

Deposited via The University of York.

White Rose Research Online URL for this paper:

<https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/222162/>

Version: Published Version

Monograph:

Pettersson, Hanna Louise (2025) Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning - En samhällsvetenskaplig utvärdering av pilotprojektet med DNA-inventering på järv i Norrbotten 2023–2024. Report. University of York

<https://doi.org/10.15124/yao-gptx-h789>

Reuse

Items deposited in White Rose Research Online are protected by copyright, with all rights reserved unless indicated otherwise. They may be downloaded and/or printed for private study, or other acts as permitted by national copyright laws. The publisher or other rights holders may allow further reproduction and re-use of the full text version. This is indicated by the licence information on the White Rose Research Online record for the item.

Takedown

If you consider content in White Rose Research Online to be in breach of UK law, please notify us by emailing eprints@whiterose.ac.uk including the URL of the record and the reason for the withdrawal request.

Leverhulme Centre for

**ANTHROPOCENE
BIODIVERSITY**

Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning

En utvärdering av pilotprojektet med DNA-inventering på
järv i Norrbotten 2023–2024

Hanna Pettersson

RAPPORT 2025–1 | JANUARI 2025

Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning

En utvärdering av pilotprojektet med
DNA-inventering på järv i Norrbotten
2023–2024

Författare: Hanna Pettersson
Leverhulme Centre for Anthropocene Biodiversity,
University of York
ORCID iD: 0000-0002-2347-5282

Rapport: 2025-1
Utgivare: Leverhulme Centre for Anthropocene
Biodiversity,
University of York, Harewood Way, Heslington, York
YO10 5DD

Utgivningsdatum: Januari 2025

Omslagsfoton: Ovan: järv och skoterspår i norra
Norrbotten. Nedan: renar på bete i närheten av
Jokkmokk,
av författaren 2024.

Pettersson, H. (2025). *Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning. En utvärdering av pilotprojektet med DNA-inventering på järv i Norrbotten 2023–2024.* (LCAB 2025-1) Leverhulme Centre for Anthropocene Biodiversity, University of York, York, UK. DOI: <https://doi.org/10.15124/yao-gptx-h789>

Förord

I den här rapporten presenteras resultatet från forskningsprojektet ”*The cost of carnivore coexistence – Exploring the governance and effects of conservation incentive payments*”. Projektet finansieras av Leverhulme Trust (RC-2018-021) via forskningscentret [Leverhulme Centre for Anthropocene Biodiversity](#) (LCAB), baserat vid York University i Storbritannien. LCAB bedriver forskning kring hur naturen förändras utifrån sociala, ekonomiska och ekologiska processer. Rovdjurens växande utbredning i Europa är ett exempel på en sådan förändring. Syftet med projektet är att utforska hur kostnader som uppstår till följd av stora rovdjur kan omfördelas på samhällsnivå, samt hur en lokalt anpassad och accepterad förvaltning kan uppnås. Projektet fokuserar på Sveriges ersättningssystem för rovdjursförekomst och använder pilotprojektet med DNA-inventering av järv i Norrbotten (oktober 2023-juni 2024) som fallstudie, med samtycke från berörda myndigheter.

Nuvarande inventeringsmetod för järv (ly-inventering) har varit föremål för tilltagande kritik eftersom försvårade snö- och väderförhållanden påverkat inventeringsresultaten, vilket i sin tur påverkat ersättningen för järvförekomst till rennäringen. Den pågående utvecklingen av DNA-teknik har förändrat förutsättningarna för inventering av stora rovdjur, inklusive järv, och medför möjligheter men även utmaningar. Att tydliggöra dessa var bakgrunden till pilotsäsongen med DNA-inventering på järv i Norrbotten. Denna studie möter ett behov av att utvärdera de socio-ekonomiska aspekterna av metoden, specifikt hur samverkan, tillit och ersättningsfrågan påverkas av övergången. Rapporten utgör en fristående delrapport till Viltskadecenters och Norrbottens Länsstyrelses sammanställning av pilotsäsongen (Hedmark et al., 2025), samt RovQuants populationsberäkning utefter säsongens resultat (Milleret et al., 2024). Rapporten utgår ifrån och bygger vidare på Naturvårdsverkets utvärdering av dagens inventeringssystem (Rapport 6892 och 6893), samt förvaltningssystemets adaptivitet, effektivitet och legitimitet (Rapport 7118). Rapporten riktar sig till berörda förvaltningsmyndigheter, renskötseln och dess företrädare samt forskningen och en intresserad allmänhet.

Författaren ansvarar för innehåll, slutsatser och rekommendationer i rapporten.

Författarens tack

Författaren vill uppmärksamma och tacka alla som så generöst delat med sig av sin kunskap och erfarenhet om rovdjur, renskötsel och förvaltning, samt de som bjudit på kaffe, lånat ut skotrar eller dragit med mig på skidlopp under min tid i Norrbotten. Ett särskilt tack riktas till Karin Beland Lindahl och övrig personal vid Ájtte i Jokkmokk för tillhandahållande av kontor, kunskap och sällskap under fältarbetet, samt till Camilla Sandström för ovärderlig rådgivning, genomläsning och kommentarer på manuskriptet innan publicering.

Författaren vill också uppmärksamma personal på Länsstyrelsen i Norrbotten, Viltskadecenter och Naturvårdsverket för deras öppenhet under projektets gång, exempelvis möjligheten att delta på möten och i fält samt ta del av relevant dokumentation om pilotprojektet, vilket möjliggjorde en nyanserad bild av rovdjursförvaltningens utmaningar.

York, januari 2025

Innehåll

1	Sammanfattning	7
2	English summary	10
3	Inledning	13
3.1	Disposition	15
4	Bakgrund och utgångspunkt	16
4.1	Forskningsprojekt om förekomst baserade ersättningssystem	16
4.2	Ersättningssystemet inom renskötselområdet	17
4.3	Inventering av järv i Sverige och Norrbotten	18
4.4	Utvärderingens utgångspunkt	19
4.4.1	Forskning om tillit inom viltförvaltning.....	19
4.4.2	Tillit inom det svenska inventeringssystemet.....	21
4.5	Syfte och forskningsfrågor:	22
5	Metod och material	24
5.1	Utvärdering av inventeringssäsongen i Norrbotten.....	24
5.1.1	Fas 1 - Uppstartsmöten: Gruppintervjuer	24
5.1.2	Fas 2 – Spillningsinsamling: Intervjuer och deltagande observation	25
5.1.3	Fas 3 – Slutmöte: Webenkät.....	27
5.2	Fastställande av ersättningsnivån	29
5.3	Urval och begränsningar	29
6	Tillit och samverkan inom DNA-inventeringen	30
6.1	Faktorer som påverkade samebyarnas deltagande i testsäsongen	30
6.1.1	Tillit till systemet: 27 år med ly-inventering.....	30
6.1.2	Tillit till myndigheterna: enhetlighet och transparens	32
6.1.3	Den olösta ersättningsfrågan	33
6.1.4	Konsultation kring inventeringens utformning.....	31
6.1.5	Tid och resurser	32
6.1.6	Piska och morot	33
6.2	Erfarenheter av insamling och samverkan.....	35
6.2.1	Att hitta spillning: Väder, topografi och järvars beteende.....	35

6.2.2	Enhetlighet i strategi, sökinsats och samverkan	36
6.2.3	Kommunikation och återkoppling.....	37
6.3	Resultatet och dess tillförlitlighet	38
6.3.1	Samebyarnas sökinsats.....	38
6.3.2	DNA-inventering och dess tillförlitlighet	39
7	Ersättningsnivån	41
7.1	Lagrummet: Hur mycket är en död ren värd?	41
7.2	Vilket underlag har funnits att tillgå i beslut kring ersättningsnivån?	43
7.3	Regeringens fastställande	46
8	Vägar framåt för att öka tillit och samverkan	47
8.1	Utmaningar.....	47
8.1.1	Anpassning utifrån lokala förutsättningar.....	47
8.1.2	Fördelning och prioritering av resurser	50
8.1.3	Moment 22 i ersättningsfrågan	51
8.2	Konkreta förslag från studiens respondenter	52
9	Avslutande kommentarer	57
10	Källförteckning	58
Bilagor		68
1.	Slutsatser och rekommendationer från Tillitsrapporten	68
2.	Studiens underlag: Fältaktiviteter och intervjuer.....	70
3.	Intervjuguider	73
4.	Enkätresultat slutmötet: Samebyar och fältpersonal	75
5.	Respondenternas syn på ersättningsnivån.....	76
6.	Svar från Regeringskansliet på forskarens frågor om ersättningssystemet	94

Förkortningar

Fältpersonal (LSTs naturbevakare)	-	FP
Länsstyrelsen	-	LST
Naturvårdsverket	-	NV
Samebyar	-	SB
Sametinget	-	ST
Statens Naturoppsyn	-	SNO
Svenska Samernas Riksförbund	-	SSR
Trafikförsäkringsförbundet	-	TFF
Viltförvaltningsdelegationer	-	VFD
Viltskadecenter	-	VSC
Viltskadeförordningen	-	VSF

1 Sammanfattning

Sveriges rovdjursförvaltning är beroende av tillförlitliga inventeringar. De utgör grunden för att bedöma rovdjurens bevarandestatus, vilket i sin tur påverkar beslut om populationsmål

i olika delar av Sverige och användningen av skadeförebyggande åtgärder, inklusive skydds jakt. Inventeringarna utgör även grunden för rovdjursersättningen för järv och lo i renkötsel-området, vilken utbetalas till samebyarna utefter antalet individer av respektive art inom samebyn.

Att inventera i samverkan med de som lever med och påverkas av stora rovdjur kan vara ett effektivt sätt att förbättra tillförlitligheten, dels på grund av att fler rovdjur kan hittas, dels på grund av att de som är involverade i inventeringen tenderar att lita mer på resultatet. Aktörernas vilja att bidra till och lita på inventeringsresultatet är emellertid avhängigt på om de känner tillit till de inventeringsmetoder som används, till varandra och till systemet som helhet, samt på tillgång till resurser. Tidigare studier av inventeringssystemet har påvisat brister rörande samtliga av dessa komponenter, samt att dagens rovdjursersättning till samebyarna (som legat fast sedan år 2002) inte täcker deras kostnader av rovdjuren.

Dessa problem har blivit alltmer påtagliga när det gäller förvaltningen av järv i Norrbotten, där inventeringsresultat upprepade gånger uteblivit till följd av svåra väderförhållanden, vilket även påverkat ersättningen. En övergång till DNA-inventering, baserad på insamling av spillning, sekret och hår i samverkan med samebyarna, har länge diskuterats som en potentiell lösning på problemet. Under inventeringssäsongen 2023–2024 testades metoden för första gången fullt ut i länet. Syftet med denna studie är att utvärdera samebyarnas och fältpersonalens syn på metoden, samverkan och resultatets tillförlitlighet. Därtill analyseras möjliga effekter på ersättningsystemet och orsakerna till dagens ersättningsnivå. Studien baseras på en litteraturstudie; intervjuer med representanter för Norrbottens samebyar, Länsstyrelsen och sakkunniga; en enkätundersökning samt deltagande i fält.

Utvärderingen konstaterar följande:

Syn på DNA-metoden och samverkan

- Det finns en samsyn kring att övergången till DNA-inventering är nödvändig. De upplevda fördelarna inkluderar: bättre arbetsmiljö, bättre djurhänsyn, att metoden är mer förenlig med renskötseln och mindre känslig för väder och topografi.
- Det kvarstår emellertid oklarheter och orättvisor inom förvaltningen som negativt påverkat samebyarnas inställning och deltagande i inventeringen. Av primär betydelse är att ersättningsfrågan ännu inte är löst (det reella värdet per järv och fördelningen mellan byar), samt den låga ersättningsnivån.
- Övriga hinder inkluderar bristande tillit mellan myndigheter och samebyar, bristande konsultation i utformningen av inventeringsförfarandet samt låg inventeringsersättning. Detta medförde att flera samebyar inte hade tid eller råd att delta, och att vissa avstod av principiella skäl.

Säsongens utförande och resultat

- Trots dessa hinder bidrog samebyarna med mer än 500 inskickade prov under säsongen. Insatsen var dock ojämnt fördelad beroende på byarnas förutsättningar och vilja att delta, samt deras koordination med fältpersonalen. Variationen är betydelsefull för modelleringen av järvpopulationen, vilken kräver ett exakt mått på sökingsinsatsen i varje by. Det binära mått som använts under testsäsongen ("deltar"/"deltar ej" enligt Länsstyrelsens bedömning) reflekterar inte denna variation.
- Motivationen hos dem som bidrog prov var förhoppningar om ett mer tillförlitligt inventeringsresultat, men också en oro att missgynnas ekonomiskt av att inte delta, eftersom färre upphittade järvar medför lägre ersättning.
- Både Länsstyrelsen och samebyarna upplevde att resursbrist negativt påverkat insamling, kommunikation och samverkan under säsongen, samt att bristande processledning medfört problem med enhetlighet och effektivitet. Detta inkluderar bristande återkoppling till samebyarna om huruvida inskickade prover godkännts och gett individträff.
- Samtliga tillfrågade av fältpersonalen och majoriteten av samebyarna såg dock positivt på fortsatt kollaborativ DNA-inventering efter testsäsongen.

Resultatets tillförlitlighet

- Majoriteten av de tillfrågade samebyarna ansåg inte att säsongens inventeringsresultat var tillförlitligt. Primära orsaker var den ojämna

inventeringsinsatsen bland samebyarna, samt att cirka 20% av deras prov underkänts. Fältpersonalen ansåg att man uppnått ett tillförlitligt resultat.

Ersättningsnivån till rennärigen

- Samtliga intervjuade myndigheter och aktörer var eniga om att rovdjurs- och inventeringsersättningen till samebyarna måste höjas, vilket även bekräftats av vetenskapliga och statliga utredningar. Dagens låga nivå underminerar arbetet mot rovdjursförvaltningens mål för samtliga aktörer.
- Orsaken till att ersättningarna trots detta inte anpassats till den allmänna prisutvecklingen (i motsats till ersättningen för andra tamdjur) är politisk ovilja på regeringsnivå, vilket medför att området inte prioriteras inom stadsbudgeten.

Förslag för att förbättra tillit och samverkan inom inventeringen för att nå rovdjursförvaltningens mål:

- Utforma ett utrymme för gemensam design, planering och utvärdering mellan berörda samebyar och Länsstyrelsen, i syfte att uppnå transparens och samsyn kring inventeringsförfarandet i respektive län.
- Utforma en kommunikationsplan för hur provresultat återkopplas till berörda insamlare, gärna automatiserat, samt en lättillgänglig översikt över samebyarnas inskickade prov i Rovbase.
- Höj inventeringsersättningen. Överväg att utse och betala arvode till en inventeringsansvarig i varje sameby.
- Utforma en tydlig processplan för att påskynda arbetet med ersättningsfrågan (vilken myndighet som gör vad), samt en proaktiv konsultationsprocess med rennärigen om hur det nya ersättningssystemet ska utformas.
- Gå samman (rennärigen, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket och VSC) med ett gemensamt underlag för en ny rovdjursersättning till rennärigen. Detta för att harmonisera det äskade beloppet och dess indexering, samt för att illustrera för regeringen den breda socio-ekonomiska nyttan (för samtliga parter) av en rätt(vist) kalibrerad rovdjursersättning.

2 English summary

Sweden's large carnivore policy is dependent on trustworthy monitoring. Monitoring forms the foundation for assessing species' conservation status, which in turn guides decisions on population goals for different regions of Sweden and the implementation of damage prevention measures, including protective hunting. They also form the basis for the compensation system for lynx and wolverines in the reindeer herding area, which is paid to Sámi communities based on the number of individuals of each species within each community.

Conducting monitoring together with those who live with and are affected by the carnivores can be an effective way to improve trustworthiness, partly because more animals can be detected, and partly because contributing stakeholders tend to have higher trust in the results. However, stakeholders' willingness to contribute to and trust monitoring results is contingent on their confidence in the methods used, trust in the authorities and the system as a whole, as well as access to resources. Previous studies of the Swedish monitoring system have highlighted issues within all these components, and that the current payments to the Sámi (which have been stationary since 2002) do not cover their costs from the carnivores.

These issues have compounded within wolverine management in Norrbotten County, which has repeatedly failed to produce monitoring results due to adverse weather conditions, affecting the compensation payments. Transitioning from the present den-site monitoring to a DNA monitoring approach, based on the collection of scats, secretions, and hair in collaboration with Sámi herders, has long been discussed as a potential solution. During the 2023–2024 monitoring season, a full-scale pilot of this approach was conducted in the county. The purpose of this study is to evaluate the perspectives of the Sámi herders and field rangers regarding the method, collaboration, and trustworthiness of the results. In addition, possible effects on the payment system and the causes of current payment levels are analysed. The study draws upon a literature review, interviews with representatives from Norrbotten's Sámi communities, the County Council, and other key informants; a questionnaire; and participant observation.

Study findings:

Perceptions of the DNA method and collaboration

- There is wide support for a transition to DNA monitoring. The perceived advantages include improved working conditions, improved animal welfare, increased compatibility with reindeer herding, and reduced sensitivity to weather and topographic conditions.
- However, unresolved issues and injustices within the management system negatively affected the perception and participation of Sámi communities in the monitoring efforts. Chief among these is that the compensation issue (the actual value per wolverine and distribution among villages) remains unresolved, and that the payment level is too low.
- Other barriers include a lack of trust between managing authorities and the Sámi communities, inadequate consultation in designing the monitoring approach, and insufficient compensation for the monitoring effort. This meant that several of the Sámi communities lacked the time or resources to participate, or decided to abstain out of principle.

Season outcomes and results

- Despite these barriers, the Sámi communities contributed more than 500 samples throughout the pilot season. However, the effort was unevenly distributed according to the communities' conditions and willingness to participate, as well as their coordination with the field rangers. This variation is important for modelling the wolverine population, which requires an accurate measure of survey effort within each Sámi village. The binary measure used during the pilot season ("participating"/"not participating" as assessed by the County Council) does not reflect this variation.
- The motivation for those who contributed samples was hopes of a more reliable monitoring result, but also a concern about being economically disadvantaged by non-participation, as fewer detected wolverines result in lower payments.
- Both the County Council and the Sámi communities reported that resource scarcity negatively affected DNA collection, communication, and collaboration during the season, and that a lack of process planning caused inconsistencies and inefficiencies. This included insufficient feedback to the Sámi communities about the status of the samples they contributed.
- All of the interviewed field rangers and the majority of Sámi communities were in favour of the continuing use of collaborative DNA monitoring after the pilot season.

Perceived trustworthiness of the results

- A majority of the Sámi community representatives did not consider this season's monitoring result to be reliable. Primary reasons for this included the uneven monitoring effort among the Sámi communities and the rejection of approximately 20% of their samples. The field rangers considered the results to be reliable.

Current compensation levels to the reindeer herders

- All interviewed institutions and stakeholders agreed that the payments to Sámi communities for carnivores and their monitoring must be increased, which is supported by scientific and official reports. The current payment level undermines the work of all actors towards the aims of Sweden's carnivore policy.
- The reason that payments have not been adjusted to or risen with general price indices (in contrast to the compensation for other domestic animals) is a lack of political will within the central government, resulting in the issue not being prioritized within the national budget.

Recommendations for how to improve trust and collaboration in the monitoring to achieve the carnivore policy goals

- Establish a space for joint design, planning and evaluation between Sámi communities and the County Council, with the purpose of achieving transparency and a consensus on the monitoring protocol within each region.
- Develop a communication plan for how monitoring results are reported back to those who contributed, preferably in an automated form, along with an accessible overview of the Sámi communities' samples in Rovbase.
- Increase the compensation to the Sámi communities for their monitoring efforts. Consider appointing and pay-rolling a monitoring coordinator in each Sámi community.
- Develop a plan for the process of resolving the payment issue (which authority is responsible for what part), along with a proactive consultation process with the Sámi communities on the design of the new payment system.
- Unite (representatives of the reindeer herders, the regional County Councils, the Environmental Protection Agency, and Wildlife Damage Centre) with a shared proposal for a new carnivore payment system for the reindeer herding sector. This would harmonise the requested amount, how it should be indexed, and illustrate to the government the broad socio-economic benefits (for all parties) of a correctly calibrated payment system.

3 Inledning

Hur kan svenska myndigheter arbeta för att öka tillit och samverkan inom rovdjursinventeringen? Denna rapport svarar mot ett behov att kartlägga de möjligheter och utmaningar som uppstått till följd av övergången till en ny inventeringsmetod för järv.

Det långsiktiga målet för den svenska rovdjurspolitiken är att gynnsam bevarandestatus ska uppnås och bibehållas för de fem stora rovdjursarterna (varg, lo, järv, björn och kungsörn), samtidigt som tamdjurshållning inte påtagligt ska försvåras och socioekonomisk hänsyn tas ("En hållbar rovdjurspolitik," Proposition 2012/13:191). En förutsättning för arbetet mot dessa mål är regelbundna inventeringar, vilket sedan år 2002 utförs av landets Länsstyrelser (LST) med koordination av Naturvårdsverket (NV) (Backeryd, 2019). Inventeringarna utgör underlaget för att bedöma arters bevarandestatus, vilka i sin tur avgör beslut kring hur många rovdjur som ska finnas i olika delar av Sverige (minimnivåer och förvaltningsintervall), arbetet med skadeförebyggande åtgärder, och hur skydds- och licensjakt kan bedrivas. Sedan år 1996 utgör inventeringarna även grunden för rovdjursersättningen i renskötselområdet, vilket är ett av de viktigaste verktygen för att omfördela kostnaderna av Sveriges rovdjurspolitik. Ersättningen regleras genom Viltskadeförordningen (SFS 2001:724) och fördelas årligen till samebyarna av Sametinget (ST, STFS 2013:2). Beloppet är en funktion av rovdjurens förekomst och den summa för respektive art som årligen fastställs av regeringen i STs anslag 1:22.

Eftersom dessa beslut i hög grad påverkar förutsättningarna för renskötsel, jordbruk, jakt och andra allmänintressen är det av största vikt att inventeringarna är tillförlitliga, dvs att de grundar sig på vedertagna metoder som är lämpliga för lokala förutsättningar, och som genererar resultat som anses rimliga av de som påverkas av förvaltningen. Båda dessa aspekter: metodens träffsäkerhet och att människors tillit till resultatet, är lika viktiga för att uppnå en effektiv och legitim rovdjursförvaltning. Eftersom rovdjuren är skygga och rör sig över stora och svårtillgängliga områden är tillförlitligheten en av förvaltningens största utmaningar. Bristande inventeringar har varit en drivande orsak till handlingsförklamation inom förvaltningen, utebliven ersättning till skadedrabbade och konflikter mellan olika aktörer (se t.ex. Sjölander-Lindqvist et al., 2020, 2021).

Inom renskötseområdet medför ersättningssystemet för järv och lo särskilt höga krav på inventeringens precision¹. Eftersom ersättningen ska kompensera uteblivna inkomster och merarbete måste både permanent och tillfälligt förekommande järvar och lodjur inom de enskilda samebyarna dokumenteras enligt fastställda krav (beskrivna i NV Rovdata, 2021). Den största ekonomiska posten utbetalas för föryngringar (hona med ungar), vilka fram tills 2023 ersattes med 200 000 SEK (Näringsdepartementet, 2022). Att alla föryngringar hittas och godkänns är därmed avgörande för samebyarnas ekonomi.

Rovdjursinventering i renskötseområdet är dock utmanande och har på senare år försvårats av det förändrade klimatet, särskilt för järv som inventeras genom dokumentation av lyor i snö (Aronsson & Persson, 2017). Samtidigt har dokumentationskraven sedan 2014 blivit mer strikta för att möjliggöra validering av utomstående part (Backeryd, 2019), vilket medfört att föryngringar i högre grad underkänns. Svårast har situationen varit i Norrbottens län, där inventeringsresultatet för järv fluktuerat dramatiskt och vissa år helt uteblivit (Dupont et al., 2023).

Myndigheterna tvingas då att beräkna populationen och ersättningen på basis av ett medelvärde av föregående års resultat (§5, STFS 2013:2), vilket kan vara missvisande, särskilt på lokal nivå. Därtill har ersättningsnivån, som fastslogs år 2002, inte knutits till den allmänna prisutvecklingen, vilket i realiteten inneburit en årlig minskning av rovdjursersättningen (Åhman et al., 2022). Detta har lett till ökande misstro mot förvaltningen och alltmer ansträngd relation mellan myndigheterna och samebyarna (se t.ex. ”Rovdjuren och rendöden” av SVTs Uppdrag Granskning, 2018).

Utvecklingen av inventeringsmetodik pågår kontinuerligt, både för insamling och analys. Ett exempel är identifiering av individer genom DNA-analys, samt tjänster genom vilka allmänheten kan bidra till insamlingen (Skandobs och Rovbase²), vilka revolutionerat kunskapen om rovdjurens beteende och utbredning. En övergång till DNA-inventering har diskuterats sedan 2014 och testats i begränsad omfattning i flera län (Kleven et al., 2022), men alltid parallellt med ly-inventering. Mot denna bakgrund har LST i Norrbotten, i samverkan med NV och Viltskadecenter (VSC) under 2023–2024

¹ Ersättningen för björn och kungsörn är arealbaserad och således mindre detaljkrävande. Målsättningen för varg är att de i huvudsak ska befinna sig utanför renskötseområdet.

² www.skandobs.se, www.rovbase.se.

genomfört en testsäsong med DNA-inventering av järv i länet. Genetiskt material (spillning, sekret, urin och hår) samlades in av LSTs fältpersonal (naturbevakare) i samverkan med berörda samebyar. Syftet var att testa metoden fullt ut för att bekräfta dess tillförlitlighet. Det fanns även en ambition om att förändra järversättningen (utefter individer och med uppskrivet belopp), vilket väntades öka samebyarnas motivation att bidra till insamlingen.

Syftet med denna studie är att utvärdera testsäsongen, med fokus på förutsättningar och hinder för samverkan inom inventeringen, samt hur övergången från ly-inventering till DNA-inventering har påverkat tilliten till förvaltningen och till inventeringsresultatet. Därtill utreds möjligheter och utmaningar till anpassning av ersättningssystemet till följd av övergången. Utvärderingen sker inom ramen av ett forskningsprojekt om förekomstbaserade ersättningssystem som beskrivs nedan. Rapporten utgör en fristående delrapport till LSTs och VSCs sammanställning (Hedmark et al, 2025), samt RovQuants populationsberäkning utefter säsongens resultat (Milleret et al. 2024).

3.1 Disposition

Rapporten inleds med en beskrivning av bakgrunden till forskningsprojektet och pilotprojektet i Norrbotten. Rapportens första resultatkapitel fokuserar på de involverades erfarenhet och syn på DNA som inventeringsmetod, hur samverkan mellan LST och samebyarna fungerat under säsongens gång och resultatets tillförlitlighet. Det andra kapitlet fokuserar på ersättningssystemet för rovdjuren, särskilt beslutsprocesser kring ersättningsnivån och eventuella hinder för förändring. Rapporten avslutas med slutsatser och rekommendationer för de myndigheter och aktörer som överväger en övergång till DNA-inventering och som avser anpassa ersättningssystemet efter dagens förutsättningar.

4 Bakgrund och utgångspunkt

Pilotprojektet i Norrbotten sker inom och påverkas av internationell viltförvaltning. I följande avsnitt presenteras de processer och underlag som gett upphov till och kontextualiserat rapporten.

4.1 Forskningsprojekt om förekomst baserade ersättningssystem

Forskningsprojektet sker mot bakgrund av två parallella processer inom internationell viltförvaltning. Den första är expansionen av stora rovdjur (björn, järv, lo och varg) i Europa (Kaczensky et al., 2024), samt de förändrade sociala värderingar kring djur och natur som bidragit till processen. Dessa värderingar manifesteras i en allt starkare lagstiftning för skydd och restaurering av ”vild” natur (s.k. rewilding), inklusive de rovdjur som anses bidra till detta. Inom det nya globala ramverket för biologisk mångfald (CBD 2022) har man enats kring målet att restaurera 30% av jordens landyta tills år 2030 (åtgärds mål 2) samt att bevara, restaurera och minimera människans konflikter med hotade arter såsom rovdjur (åtgärds mål 4). Inom EU har detta kommit till uttryck i den förordning om naturrestaurering som nyligen röstats igenom (European Commission, 2024). Europas rovdjur kategoriseras till stor del som strikt skyddade genom Bernkonventionen (1979) och Habitatdirektivet (1992), och ett flertal EU-finansierade projekt pågår för att möjliggöra rovdjurens utbredning över kontinenten (Oliveira et al., 2021). Sammantaget förväntas dessa processer stärka politik och opinion för samexistens mellan människor och rovdjur (Linnell & Cretois, 2018).

Samtidigt visar den kontinuerliga översynen av jordens ekosystem att utarmningen av arter och naturtyper fortsätter (IPBES 2019), liksom konflikter mellan grupper om förvaltningen (Hodgson et al., 2020). En viktig orsak till att man inte lyckats vända trenden är att förvaltningen exkluderat de som bäst känner till lokala förutsättningar (dvs. urfolk och lokalbefolkning), vilket lett till kulturellt, socialt eller ekologiskt olämpliga lösningar (Dawson et al., 2024; IPBES, 2022). Denna insikt har bidragit till stärkta skyldigheter att beakta urfolk och lokalbefolkningars rättigheter, traditionella kunskap och deltagande inom förvaltningen (åtgärds mål 21 och 22, CBD 2022). I Europa är detta särskilt relevant för pastorala folk, inklusive renskötare, som genom sin djurhållning format och bevarat några av kontinentens mest artrika och högst värderade

ekosystem (Lomba et al., 2023). Dessa överlappar dock till hög grad med de habitat som utpekats som lämpliga för rovdjur och deras utbredning (Araújo & Alagador, 2024), vilket orsakar komplicerade målkonflikter inom förvaltningen då pastorala system är särskilt sårbara för rovdjursangrepp (European Parliament, 2022).

En potentiell lösning som rönt ökande internationellt intresse är ersättning för rovdjursförekomst till lokalbefolkningen, så kallade ”conservation incentive payments” (Dickman et al., 2011; Skonhoft, 2017), vilket bland annat testats i områden med boskapsägande Massajer och lejon i Tanzania (Pekor et al., 2024). I ett av projekten ersattes massajerna för förekomst av lejon inom sina respektive betesområden, vare sig de hade skador av rovdjuren eller ej, med syfte att öka toleransen för lejon. Även om vissa projekt varit framgångsrika återstår en rad oklarheter kring denna typ av ersättningssystem. Hamm et al (2024) belyser särskilt risker ur ett rättviseperspektiv, inklusive systemens legitimitet (dess premisser och hur dessa beslutas) och tillit mellan aktörerna. Syftet med detta forskningsprojekt är att bidra till kunskapen om dessa aspekter genom olika fallstudier, varav en utgår ifrån Sveriges renskötselområde.

4.2 Ersättningssystemet inom renskötselområdet

Ovan beskrivna processer är tydligt manifesterade i Sveriges norra halva, som huserar majoriteten av landets rovdjur och betesmark för 225 000–280 000 ren, ägda av medlemmarna i landets 51 samebyar (Sametinget, n.d.-a). Samerna är som urfolk och folk rättighetsbärare till sin kultur, egendom och nyttjande av marker för traditionell renskötsel (Regeringsformen, 2 kap. 15 och 17 §§). Samernas kunskap om naturen är erkänd och ska inom förvaltningen ”ges samma respekt och anses lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap” (Naturvårdsverket & Sametinget, 2018, p. 18).

Rovdjurens effekter på rennäringen, såväl psykologiska, sociala och ekonomiska har genom åren dokumenterats utförligt i både forskning (Åhman et al., 2022; Hobbs et al., 2012; Støen et al., 2022) och statliga utredningar (SOU 2012). År 2013 beslutades att rennäringen inte ska behöva tolerera mer än 10% förlust av hjorden till rovdjuren per år (Regeringen, 2013), vilket ska uppnås genom ett så kallat förvaltningsverktyg. Detta är ett redskap för samråd och adaptiv förvaltning med rennäringen, bestående av en toleransnivå; beräknad och uppskattad förlust av renar; förebyggande åtgärder; och

uppföljning/utvärdering (Schneider & Sahlén, 2018). Beräkningen av förluster är dock komplex eftersom många kadaver aldrig hittas. Därtill är rovdjurstrycket och förutsättningarna för renskötseln högst olika mellan samebyarna, vilket försvårar kvantifieringen av merarbetet som rovdjuren medför och andra kumulativa effekter till följd av rovdjursförekomst. Detta utgjorde bakgrunden till beslutet att gå över till ett förekomstbaserat ersättningssystem utifrån ett schablonbelopp, i stället för utifrån dokumenterade skador på tamdjur såsom i resten av landet (Naturvårdsverket, 1991).

Systemet är det äldsta av sitt slag och ett av de få som finansieras statligt. Den forskning som hittills studerat dess effekter indikerar att det ökat incitamenten att bevara järv och lo (Bostedt et al., 2014; Zabel et al., 2010), och bidragit till en återhämtning av järvpopulationen (Persson et al., 2015). Det har medfört att systemet framställts som en välfungerande lösning inom den internationella debatten om samexistens³. Studierna var dock baserade på data från 1996–2011. Sedan dess har ett flertal faktorer bidragit till systemet kommit att ifrågasättas, inklusive bristande inventeringar och att ersättningen inte kompenserar rennäringens reella förluster (Åhman et al., 2022; Sjölander-Lindqvist et al., 2020).

4.3 Inventering av järv i Sverige och Norrbotten

Få länder har en så omfattande databas av de djur som befinner sig inom landet som Sverige och Norge, mycket tack vare DNA-teknik och allmänhetens observationer (Bischof et al., 2019, www.rovdata.no). Samtidigt medför ersättningssystemet att kraven på inventeringarnas precision fortsatt öka, särskilt förekomsten av lo, järv och varg i samebyarna. Inventeringen ska utföras av LST och samebyarna tillsammans och täcka in hela samebyns betesområde. Varje sameby ska ha en utsedd inventeringssamordnare, som koordinerar insatsen tillsammans med LSTs fältpersonal (Naturvårdsverket, 2014). LSTs investeringskostnader finansieras med medel från NVs anslag 1:3, medans samebyarnas, som är arealbaserat, finansierat ur STs anslag 1:22 (Naturvårdsverket, 2018).

Sedan 1996 inventeras järv på vårvintern (februari-juni) genom dokumentation av

³ Exempelvis angav magasinet Forbes att *“Sweden’s conservation performance payments (CPP) system is perhaps the most successful legislative example of how to conserve a wolverine population”* (Travers, 2024).

honornas lyeplatser med eventuella ungar (föryngring), vilket multipliceras med en omräkningsfaktor på cirka 6,3 för att beräkna antalet järvindivider (Naturvårdsverket, 2016). I takt med klimatförändringar och artens expansion söderut, där det ofta saknas snö, har metoden blivit alltmer olämplig. Mellan 2011 till 2021 har den totala ersättningen för rovdjurdödade renar pendlat mellan 49 och 63 miljoner kronor (Regeringen, 2023), vilket sannolikt haft mer att göra med inventeringsförhållanden än populationsantal (Aronsson & Persson, 2017). DNA-inventering har därför blivit ett allt viktigare komplement till ly-inventering. Metoden introducerades för järv i Sverige redan år 2002 (Kleven et al., 2022), och används sedan 2017 för modelleringen av populationen, vilken på senare år fluktuerat kring 600–700 individer i Sverige⁴.

Omkring en tredjedel av dessa järvar finns i Norrbotten. Länet utgör en fjärdedel av Sveriges yta och innehåller 32 av landets 51 samebyar. Länet har på grund av sin topografi, klimat och begränsade infrastruktur särskilt utmanande förutsättningar för inventering (se Schneider & Sahlén, 2018). DNA-inventering har testats i länet i Laponia år 2014 (se Blind, 2015), och igen 2017–19 i de sydliga samebyarna (slutrapport saknas).

Inventeringen av järv regleras genom förordningen om rovdjursförvaltning (SFS 2009:1263), och genom föreskrifter, allmänna råd och instruktioner tillhandahållna av NV. Dessa och en rad andra bestämmelser, inklusive STs föreskrifter om roversättning och Viltskadeförordningen är i dagsläget knutna till föryngringar och behöver anpassas för att möjliggöra en övergång till DNA-metoden och en järversättning baserad på individer.

4.4 Utvärderingens utgångspunkt

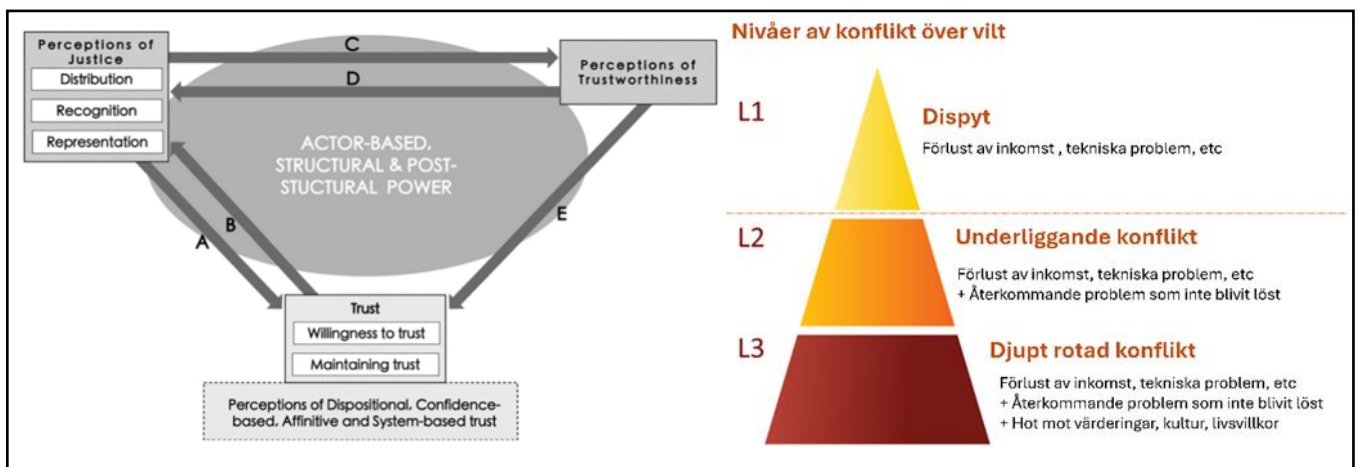
4.4.1 Forskning om tillit inom viltförvaltning

För att kunna hantera och ta itu med komplexa samhällsproblem, såsom rovdjursförvaltning, krävs tillit och ömsesidigt ansvar i relationerna mellan inblandade aktörer, vilka är kvaliteter som tar tid och omsorg att bygga upp (Whyte, 2020). Tillit kan förstås som den enes vilja att vara sårbar för en annans handlingar, utifrån en tillförsikt

⁴ Se Milleret et al. (2024) och Hedmark et al. (2025) där DNA metoden och resultatet beskrivs i detalj. Se också NVs rapport (2018) för en detaljerad beskrivning av det skandinaviska inventeringssystemet.

att den andre kommer att utföra det som är viktigt och rätt, oberoende av förmågan att övervaka eller kontrollera den andra parten (Bjarne & Lagnefors, 2021). Tillit är alltså en förutsättning för att kunna hantera osäkerhet, vilken är en ofrånkomlig faktor inom viltförvaltning, och för att parterna exempelvis ska våga dela information med varandra.

Forskningen om tillitsbyggande är rik och bred och sammanställdes i NVs rapport *”En studie om tillit till inventeringssystemet för stora rovdjur”* (Öhrman et al., 2019). I denna studie utgår jag ifrån ett teoretiskt ramverk som utformats för att analysera tillit och relationer inom viltförvaltning (Saif et al., 2022). Det baseras på forskning som visar att *tillit mellan parter* (exempelvis myndigheter och samebyar) och *bedömningar om tillförlitlighet* (exempelvis av ett inventeringsresultat) är starkt sammankopplat med *rättvisa* (figur 1). Uppfattningar om rättvisa påverkar viljan att lita på någon, och tillit är en förutsättning för att parterna ska kunna uppfatta att något är rättvist och tillförlitligt. Det ligger i linje med konfliktforskning som visar att tillit inom ett område (t.ex. inventering) inte kan uppnås och utan att också ta itu med underliggande konflikter och orättvisor i systemet (Zimmermann et al., 2020). Särskild omsorg och lyhördhet krävs när statliga institutioner riktar tillitsbyggande interventioner mot minoritetsgrupper, såsom mot samerna, eftersom det sker inom en historisk och nutida kontext av marginalisering av samiska rättigheter och behov (CERD 2013; Löf et al., 2022). Bristande konsultation eller svikna löften riskerar att utlösa vad Whyte (2020) kallar en *”relational tipping point”*, en punkt bortom vilken förutsättningarna för tillit och samverkan blir irreversibelt skadade.

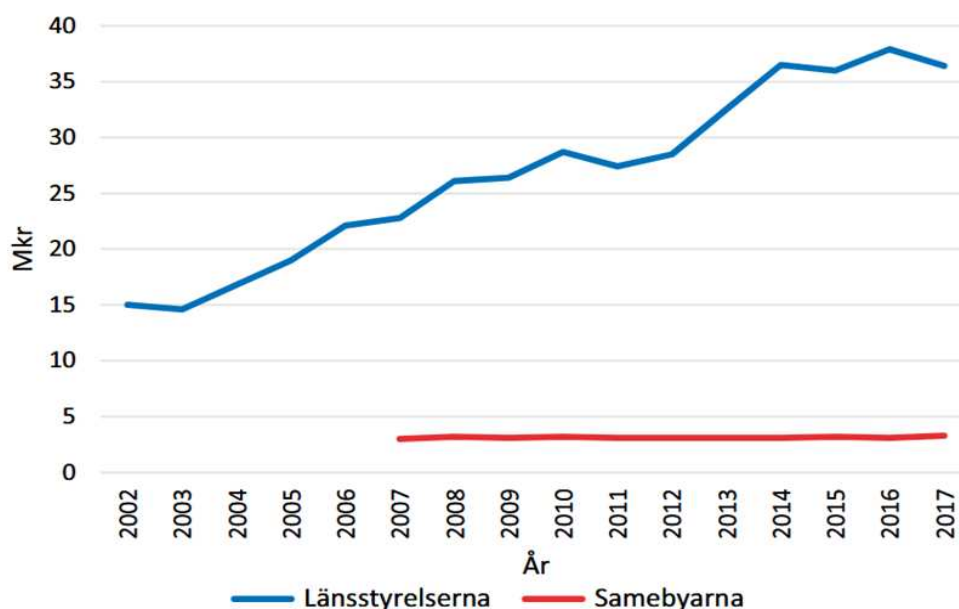
Figur 1. Analytiskt ramverk från Saif et al (2022) och Zimmermann et al (2020). Figuren till vänster illustrerar hur **rättvisa**, **tillit** och **bedömning av tillförlitlighet** hänger ihop. Upplevda orättvisor inom fördelning (t.ex. resurser och makt), erkännande (t.ex. av kunskap och

rättigheter) och representation (t.ex. inom beslutsfattande processer) utgör ofta de underliggande orsakerna till misstro och konflikter inom viltförvaltning (figuren till höger). I en situation på nivå 2 eller 3 är tekniska lösningar på ytan (L1) oftast ineffektiva och kan leda till att konflikter förvärras.

4.4.2 Tillit inom det svenska inventeringssystemet

Allteftersom Sveriges rovdjursförvaltning regionaliserats och kommit att involvera en mängd aktörer med olika ansvarsområden har tillit fått en allt större betydelse för att få kugghjulen att snurra. För att uppnå ett mer effektivt och legitimt system har NV som mål att öka förtroendet och stärka allmänhetens involvering i inventeringen. Dessa mål har inkorporerats i de regionala förvaltningsplanerna, inklusive i det norra förvaltningsområdet, där Norrbotten ingår (Schneider & Sahlén, 2018).

Ett flertal utvärderingar av prestationen mot målen har genomförts de senaste åren. I en rapport om inventeringssystemets funktion var LSTs personal övervägande positiv, medan samebyarnas inventeringssamordnare pekade på brister med tillförlitligheten och fördelningen inom systemet. Det konstaterades att rollerna i systemet var otydliga och att samebyarna inventeringsersättning var otillräcklig (Backeryd, 2019), se figur 2.

Figur 2. Tilldelade medel för rovdjursinventering till LST 2002–2017 (för hela Sverige), kontrasterat med samebyarnas 2007–2017*. Samebyarnas ersättning ska täcka utgifter för bränsle, arvode osv., men har inte anpassats efter prisindex och täckte enligt de svarande endast en tredjedel av kostnaderna. Hämtad med tillstånd från Backeryds rapport (2019, s 85).

*Uppgifter innan 2006 saknas. Sedan 2017 har anslaget höjts till 5 miljoner.

Utvärderingen av tillit till inventeringssystemet (Öhrman et al., 2019) identifierade brister inom samtliga av dess delkomponenter (rättvisa, ansvar och kompetensfördelning, respekt, kommunikation, kunskap och resurser), och att tilliten till systemet därmed kunde betecknas som låg. Författarna beskrev en klyfta mellan de som fastställer kriterier och de som utför inventeringarna, vilken medfört att relationerna upplevdes enkelriktade, präglade av kontroll och misstro, och med bristande respekt för renskötarnas kunskap och arbete.

Slutligen konstaterade rapporten om förvaltningens effektivitet, adaptivitet och legitimitet (Nilsson et al., 2023) att samverkan med de som berörs (djurägare, jägare etc.) är avgörande för att hantera de målkonflikter kring brukande och bevarande som förvaltningen brottas med, men att dagens samverkansprocesser är bristfälligt utformade. Regionala och lokala aktörer saknar ofta reellt inflytande, vilket orsakat bristande engagemang och förtroende. Detta förstärker i sin tur uppfattningar på lokal nivå om att rovdjurspolitiken prioriterar de ekologiska målen på bekostnad av de sociala och ekonomiska (Sjölander-Lindqvist et al., 2020). Samtliga utredningar rekommenderade effektivare metoder för inventering och samverkan, vilket också uttryckts av rennäringen (se SSR n.d.).

4.5 Syfte och forskningsfrågor:

Denna rapport tar avstamp i ovanstående slutsatser och rekommendationer för att utvärdera effekterna av övergången från ly-inventering till DNA-inventering på järv i Norrbotten under säsongen 2023–2024. Syftet är att kartlägga huruvida interventionen bidragit till målen om ökat deltagande och tillit inom järvförvaltningen, på vilka sätt, samt att identifiera konkreta förslag och åtgärder som kan öka inventeringens effektivitet och legitimitet. Utvärderingen fokuserar på tillit och samverkan mellan berörda samebyar, LST och andra berörda myndigheter, samt möjligheter och hinder för att anpassa ersättningssystemet, och utgår ifrån följande forskningsfrågor:

Om testsäsongen:

- Vilka faktorer påverkade samebyarnas vilja och möjlighet att delta i DNA-inventeringen?

- Hur har arbetet med DNA-inventering upplevts under säsongens gång?
- Hur bedöms inventeringsresultatets tillförlitlighet och varför?

Om ersättningsystemet:

- Vilka är orsakerna till dagens ersättningsnivå?
- Hur bör järversättningen anpassas efter en övergång till DNA-inventering?

Även om rapporten fokuserar på Norrbotten är syftet att ge vägledning till andra län som överväger övergång till DNA och samverkan inom spillningsinsamlingen, samt för arbetet med att förbättra tillit inom viltförvaltningen i stort.

5 Metod och material

I detta avsnitt presenteras studiens underlag, vilket utgörs av fältanteckningar, intervjuer och webenkäter med inblandade aktörer, samt dokumentation kring ersättningsnivån. Materialet analyserades genom tematisk kodning i programmet Nvivo (<https://lumivero.com>), genom vilket uttalande, upplevelser och observationer kan grupperas utefter teman, exempelvis ”uttalanden om x” eller ”orsaker till y”. Genom denna metod kan man utröna vilka perspektiv som är utbredda inom underlaget, men även unik kunskap som kan vara avgörande för att förklara ett fenomen (Rust et al., 2017). Insamling av fältdata föregicks av en genomgång av rapporter, vetenskapliga artiklar och annat material om förvaltningen som var tillgängligt online eller som delades av sakkunniga. Litteraturstudien utökades kontinuerligt under projektets gång.

5.1 Utvärdering av inventeringssäsongen i Norrbotten

Utvärderingen följde ett longitudinellt tillvägagångssätt, där man genom en serie insamlingspunkter följer en interventions påverkan på människors förutsättningar, perspektiv och beteende i realtid (Neale, 2019). Observationerna i fält används för att förstå interventionen på djupet och därefter dra slutsatser om systemet som helhet. Detta tillvägagångssätt lämpar sig väl för att förstå effekter av förändrad förvaltning och för att följa upp resultat från tidigare utvärderingar. För att åstadkomma en övergripande bild av pilotprojektet genomfördes datainsamling i tre faser: innan, under, och efter säsongen. Studien genomgick en etikprövning via University of York (ref: DEGERC/Res/12102023/1) och anpassades efter SSRs forskningsetiska riktlinjer (SSR 2019).

5.1.1 Fas 1 - Uppstartsmöten: Gruppintervjuer

Datainsamlingen inleddes under säsongens uppstartsmöten med Norrbottens samebyar och LSTs fältpersonal. De organiserades av LST under oktober och november 2023, i syfte att informera om och planera testsäsongen (se bilaga 2) Forskaren (HP) hade även tillgång till anteckningar från möten om testsäsongen som organiserades av NV i juni, ett i Kiruna och ett i Arjeplog, där DNA-metoden och möjligheten till samverkan introducerades.

Under uppstartsmötena introducerade forskaren sig själv och den tilltänkta utvärderingen och distribuerade informationsblad och samtyckesblanketter till deltagarna. Av logistiska skäl skedde detta via videolänk under tre av mötena. Med deltagarnas samtycke genomfördes diskussioner i grupp utifrån en intervjuguide (se bilaga 3) med fokus på det rådande inventeringssystemet, deras initiala syn på DNA-inventeringen och vilka frågor de ansåg var viktigast att utreda. Informella samtal fördes även med inventeringsansvariga på LST och NV. Syftet var att tillsammans med deltagarna utforma studiens forskningsfrågor för att säkerställa dess relevans för förvaltningen och renskötseln, samt att kartlägga dagens kontext utifrån deras kunskap och perspektiv (Newing, 2010). Informationen antecknades utan referens till deltagarnas namn, och uttalanden från deltagare som valde att avstå togs inte med.

Slutsatsen av denna fas var att det utöver inventeringsresultatets tillförlitlighet fanns ett stort behov att utreda ersättningsfrågan, specifikt varför ersättningsnivån inte ändrats sedan 2002. Detta gav upphov till studiens andra del (avsnitt 7) om ersättningsnivån.

5.1.2 Fas 2 – Spillningsinsamling: Intervjuer och deltagande observation

Studiens andra fas syftade till att utforska DNA-inventering i praktiken, dvs. förutsättningar och erfarenheter av spillningsinsamling i olika samebyar, samt omgivande faktorer som påverkade samverkan och tillit mellan aktörerna.

Datainsamling genomfördes mellan februari till april 2024 med bas i Jokkmokk, och innefattade:

Intervjuer med sakkunniga

Intervjuer är ett kvalitativt verktyg där respondenterna med egna ord utvecklar sin syn på olika teman och även kan påverka vilka ämnen som tas upp (Newing, 2010). De lämpar sig särskilt väl för att belysa orsaker till perspektiv och händelser (Rust et al., 2017), exempelvis förutsättningar för samverkan. Intervjuerna följde en semi-strukturerad design där forskaren styrde diskussionen utefter frågor som uppkommit under föregående fas (se intervjuguider i bilaga 3).

Två typer av intervjuer genomfördes. Den första var formella intervjuer med forskare, representanter och myndighetspersoner med kunskap om förvaltningens olika aspekter (n=17). Respondenterna bjöds in via email och intervjun genomfördes personligen eller

online (20–60 minuter). Med deras samtycke spelades intervjuerna in för att sedan transkriberas, eller antecknades under samtalets gång. Den andra typen bestod av informella samtal med berörda samebyars representanter (n=29), som utefter deras önskemål⁵ genomfördes via telefon (10–20 minuter). Samtliga samebyar kontaktades först via email med information om studien. Frågorna kretsade kring deras inställning till och erfarenhet av spillningsinsamlingen, samt problem och förslag som uppkommit sedan starten. Utöver intervjuerna skedde även kontinuerliga informella samtal med testsäsongens samordnare från Norrbottens LST, NV, och VSC, se tabell 1.

Deltagande observation

För att få insyn i hela processen: från att spillningen hittades tills att resultatet omvandlades till underlag, var forskaren på plats under inventeringens högsäsong. Aktiviteter inkluderade spillningsinsamling med fältpersonalen i södra, centrala och norra Norrbotten; närvaro på möten om inventeringen på lokal och nationell nivå; och ett studiebesök på labbet i Umeå där DNA-proverna analyseras (se bilaga 2 och figur 3). Observationerna antecknades i en fältdagbok och användes i analysen för att kontextualisera respondenternas perspektiv på resultatens tillförlitlighet.

⁵ Av hänsyn till renskötarnas höga arbetsbelastning tillfrågades deltagarna under uppstartsmötena om lämpligt sätt att följa upp med dem om säsongens utveckling.

Figur 3. Insamling av järvspillning i Tarradalen, Kvikkjokk, tillsammans med LSTs fältpersonal. Bilden visar spår av två järvar, järvspillning och det rör i vilket spillningen skickas till labbet (nedan till höger). Insamlingsdatum, fyndplatsens koordinat, provtyp och insamlarens namn registreras med hjälp av en app i mobilen (Fältappen för fältpersonalen, Skandobs för samebyarna). Detta möjliggör att dokumentera järvindividers närvaro inom en sameby och (vid upprepad individträff) att följa deras rörelse mellan byar.

5.1.3 Fas 3 – Slutmöte: Webenkät

Den sista fasen genomfördes under inventeringssäsongens slutmöte, vilket hölls i Gällivare den 13–14 juni 2024. Mötet organiserades av LST och riktade sig till de samebyar som berördes av testsäsongen. Närvarade gjorde även fältpersonal och representanter för NV, labbet, VSC och Norska SNO (Statens Naturoppsyn). Under mötet presenterade de olika myndigheterna sina respektive ansvarsområden samt det preliminära resultatet. Forskaren tog anteckningar (vilka tillhandahölls till deltagarna i efterhand) och delade ut en enkät om säsongen och resultatets tillförlitlighet.

Enkätundersökningar är en kvantitativ metod som syftar till att mäta specifika variabler, såsom människors attityder till en intervention. I motsats till intervjuer är enkätens frågor slutna, vilket standardiserar format och innehåll av de insamlade materialet (Newing, 2010). Enkäten hade tre syften: att validera slutsatser av den kvalitativa datainsamlingen; att fånga upp deltagarnas perspektiv om inventeringsresultatet; och att ge en uppfattning om proportioner (hur stor andel som

tyckte vad).

Enkäten utformades, administrerades och analyserades online genom plattformen Qualtrix XM (qualtrix.com), vilken är standard för säker hantering av data och personuppgifter. Enkäten pilot-testades innan distribution på deltagare med och utan expertis i ämnet, för att säkerställa att formulering och innehåll var lätt att förstå. Respondenter bjöds in via email eller genom att scanna en QR kod under mötet. Fysiska kopior erbjöds till dem som föredrog pappersformat.

Enkäten förekom i två versioner, en för samebyar och en för fältpersonal och tog ungefär 10 minuter att besvara. Studien beskrevs och samtycke efterfrågades på undersökningens första sida. Om respondenten avböjde avslutades undersökningen automatiskt. Endast kompletta undersökningar användas i analysen. De svarande var anonyma men kunde välja att ange vilka byar de tillhörde eller jobbade inom. Svarefrekvens för samebyarna var 45% (15 av 33 de närvarande) med representation från minst 11 byar, och för fältpersonalen 91 % (10 av 11), se tabell 1. Samtliga frågor med svar är inkluderade i slutet av rapporten (bilaga 4).

Typ av respondent – Intervjuer/informella samtal	Antal
Sakkunniga och forskare om rovdjur, förvaltning, inventering och/eller renskötsel	6
Länsstyrelsen (Norrbotten och övriga län med järv)	7
Sametinget (myndighet och politikisk arm)	4
Naturvårdsverket	2
Viltskadecenter	1
Svenska Samernas Riksförbund	1
Samebyarnas representanter	29
Typ av respondent - Enkäter	Antal
Samebyarnas representanter	15
Fältpersonal (Länsstyrelsens naturbevakare)	10

Tabell 1. Respondenter som bidragit till studien. En detaljerad tabell (inklusive datum, typ av intervju och typ av respondent) återfinns i bilaga 2.

5.2 Fastställande av ersättningsnivån

Parallellt med utvärderingen av DNA-inventeringen utreddes ersättningssystemet för järv i renskötselområdet. Fokus var besluten kring den ersättningsnivån som årligen fastställs av regeringen inom regleringsbrev 1:22. Syftet var att utforska vilka mekanismer som avgör hur nivån fastställs för att därigenom förstå möjligheter till anpassning inför övergången till en ny inventeringsmetod. Analysen bestod av triangulering av relevant dokumentation (t.ex. forskningsunderlag, regleringsbrev, budgetäskanden, offentliga utredningar) och intervjuer med sakkunniga. Båda källor identifierades via så kallad ”snowball sampling”, där riktad sökning succesivt breddas utefter rekommendationer från respondenter och genom att följa källor som citeras i dokumenten (Newing, 2010). En fullskalig processpåring (se Beach, 2017) ligger utom denna studies avgränsning men vore relevant för framtida forskning.

5.3 Urval och begränsningar

Urvalet av respondenter skedde utefter de som direkt utför eller berörs av järvinventeringen i Norrbotten, de som utformar inventeringssystemet eller använder underlaget, och sakkunniga om förvaltningen i stort. För att kartlägga förutsättningarna för en landsomfattande övergång till DNA-inventering inkluderades även representanter för LST i övriga län med järvförekomst. Urvalet av samebyar begränsades till dem som haft tillfällig eller permanent järvförekomst, och de som själva valt att komma till uppstarts- och slutmöten, 1–4 representanter per by. Deras perspektiv omskrivs av praktiska skäl som representativa för respektive by. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det precis som i andra samhällsgrupper finns både mångfald och motstridiga åsikter inom samebyarna, också i fråga om DNA-inventeringen. Denna studie eftersträvade inte ett representativt urval av renskötares perspektiv (dvs *hur många* inom eller mellan byarna som tyckte vad), utan att kartlägga *varför* och huruvida perspektiven var återkommande hos respondenterna. Denna information är nödvändig för att kunna adressera rätt problem inom förvaltningen, (se figur 1). Resultatet bör tolkas med detta i åtanke.

6 Tillit och samverkan inom DNA-inventeringen

Hur uppfattade samebyarna och fältpersonalen övergången till DNA-inventering och den genomförda testsäsongen? I detta kapitel presenteras deras perspektiv med utgångspunkt från forskningsfrågorna. Den första frågan fokuserar på samebyarnas perspektiv, medan övriga två inkluderar även fältpersonalens. Resultaten illustreras med citat som exemplifierar de teman som identifierats i intervjumaterialet och från enkäten. Hänvisningar till ”rennäringen” indikerar ett perspektiv som delas av samebyar, ST och SSR. Följande förkortningar används för att härleda citaten:

FP	–	Länsstyrelsens fältpersonal
LST	–	Länsstyrelsens representanter (inventering, förvaltning)
SB	–	Samebyarnas representanter, karakteriserade utefter: > deltagande – positivt inställd, många inskickade prov > avvaktande – negativ/tveksam, få inskickade prov > avstående – negativt inställd, inga inskickade prov
ST	–	Sametinget
SK	–	Sakkunniga och forskare

6.1 Faktorer som påverkade samebyarnas deltagande i testsäsongen

Föregående utvärdering av tillit till inventeringssystemet (Öhrman et al., 2019) rekommenderade en rad åtgärder för att åtgärda misstro, både tekniska (bruk av alternativa inventeringsmetoder) och förvaltningsmässiga (t.ex. bättre konsultation, mindre fjärrstyrning, översyn av kostnader), se resterande i bilaga 1. Övergången till DNA-inventering representerar ett framsteg inom det tekniska området, men studiens resultat indikerar att övriga problem till stor del kvarstår. Det påverkade i olika grad samebyarnas vilja och förmåga att delta i inventeringen, och inkluderade:

6.1.1 Tillit till systemet: 27 år med ly-inventering

För att kontextualisera samebyarnas perspektiv på testsäsongen ombads respondenterna att reflektera över ly-inventeringen. Resultatet visade på en samsyn

bland respondenterna (även sakkunniga och myndigheter) om att metoden medfört en underskattning av järvstammen, särskilt i skogslandet och utanför renskötselområdet, eftersom många lyor inte hittas eller kan dokumenteras. Respondenter från både LST och samebyarna pekade på de strikta dokumentationskraven som en avgörande orsak till svårigheterna. Dessa infördes för att öka enhetlighet och tillit till resultatet, men har snarast fått motsatt effekt. Som en renskötare kommenterade: *”De där kriterierna som de lade till för lya, de där på VSC, de är ju helt omöjliga. Det känns som att de bara vill sätta käppar i hjulet. Vi har 2–3 lyor (dokumenterade) i vår by, men det är minst 3–4 till”*. Att metoden bibehållits samtidigt som ersättningsnivån legat still, trots att problemen varit välkända, har skadat tilliten till rovdjursförvaltningen. Det har också medfört stora inkomstbortfall för samebyarna och skapat misstänksamhet mot förändringar, eftersom dessa nästan uteslutande lett till försämrade ersättning. Rennäringen uttryckte även misstro mot att ett förbättrat underlag skulle lösa problemen, eftersom ett flertal forskningsprojekt om b.la. björnpredation (se Karlsson et al., 2012), i vilka samebyars kunskap bekräftats, inte fått betydelse för björnersättningen⁶.

”jag har inget förtroende alls för nutidens rovdjursförvaltning. Det är bara kriterier, hemlighetsmakeri och att resultatet ska vara så lågt som möjligt så att staten slipper betala.” – avvaktande SB, under säsongen

(Om björnprojektet) ”man visade ju att det revs mer kalv än vad man trott. Men vad hände sen? Ökade björnskadeersättningen? Nej, det är samma. Risken är ju nu att det blir samma med DNA insamlingen, att ersättningen till samebyarna de fakto sjunker.

– SB, kommentar under slutmötet

”Hela akilleshälen är att systemet har lurats förut, den historiska skulden. Den ligger där bakom att hela tiden (...) och då vill man inte blotta sig för systemet har sparkat en i skrevet varje gång. Man var överens om att fem järvar skulle det vara (för en föryngring), sen blev det till 7, vafan, ska vi bjuda på två?!” – SK förvaltning/rennäring

⁶ Under sommaren 2024 kom till slut en förändring i föreskrifterna för björnersättning, se Förordning om ändring i Viltskadeförordningen (2024:671).

6.1.2 Tillit till myndigheterna: enhetlighet och transparens

Hos vissa av samebyarna fanns en skepsis mot testsäsongen som grundade sig i en misstro mot LST. De pekade på att bristande enhetlighet i LSTs arbetssätt och bedömningar, och att Norrbotten var mindre öppen och tillmötesgående än omgivande län.

”Det är samma sak med slutrapporten som LST lämnar om lya, det tar 3–5 gånger längre tid att gå igenom den när den kommer till ST eftersom den inte är komplett. Och de vill aldrig göra särredovisningar. I jämförelse med Västerbotten och Jämtland. Det är Norrbotten som sticker ut här” – Avstående SB

Denna bild delas av samtliga respondenter från ST och SSR och förstärktes av att föregående test med DNA-inventering i länet (2017–19) inte återkopplats till rennäringsen. Bidragande orsaker är att det inte finns någon mall för rapporterna, att Norrbotten har minst resurser per yta och sameby, och att rollerna i systemet är otydliga. Som lokal representant för systemet hamnar LST ofta i en sits där de har ansvar utan befogenhet eller kompetens, vilket blev tydligt under säsongens gång. Ett exempel är ersättningsfrågan som diskuteras nedan, och en annan transparens. Transparens är en förutsättning för samverkan, men LST var ovillig eller oförmögen till öppenhet om rovförekomst i länet eftersom det fanns en oro kring illegal jakt⁷, och eftersom föryngringslokaler är belagda med sekretess (12 §, NFS 2007:10). Detta bidrog till att renskötarna kände sig misstrodda och övervakade, och att vissa anade en hemlig agenda bakom testsäsongen. Denna misstro medförde att ett fåtal samebyar valde att helt avstå från deltagande.

”Jag har gett upp med LST nu, det är hopplöst. De kommer väl att fippla med siffrorna” – Avvaktande SB

”Vi har inte plockat något, vi körde inte igång i oktober så det blir ingenting här (...) Ingenting fungerar ju med LST i Norrbotten!” – Avstående SB

”Transparensen är obefintlig från LST och övriga myndigheters sida över resultat och övrigt som rör rovdjur” – SB enkätsvar

⁷ Persson et al (2009) fann att illegal jakt sannolikt skett i Norrbotten, men sakkunniga inom denna studie var överens om att det i dagsläget inte utgjorde ett hot mot järvpopulationen, eftersom den fortsatt expanderar.

6.1.3 Den olösta ersättningsfrågan

På grund av stora inkomstbortfall till följd av ly-inventeringen var ersättningsfrågan, dvs. fördelningen och med vilket belopp per järv, den enskilt viktigaste för samebyarna i övergången till DNA-inventering. Ett förslag om ett individ-baserat system med signifikant höjning av ersättningen (84 288 SEK per järvindivid) presenterades av NV under konsultationsmötet i juni, baserat på en uträkning av VSC (Frank, 2022). Nödvändiga anpassningar av förordningar och föreskrifter har dock uteblivit (se länk 4 och 5, tabell 2), eftersom ST ansåg att de behövde se hur säsongen föll ut. Istället antogs en övergångsbestämmelse att fördela ersättningen utefter föregående års resultat (§5 i STs föreskrifter), och att räkna om individer till föryngringar utefter ovan nämnda omräkningsfaktor. Detta orsakade stor frustration hos samebyarna och bidrog till att några valde att bojkotta säsongen.

”...för vår del är det mentala. Så nu, okej, jag grugar mig inte för att hitta järvskit, men vad händer sedan? (...) Vad blir ersättningen? Får vi en bajsmacka i ansiktet igen, typ ”ni får 25 000 per individ”?! Det mentala, det knäcker.” – Deltagande SB, uppstartsmöte för SB

*”Vår farhåga om DNA är ju att själva metoden kanske kommer funka bra, men att det inte blir någon plan för hur det blir med ersättningen (...). Om detta hade varit klarlagt tror jag att det hade blivit betydligt mycket mer entusiasm i byarna att delta
– Deltagande SB, under säsongen*

”Man börjar i fel ända! (...) Först måste man bestämma vad en järv är värd, en hane vs en hona, se till att nivån höjs, och sedan inventera. Så jag har sagt till mina kollegor, att vi tänker fan inte plocka en enda skit innan vi vet vad de är värda och vad vi får betalt.” – Avstående SB, under säsongen.

Fas	Nr	Länkar i kedjan	Ansvarig aktör	Ansvarsområde
Utformning 	1	Ta fram underlag och förslag	NV, ST, VSC, RovQuant	Till: - Inventeringsmetodik & populationsmodeller - Nytt/anpassat ersättningsystem - Övergångsbestämmelser (inklusive §5 beslutet)
	2	Konsultera med rennärningen	NV, ST, VSC, (LST)	Anpassa utefter synpunkter tills samtycke nås - enligt §11 i Konsultationsförord., (2022:66)?
	3	Anpassning av råd, kriterier & vägledning	VSC LST	- Utforma instruktioner & strategi för DNA-inventering - Utforma verktyg & datasystem (Skandobs, Rovbase) - Anpassa utefter länets förutsättningar
	4	Anpassning av förordningar	ST, NV, Regeringskansliet	Hemställan om förändringar i: - VSF., SFS 2001:72 (gemensamt av ST och NV) - Förord. om förvaltning av rov, SFS 2009:1263 → Konsultation med berörda, t.ex. via remiss till SSR, LST
	5	Anpassning av föreskrifter	ST NV	- Ändring i STs föreskrifter om roversättning (STFS 2013:2) - Ändring i NVs inventeringsföreskrifter
	6	Fördelning av resurser	NV ST	- Investeringsmedel till LST utefter NVs anslag 1:3 - Inventeringsersättning till SB utefter STs anslag 1:22
	7	Utbildning/samordning	SB	- Utse en inventeringssamordnare - Genomgå kurs i inventering & kvalitetssäkring (även LSTs FP)
Inventering 	8	Inledning/planering	LST	- Möten med SB och FP om kriterier, protokoll och utförande - Fördelning av prov-kit till SB
	9	Insamling av spillning i fält	FP	- Koordinera med SB - Registrera slingor, spårning & fynd i Fältpappen (rovbase) - Samla i rör, posta till labbet
	10	Insamling av spillning i fält	SB	- Registrera fynd i Skandobs appen - Samla i rör, posta till labbet
	11	Kvalitetssäkring	LSTs ISO	- Kontroll av SBs och FPs registreringar enligt uppställda krav - Meddela labbet vilka som godkänts & ska analyseras
	12	Återkoppling	LST?	- Meddela SB huruvida inskickade prov uppfyllt kraven
	13	DNA analys	Labbet, SLU Umeå	- Identifiera järvindivider utifrån DNA-prover - Föra in data i Rovbase
	14	Återkoppling	Rovbase/LST?	- Meddela FP & SB huruvida prover fått träff eller ej
Sammanställning 	15	Preliminär-rapport	LST	- Rapportera svenska resultat till ST innan 1a juni
	16	Slutmöte	LST (NV, VSC)	- Kommunicera resultatet av säsongen till SB + utvärdering
	17	Populationsmodell	RovQuant - NMBU, Norge	- Beräkna populationens storlek och täthet i olika SB - Utge årlig rapport
	18	Slutrapport	LST	- Rapportera samlat resultat från SBs totala betesområden (inkl. grannländer) innan 1a november, inkl. fördelning mellan byar
Applikation 	19	Fördelning av ersättning	ST LST	- Avgöra ersättningen till respektive SB utefter LSTs rapport - Utbetalning av arvoden till insamlare (individ ersättning)
	20	Förvaltningsbeslut	LST, VFD	- Utefter förvaltningsintervallet och resultatet - beslut kring skydds jakt, licensjakt, rovdjursfördelning mellan län etc.
Utvärdering 	21	Utvärdering	NV, VSC, LST	- Utredda säsongens utfall (utefter SBs och LSTs upplevelser) och föreslå Anpassningar

Tabell 1. Förenklad representation av ansvarskedjan i övergången från ly-inventering till DNA-inventering. Processerna sker ofta parallellt, så en länks nummer används för identifikation i texten mer än inbördes ordning. Orangea pilar och fält markerar de svaga/bristande och föreslagna länkar som diskuteras i texten nedan.

6.1.4 Konsultation kring inventeringens utformning

Under sommaren 2023 hade både NV och LST möten med samebyarna om möjligheten att övergå till DNA, där olika strategier för insamling och ersättning diskuterades.

Klartecken för pilotprojektet från NV kom dock inte förrän i september 2023. Då var strategin för insamlingen i stort sett fastställd av LST och VSC (se Hedmark et al, 2025) utan att samebyarna samtyckt till slutversionen⁸. Strategin innefattar registrering med bild på spillningen i Skandobs (länk 9–13) med syfte att göra insamlingen smidig och exakt, men också att förebygga felregistreringar och fusk, exempelvis att spillning flyttas. Appen innebär dock viss lagring av personuppgifter, vilket skapade en känsla av obehag hos några samebyar, vilket sedan spred sig under säsongen (se SVT Nyheter Sápmi, 2024). Det fanns också oklarheter kring huruvida lagringen var förenlig med GDPR lagstiftningen. Detta bidrog till att vissa avstod eller krävde alternativa strategier.

”Det är ju registrering av renskötare i de där apparna. Vem vill leva så? Det är inte lagligt att de gör så. Det sker i realtid, tid, plats och vem. Det är övervakning och förföljelse av renskötare, inte av rovdjuren!” – Avvaktande SB

”Och det är många som är skeptiska mot att ladda ner de där apparna. Vårt folk har ju blivit övervakade, kontrollerade, skallmätta och allt annat, det ligger i generna det där”. – Avstående SB

Kvalitetssäkringssteget (länk 11) uppfattades också problematisk, både ordet i sig, vilket tolkades som bristande respekt för renskötarnas kunskap, och utformningen. Steget är nödvändig för att upptäcka misstag, exempelvis dubbelregistreringar, men avsaknad av tredjepartsgranskning ansågs skapa personberende och sårbarhet i systemet. Testsäsongens utformning förstärkte en utbredd uppfattning inom rennärigen att myndigheternas ”konsultation” i praktiken är en envägskommunikation, där myndigheterna informerar och samebyarna saknar reellt inflytande.

”Att endast en person inom Länsstyrelsen bestämmer vilka prover som ska analyseras. Risk för godtycklighet eller att en samebys eller en enskild individs prover inte analyseras” – SB enkätsvar

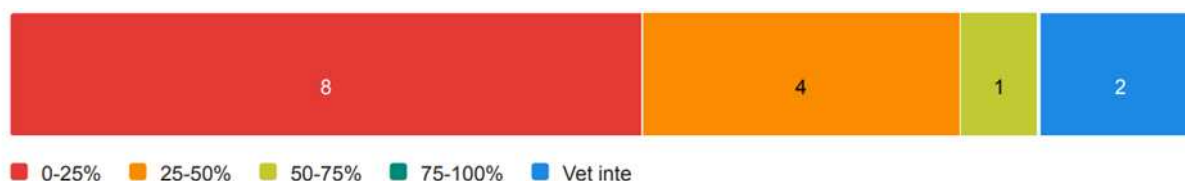
⁸ Enligt en representant från VSC mailades inventeringskriterierna till SSR, men av oklara skäl skedde ingen uppföljning.

”Jag är så jävla less på alltihop. På hela den svenska rovdjurspolitiken. De lyssnar ju ingenting på oss, man blir överkörd hela tiden” – Avvaktande SB.

”Men Sverige jobbar ju som sagt inte så. Man har ju försökt prata om det i många, många år. i VFD, hur man kan jobba med det. Men när det kommer till SB, då bryr man sig inte om att man ska ha en samsyn kring någonting.” – ST

6.1.5 Tid och resurser

Det är väletablerat att samebyarnas inventeringsersättning är otillräcklig (se avsnitt 4.3). För att motivera till deltagande under testsäsongen utlystes en belöning på 3,500 kr per upphittad individ, som delades om mellan insamlare som hittat samma individ. Eftersom samebyarnas utgifter för sökinsatsen är konstanta (med eller utan fynd, träff och delning) uppfattades detta som orättvist, och sammantaget bedömde samebyarna att deras utgifter vida översteg inventeringsersättningen under säsongen, se figur 4.

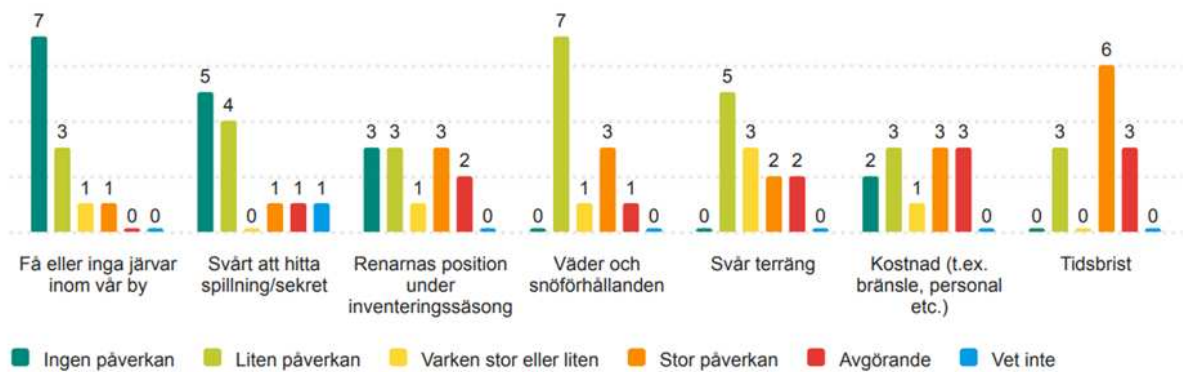
Figur 4. Samebyarnas bedömning av hur stor andel (%) av samebyns investeringskostnader som kan täckas genom inventerings -och individ ersättningen. Numren i fälten representerar antal svarande.

Glappet bidrar till samebyarnas inkomstbortfall från dagens rovdjurspolitik, och en känsla av att den egna insatsen inte respekteras och värderas av systemet. Resursbristen förvärrar tidsbristen som råder inom de flesta samebyar. På grund av stora skillnader i förutsättningar (t.ex. medlemsantal) kunde vissa byar avsätta mycket tid till inventering och i enstaka fall hyra in en person som genomförde arbetet. Detta var en ekonomisk uppoffring som de hoppades skulle betala sig genom bättre ersättning. Många byar saknade emellertid dessa möjligheter och oroade sig över inventeringens täckningsgrad, dvs. hur stor yta som blivit avsökt i byn. Ett vanligt problem var att man var kvar i vinterbeteslandet, där det fanns relativt lite järv, fram tills mars-april. Eftersom inventeringen avslutas 15e maj blev säsongen i praktiken väldigt kort för att hinna söka av området (se figur 5).

”Vi har inte tid att hålla på att fara efter rovdjur, det är inte vårt jobb. Och speciellt inte med tanke på ersättningen, för det kan jag säga nu att det inte kommer att funka. Visst, 3500 för en individ låter bra. Men om 10 personer hittar den blir det ju bara 350 kronor.” - Avvaktande SB

”I vår by går det inte alls bra. Vi är en liten by med få renskötare, vi har väl sett något spår här och där men vi har inte hunnit plocka någonting. (...) Vi har järvtätt i väster, men vi är med renarna mot kusten nu, vi kan inte åka extra upp bara för att inventera. Vi har ringt naturbevakaren de gånger vi sett spår, men han har inte tid att komma ut, de har ju resursbrist och går på knäna.” - Avvaktande SB

”För oss kommer det inte bli bra, för vi kommer inte hinna köra (...) Och jag tror att det kommer bli orättvist eftersom det kommer plockas olika. Grannbyn har plockat hemskt mkt skit, så det kommer se jättekonstigt ut.” – Avvaktande SB

Figur 5. Olika faktorer som påverkat samebyarnas förmåga att söka efter spillning. Två respondenter valde att inte svara på frågan. Tidsbrist bedömdes ha störst påverkan på samebyarnas förmåga att bidra prov.

6.1.6 Piska och morot

Trots ovan barriärer visar resultaten att de flesta av de berörda samebyarna var positiva till övergången (10/15 enkätsvar), eller att de åtminstone valde att skicka in prov under säsongen. Cirka 50 renskötare från 16/21 samebyar med stadigvarande järvpopulation bidrog, se figur 6.

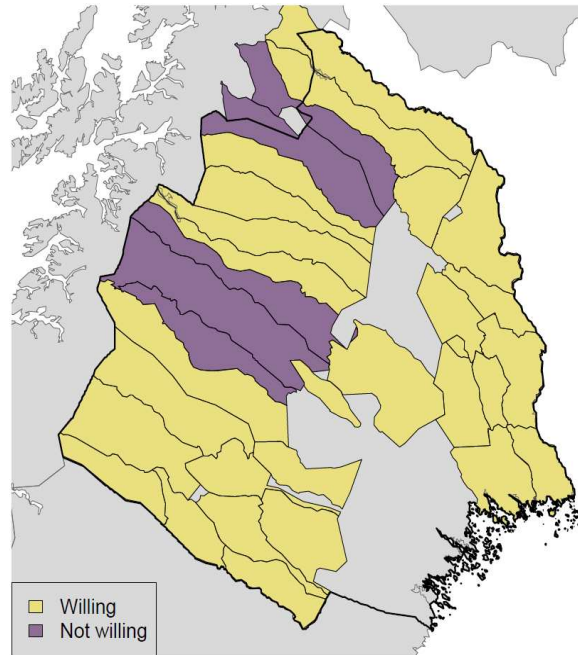

Figure 1: Spatial covariate used to describe the willingness of Sámi villages to contribute to the NGS of wolverines in Norrbotten during the winter 2023/2024.

Figur 6. Bedömning av vilka samebyar som deltagit eller ej, enligt LSTs bedömning. Bild hämtad från Milleret et al, 2014.

Denna bild bekräftas av intervjumaterialet, där de flesta angav att DNA-inventeringen var ett steg i rätt riktning och att de tänkte försöka samla spillning:

” Och pratet som går i byn just nu är att vi kommer ge det en chans. Vi har märkt att det här med ly-inventering inte har fungerat.” -Deltagande SB

Vi vet av tidigare erfarenhet att vi hittar fler järvar med denna metod än vi gjorde med lya. Och från mitt perspektiv är det ju smidigare. Om jag ser ett järvspår när jag är ute och kör kan jag ju följa det tills jag hittar en skit, och sedan fortsätta med min dag. Med lyan behövde jag ju hitta den och sedan få ut en NB för att bekräfta, det är ju mycket mer omständligt. – Deltagande SB

” Men det vi vet är ju att lyor inte funkar, så det där med DNA, det är bra att man provar, för vi känner att sämre kan det ju inte bli. – Deltagande SB

Förhoppningar om bättre resultat var dock bara en del av förklaringen till samebyarnas engagemang. Det fanns en betydande rädsla att bli missgynnad om man inte deltog, vilket förklarar varför flera av de byar som angav att de inte ville eller kunde ändå valde att skicka in prov.

”Problemet är ju att det blir ett moment 22 för oss. Vi vill och har egentligen inte tid att vara med och samla in, det är ju inte vårt jobb, men det blir vi som blir lidande pga. att de då inte blir inventerat och att de då inte betalar ut ersättningen. Så vi blir tvingade, vi har inget val.” – Deltagande SB

Först har vi förlusten i renar, sen har vi investeringskostnaderna. Och gör vi inte inventeringen för att vi är less så resulterar det i att vi får färre inventerade rovdjur och då blir ersättningen mindre och då förlorar vi mer pengar. (...) Vi är ju tvingade in i ett hörn oavsett, det finns ingen rättvisa i detta system. – Deltagande SB

6.2 Erfarenheter av insamling och samverkan

Liksom för deltagandet var olika förutsättningarna i länet avgörande för samebyarnas erfarenheter av spillningsinsamling under säsongen, samt för samverkan mellan byarna och fältpersonalen. Även insamlarnas personliga erfarenheter och prioriteringar spelade in.

6.2.1 Att hitta spillning: Väder, topografi och järvars beteende

Triangulering mellan intervjuer, fältobservation och enkäter visar att DNA-inventeringen uppfattades som mindre känslig för topografi och väder än ly-inventeringen, men att båda kvarstod som utmaningar. Järven springer ofta där det är fysiskt krävande att köra skoter (tät skog, branter), och på kalfjället medför skare och blåst att järven är svår att spåra (se figur 7), vilket var påtagligt i norr och i västra fjällkedjan (se figur 5). Hur långt man måste följa ett spår innan DNA hittats var också en faktor, och både samebyarna och fältpersonalen angav att vissa järvar verkar markera ofta medan andra springer i flera mil utan att lämna DNA.

”det som gör mig stressad är att jag vet att DNA slår lya med hästlängder. Men jag måste kunna bevisa för samebyarna att de kommer få ett mycket mer exakt resultat, och det kan jag inte i år” – FP, om att väder och renar kvar på vinterbete begränsat insamling i vissa områden.

”Igår spårade jag en järv i 2 mil, och inte en skit! Spenderade hela soppan på det, det är så jävla svårt att hitta. (...) med de vintrarna vi har, spåren bara blåser igen. – Avvaktande SB, norr

”Det är mycket enklare (än lya). (...) Vi har så djävulskt med järv just nu. Och om man ser vart de har matgömmor och vart de slagit djur så är det lätt att plocka där. – Deltagande SB, söder

Figur 7. Två DNA-prover tagna samma dag i norra Norrbotten. Spillning till vänster (på en blåsig höjd) hittades med svårighet/tur pga. skaren, medan sekretet till vänster (i en dalgång med lä) var enkelt att hitta.

6.2.2 Enhetlighet i strategi, sökinsats och samverkan

Flera ur fältpersonalen uttryckte under säsongens gång att man behövde jobba på enhetligheten över länet, både i sökinsats och metod. Exempelvis berättade en av naturbevakarna att olika personer körde olika mycket och loggade slingor på olika sätt. Dessutom medförde begränsade personalresurser att sökinsatsen blev koncentrerad i områden där man tidigare hittat järv och med god infrastruktur (övernattningsstugor, vägar etc), samt där det inte fanns betande ren. Detta illustrerar vikten av god samverkan, eftersom renskötarna rör sig områden som fältpersonalen inte kommer åt. Förutsättningarna för samverkan varierar över byarna men de flesta uttryckte att de hade en god relation med fältpersonalen, även i fall där samebyn misstrodde myndigheterna i övrigt. Där det funkade som bäst pratade parterna ihop sig om vem som körde var, vilket blev mycket mer resurseffektivt, medförde bättre arbetsmiljö för båda och större tilltro resultaten.

”Dialogen mellan naturbevakarna och samebyarna är jätteviktig, och det funkar bra mellan mig och (x naturbevakare). Men i vissa byar gör det inte det, och om inte det funkar så kommer det inte att gå. (...) inte en chans att naturbevakarna ska kunna gå över allt. Man kan se i Rovbase att det ser jätteeolika ut i olika byar, hur mycket det har samlat. De har olika benägenhet som också beror på om de har tillit till systemet eller inte.” – Deltagande SB, under säsongen.

6.2.3 Kommunikation och återkoppling

En av de avgörande faktorerna för hur samebyarna uppfattade testsäsongen var återkopplingen om inskickade prov, dvs. huruvida de godkännts för analys och om de sedan gett individträff. Detta behov betonades konsekvent av samebyarna under uppstartsmötena: de ville snabbt kunna åka tillbaka till områden där prov misslyckats (se länk 12, tabell 2), samt i slutet av säsongen få en anpassad rapportering över vilka individer som befunnit sig inom byn. Resultatet av labbanalysen publiceras i Rovbase, men behörighet är begränsad till inventeringssamordnarna, och sidan tillhandahåller inte en lättillgänglig översiktsbild över byns resultat.

”Men under testperioden 17–18 fick vi ju noll återkoppling, man fick titta själv på Rovbase och klicka på varje punkt, leta rätt på individnumret, skriva upp och Det var en djungel.” – Deltagande SB, uppstartsmötet.

En representant från LST berättade att de var medvetna om problematiken och att de skulle försöka återkoppla via SMS under säsongens gång (se länk 12 och 14 i tabell 2), vilket ligger utanför ordinarie arbetsuppgifter. Man klarade emellertid inte av att uppfylla löftet på ett systematiskt sätt. Varken Skandobs eller Rovbase har en automatisk funktion för återkoppling till berörd insamlare, vilket gjorde uppgiften bökig och tidskrävande och att återkopplingen skedde opportunistisk eller inte alls. En bidragande orsak var begränsningar på labbet, där det beroende på provolymp kunde dröja flera veckor innan analysen genomfördes. Följden blev att samebyarna tvingades välja mellan att skicka in ”onödigt” många prover (flera från samma ställe/individ) eller riskera att missa en individ (om det enda provet blev underkänt). Detta är inte bara skadligt för samebyarnas ekonomi, utan också NVs, som bekräftade att labbkostnaderna från denna säsong blivit betydligt högre än väntat.

”Det där med Skandobs funkar bra, det är smidigt, men det som är dåligt är ju att man inte fått någon återkoppling. Det hade räckt med att man fått veta att provet blivit godkänt, vilken individ det är kan ju dröja lite. Men man vill ju inte hålla på att plocka 20 skitar efter samma järv, det är ju meningslöst” – Deltagande SB, under säsongen

”...vi har ju inte fått någon återkoppling! Så just nu känns det väldigt osäkert med allting, vi vet ju inte om det har funkade och blivit rätt. (...) nu när det är en lugnare period (med renarna) så skulle man ju vilja ut och inventera. Men vi måste ju få veta vart det behövs!” – Deltagande SB, under säsongen

Intervjuerna visade också att vissa i byarna inte nåtts av instruktionerna eller haft problem med Skandobs, speciellt i off-line läge och när det var kallt (pga. svårighet att arbeta utan handskar). Vid säsongens slut hade cirka en femtedel av samebyarnas prover felregistrerats, och en by fick alla prover underkända, vilket orsakade stort missnöje och närde misstankar om att myndigheterna strävar efter att hålla nere resultatet.

Av de inskickade proven har 22 % blivit underkända för att de inte registrerats rätt i appen (haft en otydlig bild) ingen återkoppling om detta problem har skett till samebyn – SB enkätsvar

6.3 Resultatet och dess tillförlitlighet

Vad blev utkomsten av testsäsongen i Norrbotten? I detta avsnitt summeras resultaten och respondenternas syn på dess tillförlitlighet.

6.3.1 Samebyarnas sökinsats

Av de totalt 227 upphittade järvindividerna i Norrbotten under säsongen hade 29 hittats bara av samebyarna, som totalt bidrog med 528 godkända prov (Milleret et al, 2024). Studiens resultat visar dock att sökinsatsen varierade avsevärt mellan byarna: från att hela byn och/eller en inhyrd person skickat in över hundra prov, till att bara en person bidragit med ett par stycken. Orsaken till låg insats var oftast att byn saknade resurser, att få medlemmar velat bidra, och ibland att man begränsats av spårförhållanden. Detta indikerar att det finns stor potential för ökad effektivitet i inventeringen om samebyarna får bättre förutsättningar. Detta uttrycktes som ett genomgående önskemål hos fältpersonalen, exempelvis i enkätsvaren: *”Ersättning för jobbet de lägger*

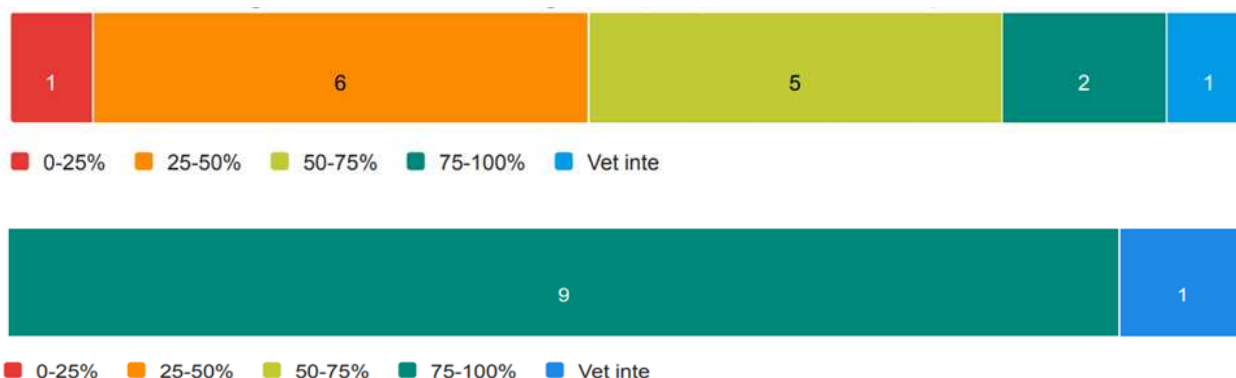
ner”, ” En större inv ersättning till samebyarna så att några kunde vara mera tillgängliga för inv i västra fjällkedjan”.

Variationen i sökinsats är viktig för RovQuants modell, vilket är en av metoderna som används för att beräkna järvpopulationen (se LST Norrbotten 2024). Modellen tar hänsyn till att vissa järvor sannolikt inte hittats, men uträkningen kräver ett mått på total sökinsats i byarna, både LSTs (som loggas via skoterslingor) och samebyarnas. Denna säsong användes ett binärt mått (”villig/inte villig”) enligt LSTs avvägning (se Milleret et al. 2024 s. 10), men endast två av de fem byarna som LST bedömde som *inte villig* bekräftade detta under intervjuerna. Representanter för de övriga tre angav: att de hade skickat in prov men inte fått dem godkända; hade tänkt/försökt samla men fått provkitten för sent och haft dåligt väder; att de ville skicka in prover med blankett och inte via Skandobs. En representant för en av koncessionssamebyarna (som alla kategoriserats som *villig*) angav dessutom att ”Vi har pratat ihop oss i koncessionssamebyarna, och vi kommer inte delta. Vi har inte råd eller personal att leta skit.⁹”

6.3.2 DNA-inventering och dess tillförlitlighet

Enkätens resultat visar att de flesta inblandade ansåg att DNA-metoden hade klara fördelar över ly-inventering, vilket också reflekteras i intervjumaterialet. Inför nästa säsong angav 10/10 av respondenterna från fältpersonalen och 8/15 av respondenterna från samebyarnas att de ville fortsätta med DNA (5/15 samebyar ville köra ly-inventering och DNA-inventering parallellt). Majoriteten vill även fortsätta med aktiv samverkan inom inventeringen (7/10 av fältpersonalen, 10/15 av samebyarna). Däremot var man inte enig om inventeringens täckningsgrad över de olika byarna (se figur 8), och om resultatets tillförlitlighet.

⁹ Forskaren hade inte möjlighet att bekräfta detta med de andra sju koncessionssamebyarna.

Figur 8. Samebyarnas bedömning av hur många procent av järvarna som hittats i deras by (ovan) jämfört med fältpersonalens bedömning (nedan) inom deras arbetsområde, vilket omfattar en eller flera samebyar. Numren i fälten indikerar antal svarande.

Ingen av samebyarnas respondenter bedömer att resultatet för Norrbotten som helhet var tillförlitligt. På en skala från icke tillförlitlig (1) till helt tillförlitligt (5) svarade de 1–3, medan alla ur fältpersonalen svarade 4–5. En möjlig förklaring till skillnaden är tilliten till RovQuants förmåga att kompensera för den ojämna sökingsatsen i byarna. Modellen är komplex och få är införstådda med dess avvägningar, vilket påpekades av en renskötare efter säsongen *”LST kan inte förklara hur programmet räknar men förväntar sig ändå att vi ska godta resultatet”*.

En annan förklaring är de underkända proverna. DNA-inventeringen hade uppfattats som ett sätt att komma bort från ly-inventeringens bedömningar och krav (se *”en skit kan ingen ta ifrån mig”*), men genom bilden i Skandobs kvarstod bedömningarna i annan form. Att fälla hellre än att fria utefter bilderna ansågs orättvist givet den bristande återkopplingen, bristen på tredjepartsgranskning och att det var första gången man testade systemet. Som en av renskötarna kommenterade under slutmötet: *”Det känns som ett godtyckligt system. LST och NV kör på som bulldozers – ni behöver ha fingertoppskänsla i hur ni jobbar!”*

7 Ersättningsnivån

Sveriges mål är att rovdjursförvaltningen ska vara adaptiv och ta socio-ekonomisk hänsyn, och dessutom bygga tillit och acceptans hos berörda. Utifrån tidigare studier och resultatet ovan är det tydligt att arbetet för att nå målen undermineras av att rovdjursersättningen är för låg. Varför har ersättningen inte följt med i den allmänna prisutvecklingen? Följande avsnitt avser kartlägga orsakerna till dagens situation. Analysen utgår ifrån lagrummet, ansvariga aktörer, samt det underlag som funnits tillgängligt i fastställandet av nivån.

7.1 Lagrummet: Hur mycket är en död ren värd?

Genom att studera förslag och betänkanden sedan ersättningssystemet trädde i kraft är det möjligt att följa regelverkets utveckling och hur det använts för att fastställa ersättningsnivån, se figur 9. När det förekomstbaserade systemet etablerades 1996 baserades ersättningsbeloppet för en järvföryngring på det uppskattade värdet av 200 renar, inklusive kostnad för merarbete (ST & NV 1995). Detta förändrades efter en statlig utredning kring millennieskiftet då ett fast belopp per föryngring infördes (SOU 2012). År 2002 träder Viltskadeförordningen i kraft, där 6 § specificerar att beloppet ska fastställas årligen av regeringen baserat på STs budgetäskande och 7 § anger att det ska beräknas med ledning av:

- ”1. medelslaktvärdet på en ren med tillägg för honrenarnas produktions-värde,*
- 2. uppskattningar av hur många renar som dödas av respektive rovdjursart,*
- 3. uppskattningar av i vilken utsträckning kalvar respektive vuxna renar dödas av respektive rovdjursart, och*
- 4. det merarbete som angrepp av respektive rovdjursart orsakar.”*

Beloppet fastställdes samma år till 200 000 SEK. Enligt Viltskadeförordningens formulering bör beloppet därefter stiga i takt med inflationen, vilket inte skett. Sedan 2012 har den totala rovdjursersättningen pendlat kring 50 miljoner baserat på resultat från inventeringar (Regeringen, 2023), där 90–95 % utgörs av ersättning för lo- och järv (SOU 2012). Först i detta års regleringsbrev (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2023) höjdes ersättningen till 225 000 SEK per föryngring.

Det nya beloppet korresponderar emellertid inte med dagsvärdet av rennäringens förluster och kompenserar inte för det glapp mellan ersättning och kostnader som ackumulerats under de gångna 22 åren. Att det är rättsligt möjligt att frikoppla ersättningsbeloppet från Viltskadeförordningen 7 § kan möjligen förklaras av de inledande orden i 1 §: *”I mån av tillgång på medel lämnas bidrag av statsmedel för åtgärder för att förebygga skada av vilt och för att ersätta skada av vilt i enlighet med bestämmelserna i denna förordning”* (författarens understrykning). Som en av de sakkunniga påpekade: *”Det är ju lite som ordspråksboken eller bibel där man kan hitta stöd för nästan vad som helst.”*

Ersättningen för rovdjursförekomst kan kontrasteras med ersättningen för trafikskadad ren. Vid påkörning av bil regleras ersättningen av Trafikförsäkringsföreningen (TFF), och vid tåg av Trafikverket. I båda fallen fastställs ersättningsbeloppet av SSR utefter renens slaktvärde, och revideras årligen i oktober (Sametinget, n.d.-b). Detsamma gäller för massdöd, dvs. när ett rovdjur dödat minst tio renar inom ett begränsat område under högst sju dygn, där ersättning lämnas enligt samma belopp som för trafikdödad ren (Sametinget, 2016). År 2024 utbetalades exempelvis 6 281 SEK per honren och 3089 SEK per kalv¹⁰ till en sameby som drabbats av massdöd av järv (personlig kommunikation, 08-04-2024). Renar är alltså värda olika beroende på hur de bragts om livet, och de är minst värda när de dödas en och en av ett rovdjur.

Rovdjursersättningen för ren kan också kontrasteras med ersättningen som utgår för andra tamdjur, såsom får och kor. Detta regleras också av Viltskadeförordningen (11 §) i och NVs föreskrifter om bidrag och ersättningar för viltskador (NFS 2018:5). Beloppet fastställs av LST efter en schablon som framtagits av VSC, och revideras årligen utifrån prisbasbeloppet. Sedan 2020 ersätts 100% av skadorna (tidigare tak låg på 80%). Nuvarande ersättning för får och baggar är 4 400 SEK och för nötkalv 20 270 SEK (VSC 2024b). Ersättningen för tamdjur har alltså inte på samma sätt som rennäringen drabbats av begränsningar efter tillgång på medel enligt 1 §. Det går alltså inte utifrån

¹⁰ Om rovdjursersättningen till samebyarna fortfarande varit baserat på värdet av 200 ren, som innan 2002, hade ersättningsbeloppet enligt dessa siffror legat på omkring en miljon SEK per föryngring.

lagrummet att förklara varför samebyarnas rovdjursersättning inte följt med i samhällets prisutveckling.

7.2 Vilket underlag har funnits att tillgå i beslut kring ersättningsnivån?

Då lagrummet inte utgör ett hinder återstår att granska det underlag som funnits att tillgå och de ansvarigas bedömning utifrån underlaget. Enligt Viltskadeförordningen finns tre aktörer som kan påverka ersättningsbeloppet: ST, forskningen (genom underlag om t.ex. predationstakt), samt regeringen.

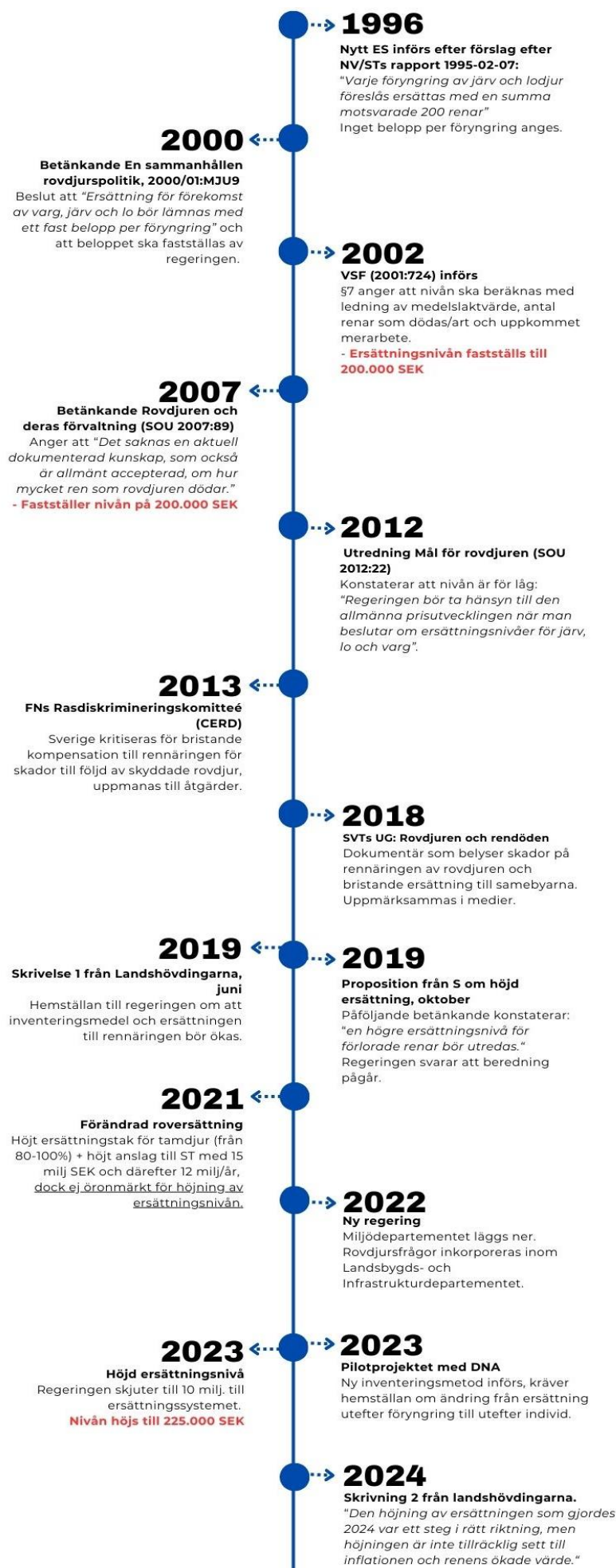
Genom triangulering av intervjuer och dokumentanalys är det tydligt att ST konsekvent äskat om högre rovdjursersättning. Exempelvis förhandlade ST år 2009 till sig 10 miljoner extra eftersom den ökade rovdjursförekomsten medfört att anslaget inte räckte till (ST 2009), men fick det endast beviljat som anslagskredit¹¹. I de senaste budgetunderlagen (för 2024–2026 och 2025–2027) äskade ST om en ökning av anslaget från 49,3 till 96,1 miljoner, baserat på en järv ersättning på 370 000 SEK per föringring. Beloppet baseras på indexering av merarbete och medelvärdet av slaktren mellan säsongerna 2018–2021 (ST 2023, 2024).

Underlag har också funnits från VSC, den aktör som oftast får uppdrag att sammanställa fakta kring ersättningsfrågan. Inom ramen för en konsekvensanalys av en övergång till DNA-inventering för järv, beställt av NV, utformades ett förslag till ny rovdjursersättning (Frank, 2022). Förslaget utgick ifrån renarnas slaktvärde (genomsnitt av säsongerna 2016–2021), avelsvärde (0,5 x slaktvärdet) och merarbete (0,5 x slaktvärdet), motsvarande 3 512 SEK per ren, vilket med en predationstakt på 24 renar/järv medför en ersättning på 505 728 SEK per järvföringring. VSC rekommenderade att denna schablon, liksom för övriga tamdjur, knyts till prisbasbeloppet.

Även SSR (se t.ex. Lindberget & Blom, 2010; SSR n.d.) och Länsstyrelserna har belyst behovet av ökade medel, exempelvis har landshövdingarna i det norra förvaltningsområdet vid två tillfällen skickat in ett gemensamt brev till ansvarigt

¹¹ Utnyttjande av anslagskredit minskar nästa års disponibla anslagsmedel med motsvarande belopp.

departement med uppfordran om höjda anslag (Länsstyrelsen Västerbottens Län, 2019; Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2024, se figur 9). Även regeringens egna utredningar har manat till höjning, senast i ett slutbetänkande av Rovdjursutredningen (2012, s 116): *”Regeringen bör ta hänsyn till den allmänna prisutvecklingen när man beslutar om ersättningsnivåer för järv, lo och varg, och i motsvarande grad i budgetpropositionen föreslå en ökning av de anslag som finansierar ersättningarna”*. Enigheten i frågan bekräftas av samtliga respondenter i denna studie (se bilaga 5 för en summering av deras uttalande) - det ligger i allas intresse för att kunna utföra sina respektive ansvarsområden inom förvaltningen. Som en sakkunnig påpekade: *”Jag har aldrig uppfattat att det finns annat än konsensus kring att den (ersättningen) måste skrivas upp”*.

Figur 1. Tidslinje över ersättningssystemets utveckling och nyckelhändelser i förhandlingarna kring ersättningsnivån.

7.3 Regeringens fastställande

Trots detta underlag har regeringen alltså, år efter år och oberoende av politisk färg, fastställt ersättningen för lo- och järvföryngring till 200 000 SEK. År 2019 rekommenderade riksdagen en översyn av ersättningssystemet (utefter Motion 2019/20:2340 2019), vilket år 2021 ledde till en höjning av STs anslag, men utan att medlen öronmärktes till att höja ersättningsnivån för rovdjursföryngringar, se figur 9. Att nuvarande regering sköt till ytterligare 10 miljoner motiverades i budgetproposition med att *”Rennäringens förluster med anledning av predation från stora rovdjur på renar har ökat under flera år samtidigt som ersättningsnivån för rovdjursförekomst har varit densamma sedan 2002. Regeringen anser därför att ersättningsnivån ska höjas”* (Regeringen, 2023, s 60). Dock var majoriteten av tillskottet (drygt 7 miljoner) öronmärkta för en höjning av björnersättningen, vilket varit på agendan sedan björnpredationsstudien publicerades för 12 år sedan (se avsnitt 6.1.1). Att det nya ersättningsbeloppet för järv och lo inte anpassades till dagens prisläge bemöttes av förtvivlan från renskötarna: *”Nu har det höjts med 25 000, det är ju ett håån. Det hade varit bättre att lämna det på 200 000”*. På forskarens frågor till Regeringskansliet om vilket underlag som använts för att komma fram till det nya beloppet, samt varför man frångått ovan underlag, erhöles en skriftlig kommentar: *”Det görs inom varje budgetprocess en avvägning mellan viktiga investeringar och vilket utrymme för reformer som finns”* (se fullt svar på samtliga frågor i bilaga 6). Förklaringen till att ersättningsnivån för rennärigen inte höjts är således brist på politisk vilja att prioritera rennärigen, vilket bekräftar bilden hos en av de sakkunniga från rennärigen:

”Det är inte så att de inte vet eller har kunskap, det vågar jag nog påstå, för det har varit väldigt mycket material som är inskickat. De är ytterst medvetna om det här. Det handlar bara om prioriteringar. (...) vem är det som drabbas negativt? (...) När du tittar på varg, det är jägare, lantbruket. En ganska stor väljarkår, stora lobbyister och organisationer. (...) Medan vi inte alls ser samma resonemang då det är samebyarna och samiska frågor som drabbas.”

8 Vägar framåt för att öka tillit och samverkan

Vilka utmaningar har myndigheterna att hantera i den fortsatta övergången från ly-inventering till DNA-inventering i Norrbotten och andra län? I detta avsnitt diskuteras resultaten och respondenternas förslag på förbättringar.

8.1 Utmaningar

Respondenternas svar visar att problem med fördelning, representation och erkännande inom rovdjursförvaltningen utgör hinder för tillit och samverkan inom DNA-inventeringen (figur 1). Det innebär att LST, som ansvarar för det praktiska i övergång och utförande av inventeringen, befinner sig i en förtroendemässig uppförsbacke som bara delvis har med inventeringsmetodik att göra, och med begränsade verktyg att hantera underliggande orsaker till misstro. De flesta orsaker som diskuteras i denna rapport har beskrivits i tidigare utredningar (se avsnitt 4.4.2), och samtliga påtalades i någon form av samebyarna under säsongens uppstartsmöten. De dispyter som följde (t.ex. om underkända prov och ersättningsfrågan) var därmed förutsägbara och hade troligen kunnat hanteras genom proaktiv kommunikation. Detta illustrerar fortgående brister i rovdjursförvaltningens förmåga att lyssna, lära och samordna uppgifter mellan systemets aktörer (Nilsson et al., 2023). I Norrbotten finns utrymme för förbättringar i alla steg av inventeringsprocessen: från utformning till genomförande och återkoppling. Det är naturligt eftersom det var det första storskaliga testet med metoden, och eftersom de var kort tid mellan klartecken och säsongens början. Som en av rensköterna kommenterade i början av säsongen: *”jag tror att det kommer att bli bra detta. Men man ska komma ihåg att Rom byggdes inte på en dag, det kommer att bli kritik och misstankar etc. (...) Det kommer ta tid”*. Följande faktorer bör prioriteras i förbättringsarbetet:

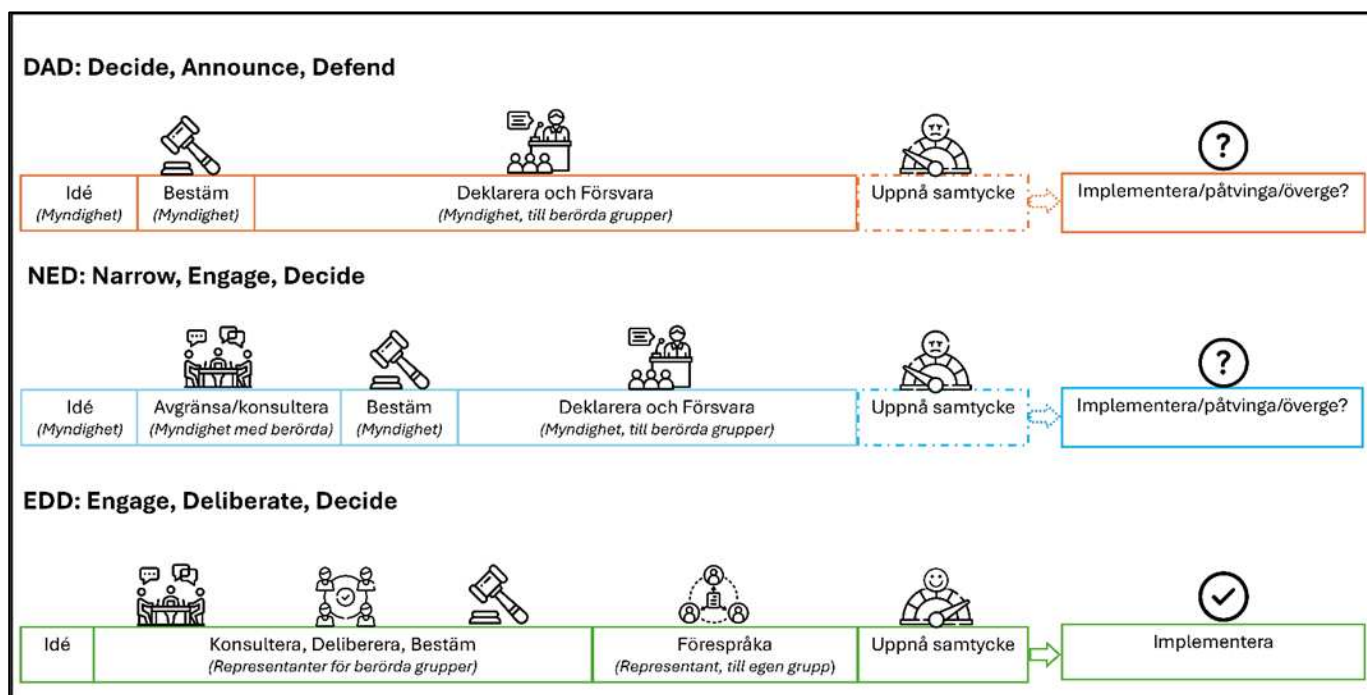
8.1.1 Anpassning utifrån lokala förutsättningar

Forskning har visat att desto mer förvaltningen baseras på lokala förutsättningar och kunskap, desto större är upplevd legitimitet, tillförlitlighet och deltagande (IPBES, 2022), vilket också är anledningen till att Sveriges rovdjursförvaltning decentraliserats (Nilsson et al., 2023). När NV nu beslutat att möjliggöra övergång till DNA-inventering

även för andra län blir möjligheten till lokal anpassning central. Processen kräver ökad lyhördhet och en justering av hur myndigheterna fattar beslut. Inför säsongen i Norrbotten följdes en så kallad DAD eller NED-modell (se figur 10), där beslut kan fattas relativt snabbt av få aktörer, men där mycket tid går åt till att försvara beslutet, övertala de som berörs och bemöta kritik från de inblandade. Forskning har visat att det är näst intill omöjligt att uppnå tillit och samtycke med detta förfarande, särskilt i en situation med underliggande konflikter (Reed et al., 2018; Zimmermann et al., 2020), vilket bekräftades av sakkunniga.

”Det finns ett mönster, det är ett paradigim där vi (staten) säger att: så här gör vi, detta är vår dagordning. Men det blir fel. (...) Du ska ha den här runda diskussionen, den ska vara öppen och den ska vara respektfull.” – SK förvaltning/renskötsel

*”om vi som forskare kommer med en färdig design så fungerar det nästan aldrig.”
– SK förvaltning/rov*

Figur 10. Representation av olika modeller för beslutsfattande, anpassad från Dialogue Matters (2023; Pound, 2015). DAD-modellen är oftast olämplig när framgångsrik implementering involverar många människor som kan välja om de vill samarbeta eller ej. Att gemensamt utforma idéer och beslut enligt EDD-modellen är mer tidskrävande på kort sikt men uppnår sannolikt en mer effektiv och hållbar lösning. NED-modellen är en yttlig variant av EDD, där

konsultation sker utan att samtycke nås.

Vare sig DAD eller NED är förenliga med Sveriges Konsultationsförordning (2022:66¹²) eller med åtaganden att inkorporera traditionell kunskap (åtgärds mål 21 och 22, CBD 2022), men hur och när denna lagstiftning ska appliceras i praktiken är ofta oklart, vilket var tydligt i utformningen av årets testsäsong.

Positiva steg mot en mer deltagande (EDD) modell togs under slutmötet. Processens olika aktörer (NV, labbet, VSC och norska SNO) närvarade för att klargöra sina respektive roller i systemet, och VSC och LST inhämtade synpunkter och förslag från samebyarna om hur inventeringen kunde anpassas. Vissa samebyar uttryckte att Skandobs fungerade bra och att man ogärna ville byta system nu när man fått in rutinen, men andra känner en fortsatt oro över hanteringen av personuppgifter. Situationen har förvärrats av att Norrbottens LST nyligen, på inrådan av domstol, tillhandahållit renlängder till ett gruvbolag (se Viscaria, 2024), vilket medfört att vissa renskötare helt tappat förtroendet för deras förmåga att hantera känslig information. Att fortsätta dialogen och utformningen av en dokumentationsmetod som samebyarna känner sig trygga med, och som sker i enlighet med gällande lagstiftning (inklusive GDPR och EUs rapporteringskrav) är en nyckel för samverkan inför innevarande säsong. Givet att LST och samebyarna misstror varandra kan det finnas ett behov av en opartisk medlare för att komma ur låsningar och arbeta fram en gemensam förståelse av problematik och möjliga lösningar (se IUCNs riktlinjer för konfliktlösning 2023, kap 17).

Resultatet illustrerar även att alternativa lösningar behövs för bedömningen av sökingsinsats, så att samebyarna själva kan ange vart och hur mycket de sökt, och varför. Detta skulle inte bara förbättra modellens precision, utan också underlätta förvaltningens arbete med de barriärer som förhindrar deltagande, och att kompensera för olika förmåga att delta.

¹² §11 anger att "Konsultationen ska fortsätta tills enighet eller samtycke i den fråga som är orsak till konsultationen uppnåtts eller tills den konsultationsskyldige eller den samiska företrädaren förklarar att enighet eller samtycke inte kan nås i ärendet."

8.1.2 Fördelning och prioritering av resurser

Resursfrågan är nästa utmaning. I likhet med föregående utredningar kan denna studie konstatera att rovdjursersättningen systematiskt underfinansieras, och att både LST och samebyarna är i behov av ökade medel för att utföra sina respektive uppgifter inom inventeringen. Som konstaterat av landshövdingarna i norra förvaltningsområdet i skrivelsen till Regeringskansliet (Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2024) *”LSTs medel för rovdjursförvaltning i renskötselområdet, och då i synnerhet inventering av stora rovdjur, måste höjas i närtid för att samebyarna inte ska drabbas än hårdare av otillfredsställande inventeringar som medför att de inte får den ersättning de är berättigade till enligt dagens lagsstiftning.”*

Flera sakkunniga påtalade problemet med bristande kontinuitet efter politiska och förvaltningsmässiga prioriteringar. Ett talande exempel är att LST denna säsong fick 660 tkr extra för att genomföra testet, exempelvis för start- och slutmöten och test med hårfällor, vilket även inkluderade insamlingsbelöningen till samebyarna. Dessa extramedel kommer enligt besked från NV (november 2024) inte kunna utbetalas framöver. Förlustaversion är ett väl etablerat fenomen inom beteendevetenskapen (Cinner, 2018), och är särskilt kännbar när resursbrist råder. Att ge bidrag som sedan tas bort bidrar till oförutsägbarhet och riskerar vara mycket skadligt för systemets förtroendekapital (Hamm et al., 2024; Saif et al., 2022).

Även DNA labbet behövde ökade anslag för att hantera testsäsongen. Personalen angav att man totalt analyserat 3463 prover på järv från de olika länen, varav drygt 1700 bara från Norrbotten. Det representerar en ökning med omkring 60% från föregående år, tack vare fältpersonalens och samebyarnas insats. Det saknas medel för motsvarande ökning i provvolym från övriga län, vilket tvingat NV att sätta ett tak på hur många prover som kan samlas in framöver (besked från september 2024). Detta ökar behovet av återkoppling och samverkan mellan LST och samebyarna för att säkra att det begränsade antalet prov används effektivt. Givet de fortsatta barriärerna för samverkan finns en risk att taket stärker misstron till resultatet, speciellt om samebyarna samlat in prov som sedan inte analyseras. Det bidrar till en frågeställning som varit återkommande inom intervjumaterialet: *”En relevant fråga för svenska folket*

är ju huruvida vi faktiskt har råd att ha så mkt rovdjur som vi faktiskt har. – Deltagande SB

8.1.3 Moment 22 i ersättningsfrågan

Ovanstående citat är relevant även för ersättningsfrågan. Denna utvärdering bekräftar tidigare slutsatser att den bristande ersättningen till rennäringen, i kombination med att toleransnivån inte efterlevs, är den viktigaste orsaken till misstro inom rovdjursförvaltningen (Åhman et al., 2022). Att applicera tekniska lösningar (ny inventeringsmetod, mer kunskap) utan att samtidigt adressera dessa underliggande problem riskerar att ytterligare skada förtroendekapitalet och att orättvisor oavsiktligt vävs in i det nya systemet, se konflikttriangeln i avsnitt 4. Som en av rensköterna kommenterade under slutmötet: *Om vi sitter här om ett år och ingenting har hänt kommer vi alla stämpla ut. Det håller inte att vi ska inventera och inventera och bevisa och bevisa – om det inte ger någon effekt.*

Myndigheterna är medvetna om problematiken. LST presenterade under uppstartsmötena pilotprojektet som ”det lilla kugghjulet” som man hoppades skulle rubba ”det stora kugghjulet” (ersättningssystemet). Emellertid gjordes ingen processplan mellan inblandade myndigheter om hur detta skulle ske. I skrivande stund, december 2024, har övriga län fått klartecken för DNA-inventering, men utan att man kommit framåt i ersättningsfrågan och utan löfte om ökade anslag från regeringen. Som en av LSTs respondenter uttryckte det: *”Nu har vi snurrat ett varv på det lilla kugghjulet, men ingenting har ju hänt med det stora!”* Situationen liknar ett moment 22: ersättningssystemet måste ändras för att samebyarna ska bli nöjda och DNA-inventeringen ska fungera, men dessa förändringar är enligt ST (som ansvarar för hemställan) inte möjliga utan att först ha underlag och samebyarnas stöd.

Eftersom ersättningen denna säsong baseras på ett genomsnitt av de tre föregående årens ersättning (§ 5) fick minst en by minskad rovdjursersättning, vilket delvis besannade deras initiala farhågor (se avsnitt 6.1.1.). Detta inkluderade en by som investerat stora resurser i DNA-inventeringen, och som efter säsongen konstaterade att de inte kommer ha råd att inventera järv något mer. Detta är inte bara ekonomiskt förödande för berörda samebyar, utan också för tillit och samverkan inför nästa säsong.

8.2 Konkreta förslag från studiens respondenter

Hur kan utformning och samverkan förbättras inför kommande säsonger? Följande förslag framfördes av studiens respondenter. Samtliga bör ses just som förslag (inte färdiga lösningar) att diskuteras vidare tillsammans med de inblandade.

Processplan för ersättningsfrågan

Ersättningsfrågan är lika mycket en lösning som ett problem. Ett system som täcker samebyarnas reella kostnader skulle sannolikt minska behovet av en insamlingsbelöning, öka deltagandet, effektivisera insamlingen, förbättra arbetsmiljön och därmed tilliten till både förvaltningen och resultatet. En kostnadsökning idag skulle förbättra förvaltningsverktygets precision och förutsättningarna för samexistens, och därmed sannolikt medföra besparingar på längre sikt. Arbetet med att reformera systemet består av två delar: systemets utformning (STs bord) samt ersättningsnivån (regeringens bord).

Rennäringen betonade att utformningen måste ske tillsammans med samebyarna för att tillvarata deras kunskap och undvika oenigheter kring fördelningskriterierna för järv och lodjursförekomst. Detta skulle spara mycket tid och resurser som idag spenderas på överklaganden till ST och att bemöta kritik från rennäringen. Ett relaterat förslag framfördes i samebyarnas enkät:

Jag tycker att det är viktigt att inte ersättning ska "delas" mellan samebyar utan att det ska vara förutsägbart. Tex som för regelbunden förekomst av järv där samebyn vet vad som krävs och det genererar ett fast belopp. Tex skulle ett prov från en individ kunna generera 80 tkr och ytterligare ett prov från samma individ efter en viss tidsperiod tex 2–3 månader från första provet generera ytterligare 40 tkr. Då finns ett incitament att inventera systematiskt men inte att skicka in flera prov från samma spårlopa.

För att driva arbetet med det nya systemet framåt bör myndigheterna (ST, LST och NV) ta fram en processplan som klargör ansvarsfördelning, prioriteringsordning och tidsramar. Ett förslag är att etablera en arbetsgrupp bestående av berörda myndigheter, sakkunniga och representanter för rennäringen. Arbetet bör kontinuerligt kommuniceras till samebyarna, exempelvis genom ett nyhetsbrev. För att samebyarna inte ska drabbas ekonomiskt, och för att upprätthålla motivation till deltagande i

inventeringen, bör övergångsbestämmelser i glappet mellan det gamla och det nya systemet garantera att ersättningen inte sjunker från föregående år, och att ytterligare individer som identifierats under säsongen medför tillskott till ersättningen.

Gå samman för att höja ersättningsnivån

I samband med arbetet ovan behöver ersättningsnivån reformeras och harmoniseras med förfarandet för trafikskador och för andra tamdjur. Då det är regeringens prioriteringar som utgör det huvudsakliga hindret krävs sannolikt ökad press för att frågan ska hamna högre på den politiska dagordningen. Då denna studie kunnat visa att det råder konsensus hos alla aktörer inom denna fråga finns goda möjligheter att arbeta tillsammans mot detta mål, exempelvis genom gemensamma underlag till regeringen, vilket skulle harmonisera det äskade beloppet dess indexering. Detta skulle kunna inkludera en full socio-ekonomisk kostnadsanalys samt att man tar stöd i folkrätten (se t.ex. Åhrén, 2013) för att motivera beslutet.

Harmonisering och utvärdering

På grund av de otydliga rollerna inom förvaltningen hänger många beslut i luften eller sker ad hoc, varpå LST får den otacksamma uppgiften att hitta och försvara temporära lösningar. Respondenterna efterfrågade därför tydligare processledning från NV både inom län och mellan län. Exempelvis efterfrågade rennäringen mallar för LSTs personal för att öka enhetlighet i rapporter och bedömningar mellan länen så att systemet blir mindre personberoende. Detta arbete kan med fördel ske i samråd med Norge och Finland för att klargöra hur man hanterar gränsbetesmarker, vilket var en viktig fråga för berörda samebyar. Även fältpersonalen efterfrågade tydligare instruktioner kring inventeringsslingor och inventeringsinsatser, samt en funktion för att registrera väder och spårförhållanden (t.ex. en digital väderdagbok). Slutligen föreslogs regelbunden utvärdering av inventeringen för att inte bli kvar i förfaranden som ingen är nöjd med, såsom med ly-inventeringen, se länk 21 i tabell 2. Detta kräver utrymmen där de inblandade på lika villkor och med regelbundna intervall kan diskutera uppkomna problem, en uppgift som idag är beroende av engagemang och resurser från personal på LST.

Arvode för inventeringsansvarig

Ett återkommande förslag från flera samebyar, och som diskuterats inför en liknande testsäsong i Finnmark, är att staten betalar arvode till en inventeringsansvarig i respektive sameby. Personen utses av medlemmarna, exempelvis en renskötare eller annan person med god lokalkännedom, men köps i motsats till dagens inventeringssamordnare fri på heltid eller deltid. Denna modell används med framgång i så kallade "Guardian programmes" (se t.ex. <https://www.ilinationhood.ca/guardians>), där en eller flera ur lokalbefolkningen arbetar som länkar mellan myndighet och urfolk, och mellan olika typer av kunskap. Enligt respondenterna finns en mängd fördelar med denna modell inom inventeringen:

- **Enhetlighet:** Tid och motivation för den utvalde att genomgå nödvändig utbildning, vilken saknas hos ett flertal av dagens inventeringssamordnare.
→ färre felregistrerade/misslyckade prov.
→ ökad effektivitet, lägre labbkostnader.
- **Bättre modell:** Möjlighet att skapa ett mer exakt sökmått, antingen genom att personen loggar slingor eller markerar på en karta.
→ förbättrad precision i modellen.
- **Mer rättvist:** personen utför liknande uppgift på liknande villkor som fältpersonalen, samt utjämning av förutsättningar mellan byar.
- **Enkelhet:** Koordination och återkoppling mellan samebyn och LST sker genom en person.
→ minskat behov av upprepade möten i olika delar av länet.
- **Få/inga personuppgifter:** Endast en person är ansvarig för att registrera fynd, övriga medlemmar kan rapportera till den ansvarige.

Gemensam planering och kartläggning av sökingsområden

Några samebyar förespråkar att alla i byn ska plocka DNA i kombination med höjd inventeringsersättning. I detta scenario föreslogs att LST och samebyarnas representanter möts för att på en karta fördela insatsen (före säsongen), markera hur man kört och de faktorer som påverkat insamlingen (efter säsongen). Denna modell har använts förut men aldrig systematiskt. Inventeringsplaneringen kan möjligen inkorporeras inom och avancera arbetet med förvaltningsverktygets riskmodell, där man utifrån renskötarnas och vetenskaplig kunskap planerar förvaltning utefter särskilt viktiga/känsliga områden, såsom kalvningsland (Schneider & Sahlén, 2018 s 56), ett

arbete som i dagsläget är eftersatt. Erfarenhet om hur denna typ av samverkan kan utformas för att respektfullt integrera olika parter kunskap finns inom renskötselområdet, exempelvis inom Laponiatjuottjudus (<https://laponia.nu/>), samt från andra samverkansprojekt mellan myndigheter och urfolk (se IPCA Knowledge Basket, 2022).

Kommunikationsplan, automatiserad återkoppling

Län som planerar en övergång till DNA-inventering bör tillsammans med samebyarna utforma en plan för hur man löpande kan kommunicera provresultat. Förslag som framfördes inkluderade ett regelbundet nyhetsbrev, en ”järvräknare” på LSTs hemsida och personlig återkoppling till insamlaren (enligt länk 12 och 14 i tabell 2). En lösning som efterfrågas inom både LST och samebyarna (av dem som ville fortsätta använda Skandobs) var att återkopplingen automatiseras inom appen, dvs. att proven kopplas till insamlarens profil/sameby, och att en automatisk notifikation skickas ut när provet ändrar status (t.ex. ”inkommit”, ”godkänt för analys”, ”analyseras”, ”individträff”). En funktion inom Rovbase där man enkelt kan komma åt samebyns samlade prover är också efterfrågad, samt mer by-specifik slutrapport om rovdjuren inom olika samebyar. Kommunikationsplanen bör utformas med respektfullt språk. Man kan exempelvis behöva överväga alternativ till ord som ”kvalitetsgranskning” för att uppmärksamma och hantera inbyggda orättvisor i erkännande av kunskap (se Tengö et al., 2017).

Forskning om järvars beteende, predation och kostnad

Flera respondenter påpekade att man vet relativt lite om hur järvar lämnar DNA, exempelvis huruvida en hona med ungar är svårare att hitta eftersom de har toaletter i lyan. Bristande kunskap om järvarnas skador på rennäringen har dessutom ofta använts som ett argument för att inte åtgärda ersättningsnivån (se exempelvis SOU 2007). Att radiomärka olika individer parallellt med DNA-insamlingen skulle öka kunskapen om dessa aspekter och möjligen förbättra modellens precision. Studien skulle kunna utökas för att förbättra kunskapen om järvens predationstakt (likt björnpredationsstudien, se Støen et al., 2022) och således tillhandahålla underlag för precisering av ersättningsnivån. VSC och andra sakkunniga har emellertid påpekat att mer forskning inte är en rationell användning av samhällets resurser: *”VSCs slutsats är att det är mer fördelaktigt för alla parter att direkt diskutera och fastställa en grov*

schablon utifrån vad som verkar rimligt eftersom det ändå kommer att vara där man landar, även om det skjuts till resurser för omfattande forskning och utredning” (Frank, 2022).

9 Avslutande kommentarer

Tillit är svårt att vinna och lätt att förlora. Denna utvärdering har utrett hur tillit och samverkan mellan berörda aktörer påverkats av en övergång till DNA-inventering. Om man fokuserar på metoden i sig kan man konstatera att den har en mängd fördelar jämfört med ly-inventeringen. Den är enklare, effektivare, mer förenlig med renskötseln och mindre väderkänslig. Metoden har länge förespråkats av både forskning, förvaltning och rennärigen, och fältpersonalen rapporterade efter säsongen en signifikant förbättring av arbetsmiljön, både fysisk och psykisk. En övergång kommer sannolikt medföra bättre kunskap om järvens närvaro utanför renskötselområdet och förbättra möjligheterna att använda förvaltningsverktyget. Testsäsongen representerar därmed enligt de flesta respondenter ett steg i rätt riktning.

Om man ser övergången ur ett helhetsperspektiv, inklusive socio-ekonomiska aspekter, är bilden inte lika positiv. Med tanke på myndigheternas begränsade resurser är metoden beroende av samebyarnas insats, som i dagsläget inte kompenseras av vare sig inventeringsersättning eller rovdjursersättning. Denna fördelningsmässiga orättvisa påverkar deltagande och sökinsats negativt, och därmed resultatets tillförlitlighet. Situationen är ohållbar, och så länge glappet mellan skador och ersättning kvarstår är det omöjligt att återbygga tillit till inventeringssystemet och rovdjursförvaltningen i renskötselområdet, hur bra inventeringsmetoden än är.

Eftersom övergången till DNA-inventering kräver ändringar i lagtext finns nu en chans till ett nytt kapitel för förvaltningen i renskötselområdet, inte bara för en ny inventeringsmetod, utan också en ny modell för samverkan och ett reformerat ersättningssystem. Det är av största vikt att dessa mål hanteras samlat för att undvika att nuvarande orättvisor cementeras, exempelvis genom att det befintliga beloppet för rovdjursersättning endast omfördelas från föryngring till individ, utan att höjas eller kopplas till ett prisindex. Ett sådant scenario vore katastrofalt för samebyarna och skulle sannolikt orsaka irreparabel skada på tilliten till både rovdjurspolitik och förvaltning. Om man däremot lyckas etablera ett rättvist system och robusta processer för adaptiv förvaltning finns goda möjligheter att avancera mot målen om förbättrad tillit och legitimitet, och mot bättre relationer mellan inblandade aktörer.

10 Källförteckning

- Åhman, B., Rasmus, S., Risvoll, C., Morten Eilertsen, S., & Norberg, H. (2022). Large predators and their impact on reindeer husbandry. In J. Moen, Ø. Holand, J. Kumpula, & T. Horstkotte, *Reindeer Husbandry and Global Environmental Change* (1st ed., pp. 118–130). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003118565-9>
- Åhrén, M. (2013). Några folkrättsliga aspekter på Sveriges rovdjurspolitik i det samiska renskötselområdet. *Juridisk Tidsskrift*, 2012/2013(3), 620–648.
- Araújo, M. B., & Alagador, D. (2024). Expanding European protected areas through rewilding. *Current Biology*, 34(17), 3931-3940.e5.
<https://doi.org/10.1016/j.cub.2024.07.045>
- Aronsson, M., & Persson, J. (2017). Mismatch between goals and the scale of actions constrains adaptive carnivore management: The case of the wolverine in Sweden. *Animal Conservation*, 20(3), 261–269.
<https://doi.org/10.1111/acv.12310>
- Backeryd, J. (2019). *Hur fungerar inventeringssystemet för rovdjur i Sverige? En utvärdering med fokus på organisation, ansvar och samverkan*. Rapport Nr. 6892. Naturvårdsverket.
- Beach, D. (2017). Process Tracing Methods in the Social Sciences. In D. Beach, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.176>
- Bischof, R., Milleret, C., Dupont, P., Chipperfield, J., Brøseth, H., & Kindberg, J. (2019). *RovQuant: Estimating density, abundance and population dynamics of bears, wolverines and wolves in Scandinavia*. MINA fagrapport 63. 79pp. Norwegian University of Life Sciences.
- Bjarne, J., & Lagnefors, H. (2021). *Tillit och förtroende—Dess betydelse för individ, ledarskap och grupp*. Linnéuniversitetet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1638900/FULLTEXT01.pdf>

- Blind, A.-C. (2015). *Järven i Lapponia—Traditionell kunskap och spillningsinsamling*. Lapponiatjuottjudus. <https://www.byatryck.se/wp-content/uploads/2017/12/Lapponiatjuottjudus-rapport-j%C3%A4rven.pdf>
- Bostedt, G., Zabel, A., & Engel, S. (2014). Performance Payments for Groups: The Case of Carnivore Conservation in Northern Sweden. *Environmental and Resource Economics*, *In press*. <https://doi.org/10.1007/s10640-013-9752-x>
- CBD (Convention on Biological Diversity). (2022). *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework* (CBD/COP/DEC/15/4). United Nations Environment Programme. <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-15/cop-15-dec-04-en.pdf>
- Cinner, J. (2018). How behavioral science can help conservation. *Science*, *362*(6417), 889–890. <https://doi.org/10.1126/science.aau6028>
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). (2013). *Concluding observations on the combined nineteenth to twenty-first periodic reports of Sweden, adopted by the Committee at its eighty-third session (12-30 August 2013)* (Nos. 19-21 Periodic report). <https://www.sametinget.se/61538>
- Dawson, N. M., Coolsaet, B., Bhardwaj, A., Booker, F., Brown, D., Lliso, B., Loos, J., Martin, A., Oliva, M., Pascual, U., Sherpa, P., & Worsdell, T. (2024). Is it just conservation? A typology of Indigenous peoples' and local communities' roles in conserving biodiversity. *One Earth*. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2024.05.001>
- Dialogue Matters. (2023). *DAD, NED and EDD are imaginary friends of ours – shorthand descriptors for different types of decision-making processes*. https://www.linkedin.com/posts/dialogue-matters_cocreation-coproduction-collaboration-activity-7135235896747986944-WQmD/
- Dickman, A. J., Macdonald, E. A., & Macdonald, D. W. (2011). A review of financial instruments to pay for predator conservation and encourage human-carnivore coexistence. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *108*(34), 13937–13944. <https://doi.org/10.1073/pnas.1012972108>

- Dupont, P., Milleret, C., & Bischof, R. (2023). *Estimating abundance of wolverines in Sámi reindeer herding villages and herding areas in Sweden*. MINA fagrapport 84. Norwegian University of Life Sciences.
- European Commission. (2024, June 27). *Nature Restoration Law. A Regulation supporting the restoration of ecosystems for people, the climate and the planet*. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en
- European Parliament. (2022). *Protection of livestock farming and large carnivores in Europe. European Parliament resolution of 24 November 2022 on the protection of livestock farming and large carnivores in Europe (2022/2952(RSP))*. (P9_TA(2022)0423). https://europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0423_EN.pdf
- Frank, J. (2022). *Förslag till ersättning för rovdjursdödade renar*. Viltskadecenter.
- Hamm, J., Holmes, G., & Martin-Ortega, J. (2024). The importance of equity in payments to encourage coexistence with large mammals. *Conservation Biology*, 38(3). <https://doi.org/10.1111/cobi.14207>
- Hedmark, E., Winiger, A. & Hydén, T. (2025). *En sammanställning av pilotprojektet med DNA-inventering av järv i Norrbottens län 2023/2024*. (Rapport från SLU Viltskadecenter 2025–1). Viltskadecenter, Grimsö Forskningsstation: SLU Viltskadecenter. <https://res.slu.se/id/publ/140114>
- Hobbs, N. T., Andrén, H., Persson, J., Aronsson, M., & Chapron, G. (2012). Native predators reduce harvest of reindeer by Sámi pastoralists. *Ecological Applications*, 22(5), 1640–1654. <https://doi.org/10.1890/11-1309.1>
- Hodgson, I. D., Redpath, S. M., Sandström, C., & Biggs, D. (2020). *The State of Knowledge and Practice on Human-Wildlife Conflicts*. Luc Hoffman Institute. <https://dspace.stir.ac.uk/handle/1893/33155>
- Indigenous Leadership Initiative. (n.d.). *Indigenous Guardians*. Indigenous Leadership Initiative. <https://www.ilinationhood.ca/guardians>
- Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). (2019). *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and*

- Ecosystem Services*. IPBES Secretariat.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6417333>
- IPBES. (2022). *Methodological assessment of the diverse values and valuation of nature of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. IPBES Secretariat. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7687931>
- IPCA Knowledge Basket. (2022, June 10). *Stories*.
<https://ipcaknowledgebasket.ca/ipca-knowledge-basket/stories>
- IUCN SSC Human-Wildlife Conflict and Coexistence Specialist Group. (2023). *IUCN SSC guidelines on human-wildlife conflict and coexistence* (1st ed.). IUCN, International Union for Conservation of Nature.
<https://doi.org/10.2305/YGIK2927>
- Kaczensky, P., Ranc, N., Hatlauf, J., Payne, J.C. et al. (2024). Large carnivore distribution maps and population updates 2017 – 2022/23. Report to the European Commission under contract N° 09.0201/2023/907799/SER/ENV.D.3 “Support for Coexistence with Large Carnivores”, “B.4 Update of the distribution maps”. IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE) and Istituto di Ecologia Applicata (IEA).
- Karlsson, J., Støen, le-G., Segerström, P., Stokke, R., Persson, L.-T., Stokke, L.-H., Persson, S., Stokke, N., Persson, A., Segerström, E., Rauset, G. R., Kindberg, J., Bischof, R., Ramberg, T., Skarin, A., Åhman, B., Ängsteg, I., & Swenson, J. (2012). *Björnpredation på ren och potentiella effekter av tre förebyggande åtgärder. Ett samarbetsprojekt mellan Viltskadecenter, Skandinaviska björnprojektet, Udtja skogssameby och Gällivare skogssameby* (Nr. 2012:6). Viltskadecenter.
https://pub.epsilon.slu.se/13047/1/karlsson_j_etal_160301.pdf
- Kleven, O., Forfang, K., Opsahl, N. N., Königsson, H., Spong, G., Milleret, C., Dupont, P., Bischof, R., Flagstad, Ø., & Brøseth, H. (2022). *DNA-based monitoring of the Scandinavian wolverine population 2022*. NINA Rapport 2236. Norsk institutt for naturforskning. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15589.27360>
- Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. (2023, December 20). *Regleringsbrev 2024 Anslag 1:22*.
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbId=24319>

- Länsstyrelsen Jämtlands Län. (2024). *Underrättelse om samebyarnas ersättning för föryngring, regelbunden eller tillfällig förekomst av rovdjur enligt 6 § viltskadeförordningen (2001:724)*. Diarienummer 218-2012–2024.
- Länsstyrelsen Norrbottens län. (2024). *Preliminärt resultat från rovdjursinventeringen 2023/24 i Norrbottens län*. Ärendebeteckning 511-7676-2024.
- Länsstyrelsen Västerbottens Län. (2019). *Skrivelse om samebyarnas ersättning för föryngring, regelbunden eller tillfällig förekomst av rovdjur enligt 6 § i Viltskadeförordningen (2001:724)*. Diarienummer 100-6111–2019.
- Lindberget, M., & Blom, A. (2010). *‘Vi plågas och renarna plågas av rovdjuren’—En vägledning i utarbetandet av toleransnivåer*. Svenska Samernas Riksförbund.
- Linnell, J. D. C., & Cretois, B. (2018). *Research for AGRI Committee—The revival of wolves and other large predators and its impact on farmers and their livelihood in rural regions of Europe* (Issue August). European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies.
- Löf, A., Raitio, K., Forbes, B. C., Labba, K., Landauer, M., Risvoll, C., & Sarkki, S. (2022). Unpacking reindeer husbandry governance in Sweden, Norway and Finland. In J. Moen, Ø. Holand, J. Kumpula, & T. Horstkotte, *Reindeer Husbandry and Global Environmental Change* (1st ed., pp. 150–172). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003118565-12>
- Lomba, A., McCracken, D., & Herzon, I. (2023). Editorial: High Nature Value farming systems in Europe. *Ecology and Society*, 28(2). <https://doi.org/10.5751/ES-14159-280220>
- Milleret, C., Dupont, P., Brøseth, H., Flagstad, Ø., Kleven, O., Kindberg, J., & Bischof, R. (2024). *Estimates of wolverine density, abundance, and population dynamics in Scandinavia, 2014–2023*. MINA fagrapport 89. Norwegian University of Life Sciences.
- Milleret, C., Dupont, P., Winiger, A., Spong, G., Königsson, H., & Bischof, R. (2024). *Estimates of wolverine density and abundance in Norrbotten county in Sweden and associated reindeer herding areas, 2023/2024*. MINA fagrapport 100. Norwegian University of Life Sciences.

- Motion 2019/20:2340. (2019). *Rovdjursersättning för rennäringen (Motion 2019/20:2340 av Helén Pettersson och Fredrik Lundh Sammeli (båda S))*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/rovdjursersattning-for-rennaringen_h7022340/
- Näringsdepartementet. (2022). *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:22 Främjande av rennäringen m.m. Inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel*. N2022/02392 N2022/02374 (delvis). Regeringen.
- Naturvårdsverket. (1991). *Förslag till nytt ersättningssystem för rovdjursdödade renar*. Rapport Nr. 3899. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2014). *Rovdjur: Inventering i samebyarna*. Naturvårdsverket.
<https://www.naturvardsverket.se/4ac2d6/globalassets/media/publikationer-pdf/ovriga-pub/978-91-620-8708-1.pdf>
- Naturvårdsverket. (2016). *Nationell förvaltningsplan för järv. Förvaltningsperioden 2014–2019. Justerad version januari 2016*. Naturvårdsverket.
<https://www.naturvardsverket.se/4ac272/globalassets/media/publikationer-pdf/8700/978-91-620-8759-3.pdf>
- Naturvårdsverket. (2018). *Beskrivning av det skandinaviska inventeringssystemet för stora rovdjur*. Rapport 6830. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket & Sametinget. (2018). *Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Regeringsuppdrag M2017/00665/Nm Dnr 1.3.8-2017-383.
- Naturvårdsverket Rovdata. (2021). *Järv: Instruktion för inventering*. Version 2.01.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1635694/FULLTEXT01.pdf>
- Neale, B. (2019). *What is Qualitative Longitudinal Research?* Bloomsbury Academic.
- Newing, H. (2010). *Conducting Research in Conservation*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203846452>
- Nilsson, J., Sandström, A., & Sandström, C. (2023). *Adaptiva, -effektiva och legitima förvaltningssystem?* Rapport Nr. 7118. Naturvårdsverket.
- Öhrman, P., Ericsson, G., & Sandström, C. (2019). *En studie om tillit till inventeringssystemet för stora rovdjur*. Rapport Nr. 6893. Naturvårdsverket.

- Oliveira, T., Treves, A., López-Bao, J. V., & Krofel, M. (2021). The contribution of the European LIFE program to mitigate damages caused by large carnivores in Europe. *bioRxiv*, 2021.06.25.449866.
<https://www.biorxiv.org/content/10.1101/2021.06.25.449866v1>
<https://www.biorxiv.org/content/10.1101/2021.06.25.449866v1.abstract>
- Pekor, A., Jansson, I., Ole Seki, W., & Capper, S. (2024). *Conservation Incentive Payment Pilot Program* (Final Report). Kope Lion. <https://kopelion.org/paying-for-the-presence-of-lions-cip-final-report/#:~:text=Human%2Dlion%20coexistence%20was%20greatest,KopeLion's%20wider%20area%20of%20operations'>.
- Persson, J., Ericsson, G., & Segerström, P. (2009). Human caused mortality in the endangered Scandinavian wolverine population. *Biological Conservation*, 142(2), 325–331. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.10.028>
- Persson, J., Rauset, G. R., & Chapron, G. (2015). Paying for an Endangered Predator Leads to Population Recovery. *Conservation Letters*, 8(5), 345–350.
<https://doi.org/10.1111/conl.12171>
- Pound, D. (2015). Designing and facilitating consensus-building – keys to success. In S. M. Redpath, R. J. Gutierrez, K. A. Wood, J. C. Young, A. Evely, & M. Reed (Eds.), *Conflicts in Conservation* (pp. 240–256). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139084574.018>
- Reed, M. S., Vella, S., Challies, E., de Vente, J., Frewer, L., Hohenwallner-Ries, D., Huber, T., Neumann, R. K., Oughton, E. A., Sidoli del Ceno, J., & van Delden, H. (2018). A theory of participation: What makes stakeholder and public engagement in environmental management work? *Restoration Ecology*, 26(April), S7–S17. <https://doi.org/10.1111/rec.12541>
- Regeringen. (2013). *En hållbar rovdjurspolitik*. Prop. 2012/13:191. Regeringen.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/en-hallbar-rovdjurspolitik_h003191/
- Regeringen. (2023). *Regeringens proposition 2023/24:1-Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel*. Proposition 2023/24:1.

- <https://www.regeringen.se/contentassets/e1afccd2ec7e42f6af3b651091df139c/utgiftsomrade-23-areella-naringar-landsbygd-och-livsmedel.pdf>
- Rust, N. A., Abrams, A., Challender, D. W. S., Chapron, G., Ghoddousi, A., Glikman, J. A., Gowan, C. H., Hughes, C., Rastogi, A., Said, A., Sutton, A., Taylor, N., Thomas, S., Unnikrishnan, H., Webber, A. D., Wordingham, G., & Hill, C. M. (2017). Quantity Does Not Always Mean Quality: The Importance of Qualitative Social Science in Conservation Research. *Society and Natural Resources*, 30(10), 1304–1310. <https://doi.org/10.1080/08941920.2017.1333661>
- Saif, O., Keane, A. M., & Staddon, S. (2022). Making a case for the consideration of trust, justice and power in conservation relationships. *Conservation Biology*, 36–41. <https://doi.org/10.1111/cobi.13903>.This
- Sametinget. (n.d.-a). *Rennäringen i Sverige*. Sametinget. https://www.sametinget.se/rennaring_sverige
- Sametinget. (n.d.-b). *Trafikdödade renar*. Sametinget. <https://www.sametinget.se/110823>
- Sametinget. (2009). *Sammanträdesprotokoll 2009:16*. <https://www.sametinget.se/11021>
- Sametinget. (2016). *Massdödade renar*. Sametinget. <https://www.sametinget.se/103679>
- Sametinget. (2023). *Sametingets Budgetunderlag 2024–2026 (1.3.3-2022–1712)*. Sametinget.
- Sametinget. (2024). *Sametingets budgetunderlag 2025–2027*. Dnr 1.3.3-2022-1712.
- Sametinget och Naturvårdsverket. (1995). *Förslag till utformningen av det nya ersättningssystemet för rovdjursrivna renar*. (1995-02–07). Sametinget och Naturvårdsverket.
- SÁMIID RIIKKASEARVI – SSR. (2019). *Riktlinjer vid forsknings- och projektsamarbeten med Sámiid Riikkasearvi (SSR)*. <https://pdf.sapmi.se/wp-content/uploads/2019/08/Forskningsriktlinjer-SSR-2019-antaget-dokument.pdf>
- Schneider, M., & Sahlén, E. (2018). *Rovdjur i norra Sverige Förutsättningar, förekomst och förvaltning En inledning till förvaltningsplanerna för de stora rovdjuren i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län*. Länsstyrelsen

Västerbotten.

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.8cd5a1b19362fb4fc237dc/1732539514853/Rovdjur%20i%20norra%20Sverige.pdf>

- Sjölander-Lindqvist, A., Larsson, S., & Bennett, J. (2021). *Att leva nära stora rovdjur. Perspektiv på psykosociala och socioekonomiska konsekvenser*. Rapport Nr. 7005. Naturvårdsverket.
- Sjölander-Lindqvist, A., Risvoll, C., Kaarhus, R., Lundberg, A. K., & Sandström, C. (2020). Knowledge Claims and Struggles in Decentralized Large Carnivore Governance: Insights From Norway and Sweden. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 8(Juni). <https://doi.org/10.3389/fevo.2020.00120>
- Skonhoft, A. (2017). The Silence of the Lambs: Payment for Carnivore Conservation and Livestock Farming Under Strategic Behavior. *Environmental and Resource Economics*, 67(4), 905–923. <https://doi.org/10.1007/s10640-016-0011-9>
- Statens offentliga utredningar (SOU). (2007). *Rovdjuren och deras förvaltning (2007:89)*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/rovdjuren-och-deras-forvaltning_gvb389/
- Statens Offentliga Utredningar (SOU). (2012). *Mål för rovdjuren. Slutbetänkande av Rovdjursutredningen (2012:22)*. Statens Offentliga Utredningar.
- Støen, O.-G., Sivertsen, T. R., Tallian, A., Rauset, G. R., Kindberg, J., Persson, L.-T., Stokke, R., Skarin, A., Segerström, P., & Frank, J. (2022). Brown bear predation on semi-domesticated reindeer and depredation compensations. *Global Ecology and Conservation*, 37, e02168. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2022.e02168>
- Svenska Samernas Riksförbund. (n.d.). *SSR:s Rovdjurspolicy*. <https://www.sapmi.se/vart-arbete/rovdjur/rovdjurspolicy/>
- SVT. (2018). UG-referens: Rovdjuren och rendöden. *Uppdrag Granskning*. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/rovdjuren-och-rendoden>
- SVT Nyheter Sápmi. (2024). *Kritik mot DNA-spårning: ”Uppgifterna kan hamna var som helst”*. <https://www.svt.se/nyheter/sapmi/kritik-mot-dna-sparning-uppgifterna-kan-hamna-var-som-helst>
- Tengö, M., Hill, R., Malmer, P., Raymond, C. M., Spierenburg, M., Danielsen, F., Elmqvist, T., & Folke, C. (2017). Weaving knowledge systems in IPBES, CBD and

- beyond—Lessons learned for sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 26–27, 17–25. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2016.12.005>
- Travers, S. (2024). As Colorado Debates Reintroducing Wolverines, Here Are 3 Must-Knows About Earth’s Largest Weasel. *Forbes*.
<https://www.forbes.com/sites/scotttravers/2024/03/26/as-colorado-debates-reintroducing-wolverines-here-are-3-must-knows-about-earths-largest-weasel/>
- Viltskadecenter (VSC). (2024a). *Rekommenderad ersättning för rovdjursangripna tamdjur knyts till prisbasbeloppet*. SLU.
<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/vsc/vsc-dokument/pm-vsc-rek-ersattning-prisbasbelopp.pdf>
- Viltskadecenter (VSC). (2024b). *Viltskadecenters rekommendationer för bidrag till och ersättning för rovdjursskador på tamdjur och hundar 2024*. SLU.
<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/vsc/vsc-dokument/vsc-rek-bidrag-ersattning-tamdjur-hundar-2024-10-23.pdf>
- Viscaria. (2024). *Processing of personal data from reindeer herding records*.
<https://www.viscaria.com/en/about-the-website/processing-of-personal-data-from-reindeer-herding-records>
- Whyte, K. (2020). Too late for indigenous climate justice: Ecological and relational tipping points. *WIREs Climate Change*, 11(1), e603.
<https://doi.org/10.1002/wcc.603>
- Zabel, A., Bostedt, G., & Engel, S. (2010). Outcomes and Determinants of Success of a Performance Payment Scheme for Carnivore Conservation. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1588729>
- Zimmermann, A., McQuinn, B., & Macdonald, D. W. (2020). Levels of conflict over wildlife: Understanding and addressing the right problem. *Conservation Science and Practice*, 2(10). <https://doi.org/10.1111/csp2.259>

Bilagor

1. Slutsatser och rekommendationer från Tillitsrapporten

(Öhrman et al., 2019, s 7–8)

Slutsatser:

- Kommunikationen i systemet; hur kommunikationen sker, vad som kommuniceras, och på vilket sätt beslut kommuniceras upplevs som undermålig.
- Ansvars- och kompetensfördelningen upplevs som otydlig. Det finns en klyfta mellan de som fastställer regler och riktlinjer och de som utför inventeringarna, varför relationerna präglas mer av kontroll och misstro än av handlingsutrymme och tillit.
- Inventeringsresurserna räcker inte till eller prioriteras fel; t.ex. prioriteras varg på bekostnad av de övriga arterna. Det minskar förutsättningarna att fatta välgrundade beslut om ersättningar för rovdjurspredation och om licens- och skydds jakt.
- Respekten för kunskap, näringsverksamhet och ideellt arbete upplevs som bristfällig. Respekten missgynnas också av den rigida kontrollkultur som upplevs ha utvecklats till följd av mål- och resultatstyrning i kombination med strikta inventeringskriterier.
- Integrationen av ny kunskap är bristfällig. Bristen på ett systematiskt s.k. adaptivt lärande leder till att nya lösningar inte tillämpas eller utvecklas i tillräckligt hög grad.
- Systemet upplevs som orättvist och slutet. En översyn av hur kostnader och nytta fördelas efterlyses av aktörerna, både vad gäller direkta kostnader, men även transaktionskostnader, dvs. kostnader förknippade med samråd och samverkan. Det är också oklart hur aktörerna aktivt tillåts delta i utvecklingen av systemet.

Rekommendationer:

- Inled ett systematiskt kvalitetssäkringsarbete med fokus på dialog och aktörssamverkan, till exempel inom ramen för Dialog för Naturvård.

- Arbeta gemensamt fram en tydlig rollfördelning som beskriver vem som gör vad, när och varför inom hela inventeringskedjan, med syftet att öka förutsägbarheten för alla inblandade.
- Skapa incitament och strukturer för adaptiv förvaltning inom hela inventeringskedjan, på alla nivåer
- Ta fram en översyn av hur kostnader och nytta fördelas för alla aktörer. Det ska inkludera direkta kostnader och transaktionskostnader, dvs. kostnader förknippade med samråd och samverkan.
- Utveckla och effektivisera inventeringsmetoderna, gärna med ny teknik som DNA, kameror och drönare. Utöka samarbetet med forskningsprojekt som till exempel ScandCam.
- Återkoppla direkt till intresseorganisationernas och allmänhetens observationer för att öka motivationen att rapportera.
- Utveckla ett regelverk för de år där det saknas inventeringsdata (t.ex. på grund av snöbrist), genom till exempel en rutin för framskrivning av antalet djur baserat på trendanalys.
- Minska fjärrstyrningen, NVs roll bör vara mer koordinerande än kontrollerande.
- Verka för kunskapsintegration (s.k. kollektiv intelligens) genom att samordna kunskaper, vetenskaplig samt lokal och traditionell kunskap, så att det gagnar hela systemet.
- Gör en översyn av hur resurser fördelas och prioriteras i systemet.

2. Studiens underlag: Fältaktiviteter och intervjuer

B1 Testsäsong DNA-inventering 2023–2024 - Aktiviteter i fält,						
Fas	Datum	Typ av event	Typ av deltagande	Plats	Aktivitet	Deltagare
	4-Jun	Konsultationsmöte	Antecknin.	Arjeplog	För att diskutera möjligheten till DNA inv., samverkan och ersättningssystemet	SB, ST, SSR, NV, LST
	13-Jun	Konsultationsmöte	Antecknin.	Kiruna	För att diskutera möjligheten till DNA inv., samverkan och ersättningssystemet.	SB, ST, SSR, NV, LST
1	20-Okt	Uppstartsmöte	Online	Gällivare	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	24-Okt	Uppstartsmöte	På plats	Arvidsjaur	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	24-Okt	Uppstartsmöte	På plats	Arvidsjaur	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	26-Okt	Uppstartsmöte	På plats	Jokkmokk	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	27-Okt	Uppstartsmöte	På plats	Jokkmokk	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	03-Nov	Uppstartsmöte	Online	Kiruna	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs personal, SB
	07-Nov	Uppstartsmöte	Online	Jokkmokk	Introduktion DNA säsongen, presentation av min studie, gruppintervjuer	LSTs FP
	05–06-Dec	Uppstartsmöte	På plats	Teveltunet, Norge	Kick-off av den svensk-norska inventeringssäsongen, inkl. presentation av testsäsongen	LSTs FP, ISO, forskare, NV och SNO
2	12-Feb	Samordningsmöte	På plats	Jokkmokk	Diskussion/samordning av DNA metoden, metoder och strategier inför säsongen	LSTs FP
	14-Feb	Samordningsmöte	Online	Arvidsjaur	Diskussion/samordning av DNA metoden, metoder och strategier inför säsongen	LSTs FP
	19-Feb	Samordningsmöte	Online	Kiruna	Diskussion/samordning av DNA metoden, metoder och strategier inför säsongen	LSTs FP
	06-Mar	Fältarbete	Deltagare	Tarradalen/Pärläven	Spillningsinsamling på fjället (skoter)	FP
	12–13-Mar	Fältarbete	Deltagare	Akkelis, Granberget	Spillningsinsamling på fjället och i skog (skoter)	FP
	1–3-Apr	Fältarbete	Deltagare	Treriksröset	Spillningsinsamling på fjället (skoter)	FP
	11–12-Apr	Rovdjurskonferens	På plats	Järvsö	Presentationer av olika stora rovdjurens status och deras förvaltning ifrån olika perspektiv	NV, LSTs, bevarande-org., forskare
3	13–14-Jun	Slutmöte testsäsongen	På plats	Gällivare	Presentation av preliminära resultat av säsongen, enkätundersökning	LSTs personal, SB, VSC, NV, SNO, Labbet
Månadsvis		Samordningsmöten	Online	Online	Diskussioner om olika aspekter av testsäsongen (kriterier, lagar, status etc)	NV, VSC, LST

LCAB RAPPORT 2025–1
Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning

Tabell B2	Intervjuer med sakkunniga inom rov och rennäringsfrågor			
Datum	Område	Roll	Intervjuform	Typ
09-Feb	Sakkunnig	DNA analys	Umeå	Formell
14-Feb	Sakkunnig	Rennäring/förvaltning	Möte	Formell
20-Feb	Forskning	Rovdjur/förvaltning	Online	Formell
20-Feb	Sakkunnig	Traditionell kunskap	Möte	Formell
21-Feb	Sametinget	Rennäring, ersättning	Online	Formell
23-Feb	Länsstyrelsen övriga län	Inventering	Online	Formell
01-Mar	SSR	Rennäring, ersättning	Online	Formell
06-Mar	Länsstyrelsen övriga län	Inventering	Online	Formell
07-Mar	Länsstyrelsen övriga län	Inventering	Online	Formell
14-Mar	Länsstyrelsen övriga län	Inventering	Online	Formell
15-Mar	Länsstyrelsen övriga län	Inventering, ersättning	Online	Formell
19-Mar	Forskning	Järv	Online	Formell
21-Mar	Sametinget	Rennäring, ersättning	Online	Formell
22-Mar	Forskning -	DNA-inventering	Online	Formell
05-Apr	NV	Inventerings- och ersättningssystemet	Online	Formell
08-Apr	Sametinget	Rennäring, ersättning	Möte	Formell
08-Apr	Sametinget	Rennäring, ersättning	Möte	Formell
	LSt Norrbotten	Testsäsongen	Återkommande möten	Informell
	LSt Norrbotten	Testsäsongen	Återkommande möten	Informell
	VSC	Testsäsongen	Återkommande möten	Informell
	NV	Testsäsongen	Återkommande möten	Informell

Tabell B3	Telefonintervjuer ("check-ins") med berörda samebyarna under säsongen			
Datum	Område	Roll	Plats	Typ
07-Mar	Södra	Övr	Möte	Informell
08-Mar	Södra	OF	Telefon	Informell
08-Mar	Södra	IS	Telefon	Informell
08-Mar	Södra	OF	Telefon	Informell
11-Mar	Centrala	IS	Telefon	Informell
11-Mar	Centrala	OF	Email	Informell
14-Mar	Södra	IS	Telefon	Informell
14-Mar	Centrala	Övr	Telefon	Informell
17-Mar	Centrala	OF	Möte	Informell
19-Mar	Södra	OF/RS	Telefon	Informell
19-Mar	Södra	OF	Telefon	Informell
20-Mar	Södra	OF	Telefon	Informell
20-Mar	Södra	RS	Telefon	Informell
21-Mar	Södra	IS	Telefon	Informell
21-Mar	Centrala	IS	Telefon	Informell
22-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
22-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
25-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
25-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
26-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
26-Mar	Norra	IS	Telefon	Informell
26-Mar	Centrala	IS	Telefon	Informell
27-Mar	Centrala	IS	Möte	Informell
02-Apr	Norra	OF	Möte	Informell
08-Apr	Centrala	OF	Telefon	Informell
09-Apr	Centrala	Övr	Telefon	Informell
11-Apr	Norra	OF	Möte	Informell
16-Apr	Södra	IS	Telefon	Informell
08-Apr	Östra	Övr	Telefon	Informell

*IS= Inventeringsamordnare, OF= Ordförande, Övr= renskötare inom byn

3. Intervjuguider

Fas 1 – Gruppintervjuer med Samebyar och Länsstyrelsens fältpersonal

Frågor ställda i slutet av uppstartsmötena organiserade av Norrbottens Länsstyrelse, oktober och november 2023. Mötena hölls i Gällivare, Arvidsjaur, Jokkmokk och Kiruna (för samebyarna) och Luleå (för fältpersonalen).

Gruppintervjuerna (20-30 minuter) föregicks av en introduktion av forskaren, presentation av studien, samtycke (med informations- och samtyckesblankett).

Frågemall:

- Vilka frågor är viktigast för mig att utreda i förhållande till testprojektet?
- Vad tyckte ni om det förra inventeringssystemet?
- Hur många procent av järvlyorna uppskattar ni hittades av förra systemet?
- Vad tror ni om DNA-inventering som metod?
- Vad tror ni om resultatens tillförlitlighet?
- Hur bör resultaten av inventeringen återkopplas till er?
- Något annat?

Fas 2 - Telefonintervjuer med samebyarnas rovdjurssamordnare och ordförande

Intervjuerna föregicks av ett email till alla samebyarnas ordförande och inventeringssamordnare med en kort sammanfattning av projektet, skickat i inledningen av fältperioden. Intervjuerna genomfördes mellan april och maj 2024 via telefon, samt i ett par fall vid spontana möten i anslutning till fältbesök etc. Telefonsamtalen inleddes med en kort presentation av forskaren och ämnet (jag ringer om DNA-inventeringen), och varade i 10–20 minuter.

Frågemall:

- Hur tänker ni om DNA-inventeringen denna säsong?
(deltar, deltar ej, i vilken utsträckning)
- Deltar: Hur lägger ni upp insamlandet?
- Deltar: Förutsättningar för spillningsinsamling i byn (väder, topografi, personal etc)
- Deltar: Hur är funkar det (appen, katten, instruktionerna)
- Deltar ej: Varför inte/vad är huvudproblemet med DNA metoden hos er?
- Förutsättningar för samverkan/deltagande i insamlingen
- Kommunikation: Har ni koll på hur ni ligger till? Vilken återkoppling önskas?

- Bedömer ni att järvarna inom er by kommer hittas/blir det bra täckning över byn?
- DNA i förhållande till lya
- Har vädret varit en faktor i år?
- Hur bör ersättningssystemet se ut om man går över till DNA?
- Annat jag bör ha i åtanke?

Intervjuer med sakkunniga och forskare

Informanterna identifierades utefter deras relevans för studien, exempelvis utefter vetenskapliga publikationer om ämnet, deras roll inom en myndighet och rekommendationer ifrån andra informanter. Inbjudan skedde via email, vilket inkluderade presentation av studien och dess syfte och samtyckesblankett. Intervjuerna skedde i och kring Jokkmokk eller online (via zoom) mellan februari och maj 2024 och varade från 20–60 minuter. Intervjufrågorna anpassades utefter informantens expertis enligt följande teman:

Ersättningssystemet:

- Utformning av dagens ersättningssystem – motivering, tankar kring dess funktion
- Ersättningsnivån: varför har den inte skrivits upp, vad har gjorts för att beräkna/påverka nivån? – barriärer och möjligheter
- Anpassning av systemet utefter individ istället för föryrgring.

Inventeringssystemet

- Tankar om lya vs DNA-inventering
- Risker och möjligheter med DNA i respektive län
- Förutsättningar för att ändra från en inventeringsmetod till en annan

Järv

- Populationsutveckling, ekologi, beteende
- Påverkan på rennäringen

Förvaltningen:

- Hur fungerar bra dagens förvaltning (ansvarsområden, konsultation, transparens, juridiska aspekter etc)
- Hur arbetar man med olika typer av kunskap inom förvaltningen? (t.ex samisk kunskap)
- Hantering av målkonflikter
- Vad behövs för att bygga tillit

Förslag, idéer kommentarer

4. Enkätresultat slutmötet: Samebyar och fältpersonal

1

Perspektiv på DNA inventering av järv - kort formulär: Samebyarnas svar.

Datum och plats: 13 jun, 2024, Gällivare

Tillfälle: Slutmöte för pilotsäsongen med DNA inventering i Norrbotten

Närvarande (representanter från): Länsstyrelsen, samebyar, Naturvårdsverket, SNO Norge, labbet (Umeå), VSC

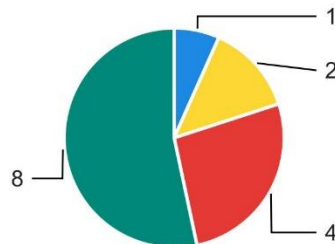
Varav från samebyar: n=33

Varav slutförda enkätsvar: n=15 (45%)

Svarande: Representanter från minst 11 olika byar

Distribuerad av: Hanna Pettersson

0b) - Har du samlat och skickat in järv-DNA (spillning eller sekret) under denna säsongen (2023/2024)? (Välj ett alternativ)

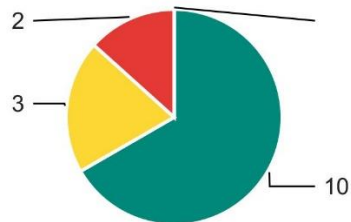

■ Annat svar, beskriv ■ Jag har försökt men utan att hitta DNA ■ Nej ■ Ja

0b) - Annat svar, beskriv

Bett bevakare göra jobbet

SB 1a) - Inför/under säsongen, hur ställde sig din sameby till övergången från ly-inventering till DNA-inventering? (Välj ett alternativ)

■ Vet inte ■ Positivt inställd ■ Varken negativ eller positiv ■ Negativt inställd

SB 1b) - Om negativ: Varför var din by negativ till övergången? (Välj ett eller flera alternativ)

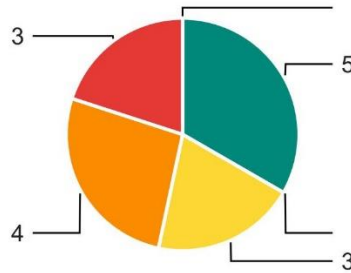
Field	Choice Count
Vi föredrar ly-inventering	1
Misstro mot DNA-metoden (att den är träffsäker)	1
Misstro mot Länsstyrelsen	1
Att personuppgifter registreras via Skandobs-appen	1
Att ersättningsfrågan för järv inte är löst	2
Annat, beskriv	2

SB 1b) - Om negativ: Annat, beskriv

Godtyckligt system

Vi ville att ersättningsfrågan skulle vara klar innan vi ger staten underlag för hur många järvar det handlar om

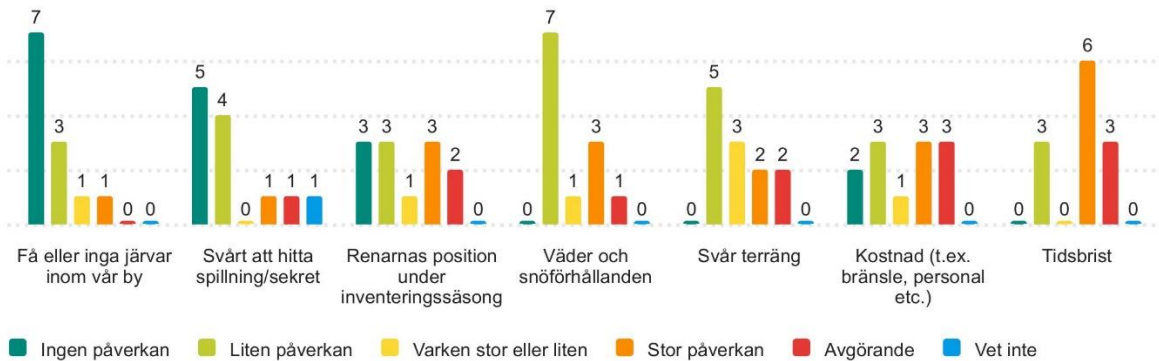
SB 2a) - Har någon i din sameby samlat in järv-DNA under säsongen?
(Välj ett alternativ)

- Vet inte
- Ja, vi hade en kombination av en utsedd/anställd person och att medlemmar samlade
- Ja, vi utsåg/anställde en person som genomförde all insamling åt vår by
- Ja, många medlemmar har deltagit
- Ja, enstaka medlemmar har deltagit
- Nej, ingen i vår by har deltagit

SB 2b) - Om någon samlat: Det finns stora olikheter mellan samebyarna i hur många DNA-prover som skickats på analys.

- Vilka faktorer har påverkat era möjlighet att bidra prover? (Välj ett alternativ per faktor)

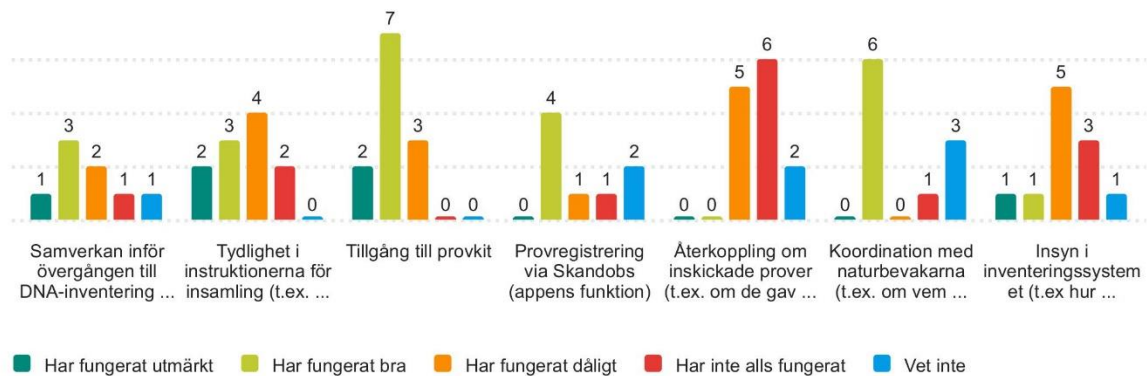
SB 2c) - Om någon samlat: Andra faktorer som har påverkat, beskriv

Tekniska svårigheter med app

Vi hade anställd personal som i mån av tid och beroende på väderförhållanden inventerat Lo och Järv

Av de inskickade prove har 22 % blivit underkända för att de inte registrerats rätt i appen (haft en otydlig bild) ingen återkoppling om detta problem har skett till samebyn

SB 3a) - Vad har fungerat bra respektive mindre bra i samverkan mellan samebyarna och Länsstyrelsen? (Välj ett alternativ per faktor)

SB 3b) - Annan faktor som har fungerat bra eller dåligt?

Enmansshow

Att endast en person inom Länsstyrelsen bestämmer vilka prover som ska analyseras. Risk för godtycklighet eller att en samebys eller en enskild individs prover inte analyseras

SB 4 - Idag utgår ekonomisk ersättning till samebyarna för rovdjursinventering, samt 3,500 kr per hittad järvindivid. - Enligt din bedömning, hur stor andel av din samebys investeringskostnader kan täckas med dessa medel? (Välj ett alternativ)

SB 5 - Är det något du vill kommentera utefter ovan ställda frågor?

Transparensen är obefintlig från länsstyrelsen och övriga myndigheters sida över resultat och övrigt som rör rovdjur Samebyn har inte tillgång till rovbaser och appen fungerar dåligt

Inställning: Ett nödvändigt ont pga klimatet

Vi kan inte vara lats duktiga idioter

Inventeringskostnader måste ställas i relation till storlek på samebyn och järvtäthet.
Återkoppling har inte funnits alls, vi vet bara vad som jag sett i rovbaser och meddelat andra i samebyn. 4-5 veckor innan provsvar syns i rovbaser önskar jag var kortare.

För 3500kr per järv finns de inga marginaler, man måste ju tex hitta en järv/dag för att det ska täcka utlägg

SB 6 - I föregående pass presenterades antalet identifierade järvindivider efter säsongen, samt en översikt av hur DNA-prov kan användas i fångst-återfångstmodeller för att uppskatta individtäthet. Utifrån informationen och era erfarenheter av inventeringen, hur ställer du dig till påståendet: - "Slutresultatet av DNA-inventeringen kommer ge en tillförlitlig uppskattning av järvpopulationen i Norrbotten" (Välj en siffra utefter hur mycket du instämmer)

1 = Instämmer inte alls 2 3 4 5 = Instämmer helt Vet inte

SB 7 - Hur stor andel av järvarna inom din samebys område bedömer du att ni (samebymedlemmarna och/eller naturbevakarna) har hittat genom DNA-insamlingen denna säsongen? (Välj ett alternativ)

0-25% 25-50% 50-75% 75-100% Vet inte

SB 8 - Är det något du vill kommentera angående resultatet? T.ex varför få eller många hittats.

All spillning ska analyseras även om appen eller bilder ej uppfyller kriterium

Fortfarande väderkänsligt

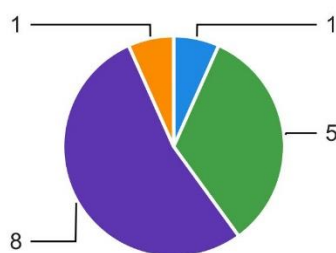
Godtyckligt

"Slutresultatet av DNA-inventeringen kommer ge en tillförlitlig uppskattning av järvpopulationen i Norrbotten" Hur vet man det innan analyser och modeller är färdiga??? Skogslandet i arjeplogskommun tror jag på resultatet för där har jag insyn, fjällvärlden tycker jag skulle inventeras mer och övriga norrbotten kan jag inte bedömma alls.

50% kanske mindre, men är väll såpass lågt för att vi själva inte deltagit i inventering. Annars hade de nog stämt betydligt bättre

Att så många som 22 % av proverna undantagits från analys betyder förmodligen att ett visst antal järvar missats

SB 9 - Vilken metod vill du ska användas för att inventera järv? (Välj ett alternativ)

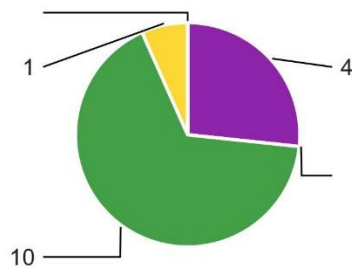

■ Annan metod, beskriv ■ Både Iya och DNA ■ DNA ■ Ly-inventering

SB 9 - Annan metod, beskriv

förutsatt att ersättningsfrågan är löst.

SB 10a) - Vilken roll vill du att samebyarna ska ha i järvinventeringen? (Välj ett alternativ)

- Annan, beskriv
- Vet ej
- Aktiv: Vi vill bidra till insamlandet i samverkan med Länsstyrelsen
- Passiv: Vi vill bidra med observationer om vart vi sett järv/spår, men att Läns...
- Ingen: inventeringen bör skötas helt av länsstyrelsen

SB 10a) - Annan, beskriv

Investeringen är länsstyrelsen ansvar men eftersom ersättningen bygger på resultatet så måste vi lägga mycke tid och pengar på den

Samebyarna bör få huvudansvaret för all rovdjursförvaltning

Efter dagens dragning så måste nog Ist sköta det

Dock måste vi ju ofrivilligt eftersom det påverkar hur stor ersättningen blir. Helst vill jag bara jobba med renar

SB 10b) - Vad (om något) bör förbättras för att uppnå en fungerande samverkan ... Faktor 1

Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
N/A	N/A	N/A
Transparens	Informaton	Bemyndigande för samebyar
Kommunikation	N/A	N/A
Bättre ersättning	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Mer transparens från LST	Större inventerings budget	N/A
Samarbetet	N/A	N/A
Informationsflöde och kommunikation	Tillit	Ekonomiska och tekniska förutsättningar
Kommunikation	Återkoppling	Ersättning
N/A	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Tillit	Ekonomi	N/A
Ekonomi	N/A	N/A
Ekonomiska	Återkoppling	Personal

SB 11- Vad (om något) bör förbättras för ett tillförlitligt inventeringssystem ...?

Faktor 1

Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
N/A	N/A	N/A
Transparens	Information	Bemyndigande för samebyarna
Tillräckliga resurser	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Inventera mer och då krävs de betydligt större budget	N/A	N/A
Samarbetet	N/A	N/A
DNA inventering på järv	N/A	N/A
Analysera alla dna prover	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Heltäckande dna inventering	Större ekonomiskt bidrag till sameby för inventering.	N/A
N/A	N/A	N/A
Mer ersättning ekonomist	N/A	N/A
Mer insyn från samebyar	N/A	N/A
Ekonomi för byarna	N/A	N/A

SB 12 - Det pågår en diskussion om ersättningen för järvförekomst till samebyarna, dvs. hur den ska fördelas utefter inventeringsresultatet (föryngringar, individer, täthet eller liknande). - Har du några förslag på hur ersättningen bör utformas och/eller vem som bör vara med och bestämma? (Valfri, beskriv kortfattat)

Det pågår en diskussion om ersättningen för järvförekomst till samebyarna, dvs. hur den ska fördelas utefter inventeringsresultatet (föryngringar, individer, täthet eller liknande).

- Har du några förslag på hur ersättningen bör utformas och/eller vem som bör vara med och bestämma?

(Valfri, beskriv kortfattat)

Ersättningen ska vara de faktiska värdet på renen
Samebyarna MÅSTE vara delaktiga.

Ersättning borde baseras på samebyarnas förluster inte utifrån ett antal rovdjur. Förlorar samebyn 1000 renar så ska dessa ersättas

300.000 per individ

För att eliminera ev fusk så tror ja huvudsakliga erst bör utgå från LST egna prover. Men då kommer man inte få fram ett resultat som speglar verkligheten.

Individer och föryngring

Jag tycker att det är viktigt att inte ersättning ska "delas" mellan samebyar utan att det ska vara förutsägbart. Tex som för regelbunden förekomst av järv där samebyn vet vad som krävs och det genererar ett fast belopp.

Tex skulle ett prov från en individ kunna generera 80 tkr och ytterligare ett prov från samma individ efter en viss tidsperiod tex 2-3 månader från första provet generera ytterligare 40 tkr. Då finns ett incitament att inventera systematiskt men inte att skicka in flera prov från samma spårlopa.

Ersättning per individ. Summan skall på något vis indexregleras så den inte är statisk.
Samebyarna/SSR skall vara med .

Samebyn ska ha stor insyn och vara med och bestämma

En väsentlig höjning av ersättning. Det ska vara full kostnadstäckning.

SB 13 - Övriga kommentarer, synpunkter eller information som du vill skicka med? (Valfri)

Övriga kommentarer, synpunkter eller information som du vill skicka med?

(Valfri)

Transparensen och informationen från myndigheterna måste bli bättre Samebyarna måste ges möjligheter att påverka ersättningsnivåer för både inventering och skador

Ståkke skulle jag satt inom parentes.

Länsstyrelsen borde granska sitt eget arbete mer man hör inte att dom gör det alls oavsett inventeringsmetod det är väl så man förbättrar arbetet man gör.? Det hör ihop med att förtroendet för att vissa NB faktiskt kan och vill inventera och få resultat är väldigt lågt samtidigt som andra NB verkar vara mera motiverade, bättre på kommunikation med samebyarna, mer förståelse för samebyarnas situation, hur viktigt inventering faktisk är, man litar helt enkelt på att dom gör ett bättre jobb.

Samebyarna borde nog vara mer involverade i inventering för att öka tillförlitligheten till resultat och metoder, för våran egen skull.

Man måste få jaga järv på skyddsjakt/licensjakt annars finns igen förvaltning bara inventering och ersättning.

Vid ev. Lyinventering borde samebyar få fota lyehål med drönare och registrera det i rovbaser.

Ett bra ersättningssystem är avgörande för förtroendet för inventeringen och Länsstyrelsen.

Perspektiv på DNA inventering av järv - kort formulär: Naturbevakarnas svar.

Datum och plats: 13 jun, 2024, Gällivare

Tillfälle: Slutmöte för pilotsäsongen med DNA inventering i Norrbotten

Närvarande (representanter från): Länsstyrelsen, samebyar, Naturvårdsverket, SNO Norge, labbet (Umeå), VSC

Varav naturbevakare: n=11

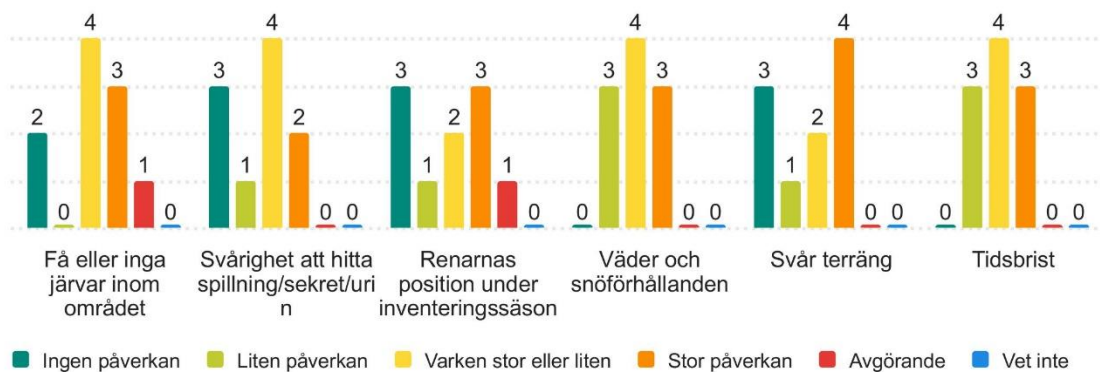
Varav slutförda enkätsvar: n=10 (91%)

Svarande: Med arbetsområde i 15 olika byar

Distribuerad av: Hanna Pettersson

NB 1a) - Det finns stora olikheter mellan Norrbottens områden i hur många DNA prover som skickats på analys.

- Vilka faktorer har påverkat möjligheterna att samla och skicka in järv-DNA i ditt område? (Välj ett alternativ per faktor)

NB 1b) - Anan faktor som påverkat andelen inskickade prov? (Beskriv)

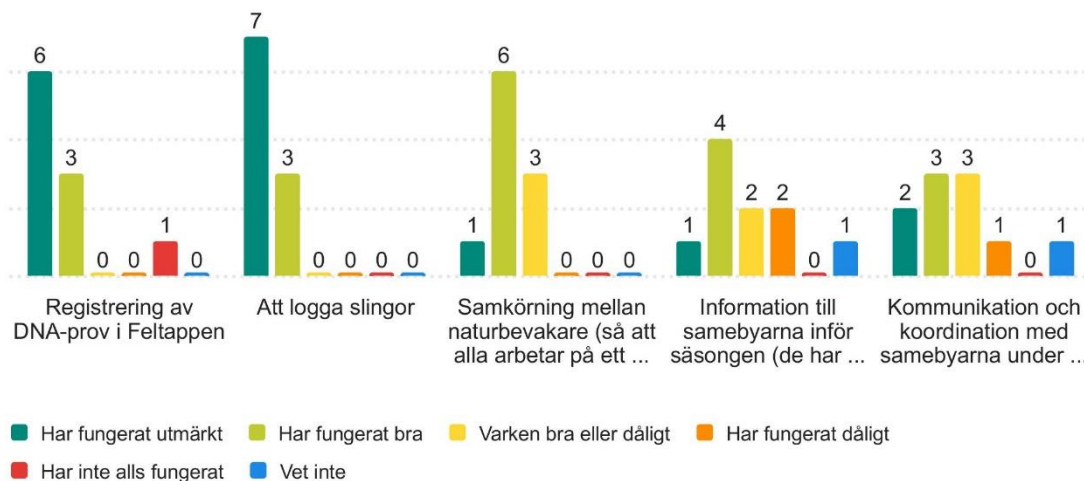
Bemanning

Vilja / förmåga att hitta

Övriga arbetsuppgifter

Avstånd

NB 2a) - Vad har fungerat bra respektive mindre bra med DNA-inventeringen och samverkan med samebyarna denna säsongen? (Välj ett alternativ per faktor)

NB 2b) - Annan faktor som fungerat bra eller dåligt? (Beskriv)

Vädret

NB 3 - Enligt din erfarenhet av säsongen, hur ställer du dig till påståendet:

- Kriterierna för inventeringsinsats (dvs. när en ruta kan anses vara "färdiginventerad") har varit lämpliga för att säkerställa att majoriteten av järvarna i ditt område har hittats.

(Välj en siffra utefter om du tycker att man borde kört mer eller mindre, 3 = lagom)

NB 4 - Är det något du vill kommentera utefter ovan ställda frågor? (Valfri)

En större inv ersättning till samebyarna så att någrakunde vara mera tillgängliga för inv i västra fjällkjedjan

Fastställa en lagom stor arbetsinsats per sameby...good enough

NB 5 - I föregående pass presenterades antalet identifierade järvindivider efter säsongen, samt en översikt av hur DNA-prov kan användas i fångst-återfångstmodeller för att uppskatta individtäthet. Utifrån informationen och dina erfarenheter av inventeringen, hur ställer du dig till påståendet:

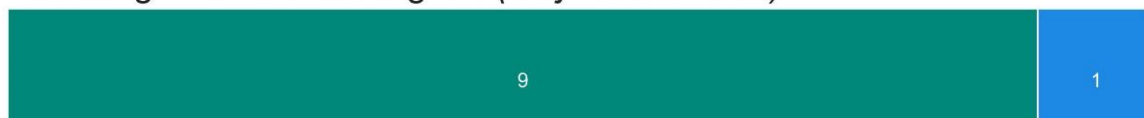
- ”Slutresultatet av DNA inventeringen kommer ge en tillförlitlig uppskattning av järvpopulationen i Norrbotten”

(Välj en siffra utefter hur mycket du instämmer)

1 = Instämmer inte alls 2 3 4 5 = Instämmer helt Vet inte

NB 6 - Hur stor andel av järvarna inom ditt område bedömer du att ni (naturbevakarna och/eller samebyarna) har hittat genom DNA-insamlingen denna säsongen? *(Välj ett alternativ)*

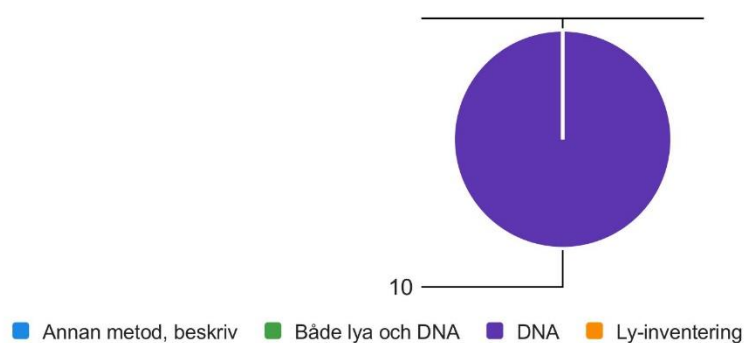

0-25% 25-50% 50-75% 75-100% Vet inte

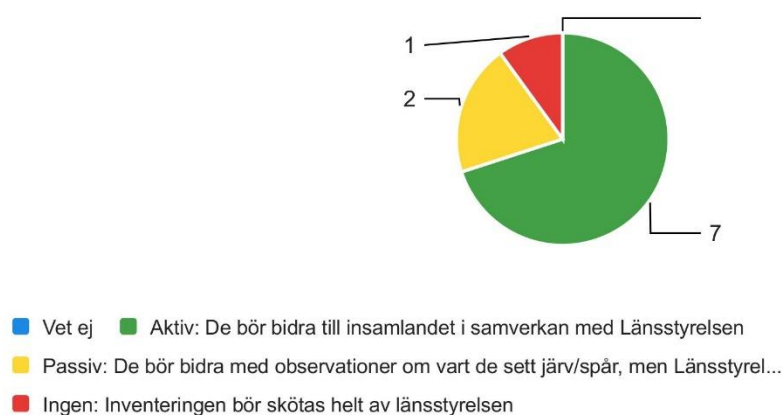
NB 7 - Är det något du vill kommentera angående resultatet och dess tillförlitlighet? *(Valfri)*

Saknar insamlat dna från en sameby, samt väder förhållandet under mars april, lite snö och väldigt hård skare västra fjällen

NB 8 - Vilken metod vill du ska användas för att inventera järv?

NB 9a) - Vilken roll vill du att samebyarna ska ha i järvinventeringen inom ditt område? (Välj ett alternativ)

NB 9b) - Vad (om något) bör förbättras för att uppnå en välfungerande samverkan mellan LST och SB? (Ange upp till 3 faktorer)

Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
N/A	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Ekonomi för inv	Ersättningar för varje ren	Viss planering och samverkan

Höj egenintresset i delaktighet,dvs ekonomiska vinsten.	N/A	N/A
Bättre information till samebyar a, i god tid.	N/A	N/A
Återkommande kontakt via telefon eller dator kräver satellituppkoppling när vi arbetar i fjällen	Tillgång till boende som fungerar i fjällen	N/A
N/A	N/A	N/A
Kriterier för insamling	N/A	N/A
Ersättningssystem måste vara klart	Ersättning för jobbet de lägger ner	N/A
Ersättning arbetsinsats	Löpande information och kommunikation	N/A

NB 10 - Vada (om något) bör förbättras för att uppnå ett tillförlitligt inventeringssystem? (Ange upp till tre faktorer)

Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Samverkan med andra än samebyar	N/A	N/A
Dna	N/A	N/A
Alla måste jobba likadant	Ekonomi	Resurser
Se svaga punkter/områden och försöka att åtgärda under pågående säsong	Mer medel för att täcka bättre alt inventera varanat år jaöva länet åt gången	N/A
N/A	N/A	N/A
Ekonomiska resurser	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
N/A	N/A	N/A
Mer	N/A	N/A
Transparens	Oberoende granskning	N/A

NB 11 - Hur skulle du vilja registrera spårförhållandena både när du kör i ett område (slinga) och när du medvetet inte kör i ett område eftersom det är för dåliga förutsättningar? (*Valfri*)

Enklare kategoriserad datainsamling i roibase kopplat till registrering av slinga. Eventuell utveckling av digital väderdagbok.

Registrera i feltapp

Som vi gör i dag, är man på inv så registrerar man slingan, är det så att man inte kan inv, jobbar man med andra jobb vedkörning ruskar sjöar mm

Tydligt i kriterier och i arbets gruppen att registrerad slinga ska bara registreras när rimlig chans att hitta spårlopa råder. Pga snöförhållanden, färdstätt o erfarenhet.

Kryssrutor i inv.appen där man kan välja "bra förhållanden", "dåliga för."

Bra el dåliga spfh

Med antal spårdygn

Vet ej. Slingor kopplat till spatiala data. Ingen slinga inga spatiala data.

NB 12 - Övriga kommentarer, synpunkter eller information som du vill skicka med (*Valfri*)

Länsstyrelsen bör få extra finansiering och stå för kostnader som uppstår iom inventeringsinsatser genom samverkanspartners (samebymedlemmar eller andra).

Tillgång till lämpliga fordon och utrustning är fundamentala

5. Respondenternas syn på ersättningsnivån

Typ av respondent	Uttalande om ersättningssystemet
Rovdjursutredningen (SOU 2012)	<i>Utredningens bedömning: Regeringen bör ta hänsyn till den allmänna prisutvecklingen när man beslutar om ersättningsnivåer för järv, lo och varg, och i motsvarande grad i budgetpropositionen föreslå en ökning av de anslag som finansierar ersättningarna.</i>
Socialdemokraterna, Motion 2019:20:2340 (2019)	<i>Det är viktigt att värna den lagstadgade rovdjursskadeersättningen till rennäringen. Rovdjurspolitiken i stort är beroende av att det ersättningssystem som finns fungerar tillfredsställande. Det gör det inte idag. Kritiken är hård, och i många fall är det den enskilde företagaren i glesbygd som får stå för de förluster som en centralt beslutad rovdjurspolitik medför om inte ersättningssystemen fungerar</i>
Sametingets budgetäskande	<i>Utan förtydligande av myndigheternas ansvar, en uppdatering av ersättningsnivåerna för rovdjursskador samt ett förtydligande av riktlinjer och regler gällande rovdjur och särskilt varg, blir belastningen på samebyarna och de enskilda rensköterna orimligt stor.</i>
SSR	<i>...och det som också kommer till är ju att systemet är tänkt att täcka in förebyggande åtgärder och merarbete. (...) Det täcker ju inte ens förlusten av renen, och det täcker ju definitivt inte de här andra delarna. (...) Det är ju förstås statens ovilja att betala.</i>
Samebyarna	<i>Annat vore det om de ersatte oss för det vi förlorade. De skulle ersätta varenda krona, åtminstone 3ggr dagens nivå, då skulle man kunna överleva.</i>
Länsstyrelsen Norrbotten	<i>Den där hannen som springer omkring här. Den måste bli ersatt, med, säg 70 000. Men de kanske bara får 12 000. I slutändan handlar det om ersättningssystemet.</i>
Länsstyrelsen övriga län	<i>Men problemet är ju att det inte har gjorts någonting med nivån sedan 1996, och någon har räknat på det och fått fram att inflationen drivit upp priserna med 52 % sedan dess. Det är ju galet.</i>
Naturbevakare Norrbotten	<i>”Ersättningar för varje ren”, ”Ersättningssystem måste vara klart”, ” Det borde ju räknas upp med prisbasbelopp.”</i>
Landshövdingarna i Norr, skrivelse 2019	<i>Under den period som ersättningsbeloppen varit oförändrade, 2002–2018, har renslaktens värde mer än fördubblats (...) Kostnaden för denna differens ska inte, som läget är idag, belasta de enskilda renskötsföretagarna – förutsatt att vi även fortsättningsvis vill att det ska finnas en livskraftig rennäring i norra Sverige. Ersättningssystemet måste därför förändras i realtid.</i>
Landshövdingarna i Norr, skrivelse 2024	<i>”De senaste årens inflation och värdeökning på renar medför att förlusterna för de enskilda renskötsföretagarna är för höga. Den höjning av ersättningen som gjordes 2024 var ett steg i rätt riktning, men höjningen är inte tillräcklig sett till inflationen och renens ökade värde. Länsstyrelserna anser att ersättningarna i första hand bör höjas ytterligare, och en översyn av hela ersättningssystemets lämplighet sett till dagens förutsättningar är nödvändig.”</i>
VSC PM (Frank, 2022)	<i>VSC föreslår vidare att såväl produktionsvärde som merarbete knyts till det uppskattade antalet dödade renar och att utgångspunkten är det genomsnittliga slaktvärdet för de fem senaste åren (...) Vi föreslår vidare att ersättningen knyts till det prisbasbelopp som fastställs av regeringen varje år.</i>

LCAB RAPPORT 2025–1
Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning

Respondenter från NV	<i>Ja det kan jag ju säga, att jag tycker det är katastrof att man inte har uppgraderat (ersättningsnivån), åtminstone på index. Det är nästan kvar som det var för 20 år sedan, på samma pengar.</i>
	<i>Jag förstår inte hur set kan gå till så, att ersättningen har legat på samma nivå i 25 år utan uppdateras utefter inflationen. Exakt vart det fastnar är det ingen som vet, ST, LS och NV har alla försökt skicka in skrivningar till olika regeringar men inget har gett resultat.</i>
Sakkunnig rov/förvaltning	<i>..jag har jobbat med det här nu sedan (x årtal), och så länge jag kan minnas så har NV, LST, ST, SSR, SLU... Alla har tagit upp det här (ersättningsnivån) varje år. Jag vet faktiskt inte varför det fortfarande är så här. (...) Jag aldrig uppfattat att det finns annat än konsensus kring att den måste skrivas upp, som allt annat.</i>
Sakkunnig rennäring/förvaltning	<i>Du måste säga att en järv är värd såhär mycket, eller att den kostar så här mycket för dig. Och så måste man ha KPI på den (...) Det måste vara någon slags regleringsfaktor på det här som följer med hela tiden.</i>
Sakkunnig järv	<i>...det ju lurendrejeri att den (ersättningsnivån) har varit samma. Med tanke på inflationen. Det är 22 år, och det är inte så mycket annat i världen som har stannat i pris. Det är uppenbart för alla tycker jag.</i>

6. Svar från Regeringskansliet på forskarens frågor om ersättningssystemet

Regeringskansliet

2024-04-08
LI2024/00852

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Landsbygdsavdelningen, Enheten för fiske, jakt och
rennäring

Hanna Pettersson
hanna.pettersson@york.ac.uk

Frågor om ersättningssystemet

Du har ställt ett antal frågor till Regeringskansliet angående ersättningssystemet för rovdjursskador på ren. Jag har blivit ombedd att svara på dessa.

1. Varför höjdes ersättningen med just 10 miljoner, och enligt vilka underlag (forskning, budgetanslag, rapporter etc.)?

Rennäringens förluster med anledning av predation från stora rovdjur på renar har ökat under flera år samtidigt som ersättningsnivån för rovdjursförekomst har varit densamma sedan 2002. Regeringen ansåg därför att ersättningsnivån ska höjas. Då statens resurser är begränsade sker alltid en avvägning kring vilka satsningar som kan göras och storleken på dem.

2. §7 i Viltskadeförordningen anger att:

”Ersättningsbeloppen enligt 6 § första stycket beräknas med ledning av

1. *medelslaktvärdet på en ren med tillägg för honrenarnas produktionsvärde,*
2. *uppskattningar av hur många renar som dödas av respektive rovdjursart,*
3. *uppskattningar av i vilken utsträckning kalvar respektive vuxna renar dödas av respektive rovdjursart och*
4. *det merarbete som angrepp av respektive rovdjursart orsakar”*

Med hänvisning till denna formulering, varför har ersättningsnivån för, t.ex. järv- och lo-föryngringar (SEK 200 000) lämnats oförändrad mellan år 2002- 2023?

Regeringen kan inte svara för tidigare regeringars avvägningar av fördelning av medel, men kan konstatera att rennäringens förluster med anledning av predation från stora rovdjur på renar har ökat under flera år samtidigt som ersättningsnivån för rovdjursförekomst har varit densamma sedan 2002. Regeringen ansåg därför att ersättningsnivån ska höjas.

3. Ett flertal utredningar (t.ex. Viltskadecenter, se bilaga, och SOU 2012:222) har rekommenderat att ersättningsnivån bör anpassas till den allmänna prisutvecklingen genom att höja beloppet och knyta nivån till det prisbasbelopp som anges av regeringen varje år.
Varför har regeringen valt att inte anta denna rekommendation? Det tycks gå stick i stäv med formuleringen i budgetpropositionen att *"vinterrenhjordens antal – årets slakt – prisutveckling för renkött – bedömning av rovdjursskador"* ska användas som kompletterande indikatorer för att redovisa och bedöma resultaten för utgiftsområdet (sida 50 i budgetpropositionen).

Det görs i varje budgetprocess en avvägning mellan olika viktiga investeringar och vilket utrymme för reformer som finns.

4. § 1 i Viltskadeförordningen anger att ersättning betalas ut *"i mån av tillgång på medel"*. Vad skulle krävas för att denna yttring ändras och vem har möjlighet att få till en sådan förändring?

Det är regeringen som ansvarar för Viltskadeförordningen. Som med de flesta andra budgetposter är medlen för ersättning av skador på ren från stora rovdjur inte obegränsade.

5. I augusti 2013 fick Sverige kritik av FN:s Rasdiskrimineringskommitté för bristande utbetalningar för rovdjursskador. Organet slog fast att staten har en skyldighet enligt (rätten till kultur, inklusive traditionella näringar (se artikel 27)), samt rätten till egendom och ersättning i de fall då

den inskränks att fullt ut kompensera samiska renägare för skador orsakade av rovdjur. Anser Regeringen att rovdjursrovdjursersättningen till samebyarna i dagsläget uppfyller folkkrättens krav?

FN:s rasdiskrimineringskommitté har satt ljuset på flera viktiga områden som Sverige arbetat med under rapporteringscykeln och fortsatt kommer att arbeta med för att skydda och främja mänskliga rättigheter. I sina rekommendationer till Sverige 2013 rekommenderade kommittén Sverige att fortsätta sina insatser för att hitta sätt att kompensera samebyarna för de skador som orsakats av rovdjur.

Sverige liksom andra EU-länder har att förhålla sig till EU:s art- och habitatdirektiv. För att nå en balans mellan rennäringens toleransnivå och behovet av gynnsam bevarandestatus för rovdjur genomförs ett kontinuerligt arbete tillsammans med de närmast berörda. Regeringen har under flera år gett myndigheterna Sametinget, länsstyrelserna och Naturvårdsverket ett mål och återrapporteringskrav att arbeta med det så kallade förvaltningsverktyget utifrån fastställd toleransnivå i syfte att upprätthålla en hållbar rennäring och en gynnsam bevarandestatus för stora rovdjur. Arbetet med förvaltningsverktyget pågår löpande och utvecklas kontinuerligt. Länsstyrelserna genomför årliga samråd med samebyarna om rovdjur i renskötselområdet, dessa har så långt möjligt fortsatt under pandemin. Vid samråden diskuteras förebyggande åtgärder samt med avseende på skadade och dödade renar inom vilka områden som jakt efter rovdjur ger störst effekt. I maj 2022 gav regeringen också i uppdrag till Naturvårdsverket att bl.a. utreda om och i så fall, under vilka förutsättningar, vargstammens referensvärde i fråga om populationsstorlek skulle kunna vara inom intervallet 170–270 individer som angavs i propositionen En hållbar rovdjurspolitik (prop. 2012/13:191). Samebyarna får ersättning för skador orsakade av rovdjur. Ersättningen ges på grundval av rovdjursförekomst och baseras på rovdjursinventering. Ersättning ges också för skadeförebyggande åtgärder.

6. Statens angivna mål med rovdjurspolitiken inkluderar att *”socioekonomisk hänsyn ska tas och att tamdjurshållning inte påtagligt försvåras”*. Vilken är vägen framåt för att uppnå en rovdjursersättning i paritet med de skador som rovdjuren orsakar rennäringen?

LCAB RAPPORT 2025–1
Tillit, samverkan och rätt(vis) ersättning

En central fråga för rennäringen är att samexistens med rovdjuren sker inom ramen för den av riksdagen fastställda toleransnivån för skador på renar orsakade av stora rovdjur. Det är därför angeläget att arbetet med ett förvaltningsverktyg i syfte att upprätthålla en hållbar rennäring och gynnsam bevarandestatus för stora rovdjur fortskrider. Det framgår även i ett antal länsstyrelser, Naturvårdsverkets och Sametingets regleringsbrev att de ska utveckla förvaltningsverktyget för rovdjur inom renskötselområdet, i syfte att upprätthålla en hållbar rennäring och en gynnsam bevarandestatus för stora rovdjur.

En viktig aspekt är också inventeringen av rovdjur, som ligger till grund för den ersättning som betalas ut.

Med vänlig hälsning,

Anna Larson

Biträdande enhetschef